

A szovjet és a keleti hitelek, segélyek szerepe a Kádár-rendszer stabilizálásában ^[1]

A magyar gazdaság egyensúlyi állapota 1956 őszére felborult, az amúgy is súlyos gazdasági feszültségek a harcok, a sztrájkok, a szén- és energiahiány miatt tovább éleződtek. Szétesett a központi irányítás, ezzel együtt meglazult az állami és pénzügyi fegyelem, felrémlett a tömeges munkanélküliség, az elszabaduló infláció és a gazdasági összeomlás veszélye. A forradalom leverése utáni hónapokban az ország ellátása a szocialista és kapitalista országok segélyeitől, leginkább azonban a „tábor” országainak, mindenekelőtt a Szovjetunióknak az áruhiteleitől függött.

Bevezetés

A magyar gazdaságot 1956 végén, 1957 elején ért veszteségek nagyságát 20-22 milliárd Ft-ra, vagyis a nemzeti jövedelem mintegy ötödére becsülik. Az elpusztított anyagi érték 3-4 milliárd Ft-ra tehető, 8-9 milliárd Ft termelés esett ki a november-decemberi sztrájkok miatt, a többi a dezorganizálódott termelés, az anyag- és energiahiány, a csökkenő munkaintenzitás és termelékenység számlájára írható.

Az ország egyensúlyi állapota 1956 őszére felborult, az amúgy is súlyos gazdasági feszültségek a harcok, a sztrájkok, a szén- és energiahiány miatt tovább éleződtek. Szétesett a központi irányítás, ezzel együtt meglazult az állami és pénzügyi fegyelem, felrémlett a tömeges *munkanélküliség*, az elszabaduló *inflation* és a gazdasági összeomlás veszélye. A széntermelés az 1956. szeptemberi két milliárd tonnáról novemberben 254 ezer tonnára, az olajtermelés 100 ezer tonnáról 13 ezer tonnára esett vissza. Az év első kilenc hónapjának átlagos ipari termelése - az idényjellegű élelmiszeripar figyelmen kívül hagyásával - 1956. novemberben 10, decemberben 24%-ra zuhant. 1956-ban a mezőgazdasági termelés is kedvezőtlenebb volt, mint az előző években. Mindezek következtében a változatlan áron számított nemzeti jövedelem 1956-ban közel 10 milliárd Ft-tal, mintegy 11%-kal volt kisebb, mint 1955-ben. Hasonló, vagy még rosszabb volt a helyzet más, az élet normális menetéhez szükséges élelmiszeripari és textilipari termékek termelésével. A begyűjtés leállása, illetve eltörlése miatt a közellátás az összeomlás szélére jutott. A lakosság minimális szintű ellátáshoz heteken belül 50 000 tonna kenyérgabonát, 32 ezer tonna takarmánygabonát, 200 vagon zsírt és 2000 vagon cukrot kellett importálni.

A szovjet invázió idején, 1956. november első napjaiban teljesen leállt az országot külfölddel összekötő vasúti forgalom, nem közlekedtek a tranzitvonatok sem. A cseh, jugoszláv és osztrák határon az anyagokkal teli vagonokat napokig nem tudták Magyarországra beléptetni. Ugyanez vonatkozott a lecsökkent exportra is. A határon a vasúti forgalom - Szentgotthárd és Ágfalva kivételével - 1956. november 28-ig mindenütt megindult, de a szokásos szénmennyiségnek csak kb. a 10%-a érkezett. Novemberben kaotikussá vált a belső vasúti forgalom is, mivel a vasutasok sztrájkokkal tiltakoztak a magyar forradalmárok Szovjetunióba történő deportálása miatt. (1956. november 19-ig Záhonyról hat fogoly szállító vonatot léptettek ki.) A MÁV összes vonalán a menetrendtől teljesen függetlenül naponta egy-két (néhol három) személyvonat közlekedett.

Az ingatlak helyzetű új hatalom a magyar történelemben példátlan méretű megkorlátozást követelt a kényszerűen. 1956 végén - 1957 elején a bérből és fizetésből élők 70-75%-a részesedett fizetésemelésben, amelyek mintegy négy milliárd Ft volt az éves kihatása. A szénbányászat különleges jelentősége miatt legjobban (35%-kal) a bányászok bérét emelték. Annak ellenére, hogy a béremelés árfedezete hiányzott, ill. azt csak külső forrásokból (külföldi segélyekből és fedezetlen importból) lehetett megteremteni, a politikai helyzet kényszerítő ereje miatt 1955-höz képest a bérből és fizetésből élők egy keresőre jutó nettó nominálbére 1956-hoz képest 20%-kal nőtt. Ebben az is szerepet játszott, hogy megszűnt a gyermektelenség adó és a békekölcsön. Mivel a fogyasztói árak is emelkedtek, az egy keresőre jutó reálbér 14-16%-kal, az egy főre eső reáljövedelem 13%-kal volt magasabb, mint 1956-ban. Csökkenő termelés és növekvő jövedelem-kiáramlás mellett az országot rövid távon két forrásból, nevezetesen a nemzeti jövedelem beruházási alapjának a fogyasztás javára történő csökkentésével, illetve külső hitelek felvételével lehetett finanszírozni. Mindkét lehetőséggel éltek 1956-1957-ben.

A forradalom leverése utáni hónapokban az ország ellátása - és ezzel együtt a rendszer fennmaradása, léte is - a szocialista és kapitalista országok segélyeitől, leginkább azonban a „tábor” országainak, mindenekelőtt a Szovjetunióknak az áruhiteleitől függött. Október 23-a után a külkereskedelemben néhány hétig gyakorlatilag megbénult, illetve a segélyek elosztására korlátozódott, kiszállítás nem történt. A szocialista országok a harcok lecsendesedése után a magyar exporttól függetlenül folytatták a kereskedelmi egyezményekben 1956-ra vállalt áruk szállítását. A Keletről érkező első szállítmányok elsősorban közszükségleti cikkekből álltak, a fűtőanyagok kivételével a nyersanyagok szállítása csak másodsorban jöhetett számításba. A szállítások 1956. november-decemberben segélyként, hitelre és a kereskedelmi egyezményekben vállalt kontingensekre egyaránt zajlottak. Az 1956-ra egész évre tervezett hét milliárd devizaforint magyar exportból 2,5 milliárd kiszállítást terveztek az utolsó negyedévben, ezzel szemben ténylegesen csak 3-400 millió devizaforintnyi kivitelre került sor - főleg olyan árukból, amelyekből idehaza nem volt égető a hiány. 1957-ben addig soha nem tapasztalt, mintegy 2,3 milliárd Dft passzívummal zárt a külkereskedelemben.

Az ország külkereskedelmi helyzete olyan kétségbeejtő volt, hogy még egy „ál” részvénytársaság megalakítását is tervbe vették, amely csak „formailag, névlegesen”, a nyugati cégek bizalmának megnyerése végett lett volna részvénytársaság, de a szervezet vezető tisztségeit „elsősorban a párt és az állami vezetés által megbízott elvtársak” töltötték volna be, sőt a cég alkalmazottjainak nagy többségét is „hasonló” személyekből alkották volna. A megbízható párt- és állami káderek mellett a társaság igazgatóságába, elnökségébe „nyugat felé jó névvel, jó üzleti kapcsolattal, illetve személyes vagyonnal” rendelkező tagokat is be akartak vonni, olyanokat, akik képesek „konstruktívan hozzájárulni” a népgazdaság gyorsabb fellendítéséhez. A társaságot alapvetően arra akarták felhasználni, hogy rajta keresztül és általa „a volt tőkés elemek megfelelő ellenőrzés és irányítás mellett, a személyi érdekeltységük alapján segítőtíve váljanak a magyar népgazdaság fejlődésének”. A társaság ötlete minden fedőjellege ellenére annyira kapitalista „ízű” volt, hogy megalakítására nem került sor, még csak komolyan nem is tárgyalták a döntésre jogosított testületek az ötletet.

A helyzetet tovább rontotta, hogy Magyarország 1956 őszére - a korábbi évek hibás gazdaságpolitikájának következményeképpen - eladósodott. A tőkés országokkal szemben 1956. szeptember 30-án fennálló két milliárd 347,3 millió Dft tartozás túlnyomó többsége rövid lejáratú, három hónapon belül esedékes, magas kamatozású hitelekkel állt, aminek a törlesztését Magyarország 1956 végén az adott helyzetben saját erejéből nem tudta vállalni. Már csak azért sem, mert az MNB 22 741 kg aranytartálék teljes egészében külföldi hitelek fedezeteként le volt kötve, így a jegybank szabadon felhasználható aranykészlettel egyáltalán nem rendelkezett, tőkés valutákból pedig a tartaléka mindössze 248,9 millió Dft-ot tett ki.

A szocialista tábor az illegitim Kádár-kormányval, a tőkés világ pedig a magyar forradalommal szimpatizált, ezért a harcok megszűnése után Keletről és Nyugatról egyaránt megindultak a magyar nép megsegítésére szervezett állami és társadalmi akciók. A szocialista országokból ingyen érkező élelmiszer, gyógyszer, ruházati cikk, építőanyag, só, olaj, tűzifa, szén stb. bekerült a rendes kereskedelmi forgalomba, ezeket tehát a vásárlóerő lekötésének szándékával eladták a lakosságnak. A nyugati országokból 1957. februárjig 127 millió Ft értékű segély érkezett Magyarországra. A nyugati adományt - kevés kivételtől eltekintve - a Magyar Vöröskereszt ingyen osztotta szét az arra leginkább rászorulóknak között. Több országban (Bulgária, Norvégia, Franciaország, Szovjetunió) a hivatalos állami segítségen túl spontán lakossági gyűjtést is szerveztek a magyar nép megsegítésére.

Az ország kénytelen volt a vissza nem térítendő, ingyenes segélyekhez képest sokkal nagyobb volumenű hitelekhez folyamodni. A kölcsönöket elsősorban a szocialista országoktól - mindenekelőtt a Szovjetuniótól várták - de a kormány 1956 végén nem zárkózott el a tőkés hitelek felvételétől sem (kiválta ezzel a Szovjetunió rosszaságát). A magyar kormány megbízottja folytatott bizonyos tárgyalásokat nyugati hitelek felvételéről, ám a tőkés pénzügyi körök magatartása ebben az időben egyértelműen elutasító volt. Magyarország a szocialista országok kormányaitól 1956. november második felében összesen 355 millió dollár áru- és 100 millió dollár devizahitelt kért. Felmerült az a lehetőség, hogy a gazdasági segítség kérését a KGST soron következő VIII. ülésén tárgyalják meg, erről azonban szovjet javaslatra letettek és a túlbürokratizált, lényegében döntésképtelen szocialista gazdasági együttműködési szervezet helyett inkább a kétoldalú tárgyalások mellett döntöttek. A magyar hitelkérelmetől egyik szocialista ország sem zárkózott el teljesen, de a kölcsönt Románia kivételével általában kisebb összegben és nem a kért áru- és deviza-összetételben nyújtották. Különösen kiábrándító volt a csehszlovák kormány válasza. Csehszlovákia a tábor egyik legiparosítottabb, a mezőgazdaság problémáin kívül látható gazdasági bajokkal ebben az időben még nem küszködő ország volt. Intenzív külkereskedelmi fogalmat bonyolított Kelettel és Nyugattal és gyümölcsöző fegyverkereskedelmet folytatott a keleti blokk és a harmadik világ országaival. A kérelem mértéke az ország gazdasági potenciáljához igazodott. Ehhez képest a csehszlovák kormány csak 26,8 millió rubel értékű fogyasztási cikk szállítására vállalkozott

ellentételezés fejében. A 160 millió rubeles hosszú lejáratú hitel keretében kért áruk közül 1957. I. negyedévben kereken 25 millió rubel értékben vállalt szállítást azzal a megkötéssel, hogy szén és kokszot nem tud a kért mennyiségben adni.

A hosszú lejáratú, legnagyobb volumenű szovjet hitellel kapcsolatban Hruscsovék a pozitív döntést csak a magyar kormánydelegáció 1957. márciusi látogatása alkalmával hozták meg. Mindenesetre a Szovjetunió eddig az időpontig 600 000 tonna szén, 250 000 tonna búza, 50 000 tonna takarmányrépa szállításához már hozzájárult. Az egy milliárd rubeles áruhitel belül kért 200 millió rubel szabad deviza hitelt 1957 januárjában - Kádár János személyes kérésére, amit Andropov nagykövét révén juttatott el Moszkvába - már megadta a Szovjetunió. A román kormány kedvező választ adott az öt millió dolláros magyar szabaddeviza hitelkérelemre. Jugoszlávia csak arra vállalkozott, hogy a Magyarország részére korábban nyújtott 2,5 millió dolláros overdraftot (azonnal lehívható folyószámla-hitel) további 2,5 millió dollárral megemeli és a törlesztés határidejét 1957. június 31-ig meghosszabbítja. Hosszú lejáratú hitelt két millió dollár értékben ajánlott fel, szabad devizát ellenben nem tudott adni. Bulgáriával a jelentés időpontjában éppen folytak a tárgyalások a hét millió rubel értékben szállítandó áruk konkrét köréről. A magyar kormány a devizában kért hitelekre azonnal szüksége volt, ellenkező esetben be kellett volna jelenteni a magyar állam fizetési képtelenségét. A gazdaságirányítás néhány fórumán felmerült az 1931. decemberihez hasonló *transzfermoratórium* elrendelése, amit azonban a politikai vezetés a várható súlyos következmények miatt azonnal elvetett. A Külkereskedelmi Minisztérium a Politikai Bizottság elé terjesztett jelentésében amellel foglalt állást, hogy „nem szabad a transzfermoratórium önmagában indokolható lépéséhez folyamodni”, mert a lejáratú hitelek törlesztésének a felfüggesztése a nyugattal folyó kereskedelem azonnali leállításához és nagyon komoly belső ellátási zavarokhoz vezet. A Szovjetunió és a többi szocialista ország a magyar gazdaság nyersanyagigényét bizonyos anyagfélésekből (rész, gyapot, bőr stb.) messze nem tudta kielégíteni. Ezen túl a kapitalista országokból származó gépek, berendezések alkatrész-utánpótlása is leállt volna. Ezért a hitelek törlesztő részleteinek a felfüggesztését elvetették.

Szabad devizával a többi szocialista ország sem rendelkezett. A románok pl., akik feltűnően készségesek voltak 1956-ban a magyarok megsegítése ügyében, szinte azonnal megígérték a kért tíz millió dolláros hiteltámogatást, ám az öt millió dollár konvertibilis devizakölcsönt később, a román delegáció moszkvai tárgyalása után, visszavonták. A moszkvai tárgyalások előtt minden bizonnyal nagyobb szovjet engedményekre és támogatásra számítottak, mint amennyit végül is kaptak, ezért Moszkvából való visszatérésük után közölték, hogy „a legnagyobb sajnálatukra” devizát nem áll módjukban a magyar rendelkezésére bocsátani. Így Romániával tíz millió dollár áruhitel nyújtására írtak alá megállapodást. Nem adott konvertibilis devizát kölcsön Csehszlovákia sem, ezért a Külkereskedelmi Minisztérium azt a javaslatot terjesztette a Gazdasági Bizottság elé, hogy utazzon magyar delegáció Prágába és próbáljon meg alkudozni a kérdéssről.

Az 1957. márciusi moszkvai szovjet-magyar tárgyalásokat megelőzte a többi szocialista országgal folyó megbeszélés, amelynek előzménye a Szovjetunió 1956. október 30-i nyilatkozata volt, amelyben az olvasható, hogy „nem kevés [...] közvetlen hiba volt [...] a szocialista országok kölcsönös viszonyában”, mert sokáig „lekicsinyelték az egyenjogúság elvét”. A szovjet kormány kifejezte készségét, hogy hajlandó a többi szocialista ország kormányával megvitálni „azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják a szocialista országok gazdasági kapcsolatainak további fejlesztését, és erősítését avégett, hogy kiküszöbölje a gazdasági kapcsolatokban a nemzeti szuverenitás, a kölcsönös előnyök, és az egyenjogúság elve megsértésének bármilyen lehetőségét”. Ennek alapján került sor a moszkvai tárgyalásokra. A lengyel, a román, a csehszlovák és a német delegáció januárban tárgyalta Moszkvában, február közepén kezdődött a szovjet-bolgár kormánytárgyalás, a magyarok márciusban kerültek sorra. Azt Keleten mindenki érzékeltette, hogy a tábor megrendült állapotában a vezető erő engedményekre készíthető.

A Szovjetunió az 1956. október 30-án nyilvánosságra hozott deklarációjában leszögezte, hogy a többi szocialista országgal való kapcsolatának alapelve a teljes egyenjogúság, a területi integritás tiszteletben tartása, a függetlenség, a szuverenitás és egymás belügyeibe való be nem avatkozás. Ezzel a Szovjetunió explicit és implicit módon elismerte, hogy a csatlós országokhoz fűződő addigi viszonya közel sem a teljes egyenjogúságon és testvériségen alapult. A Szovjetunió szorult helyzetében arra is hajlandóságot mutatott, hogy visszahívja a „testvéri” országokban működő katonai és politikai tanácsadóit, valamint kivonja a Varsói Szerződés tagállamaiban állomásozó szovjet csapatokat. A szovjet kormány végül nyilatkozta a magyarországi „eseményekről” is. Sok jóval nem kecsegtetett a nyilatkozatnak az a kitétele, miszerint a hibák kijáratására irányuló jogos és demokratikus mozgalomhoz „sötét reakciók és ellenforradalmi erők csatlakoztak, amelyek a dolgozók egy részének elégedetlenségét arra akarják felhasználni, hogy aláássák az országban a népi demokratikus rendszer alapjait és visszaállítsák a régi földesúri-kapitalista rendet”. Ilyen előzmények után a kelet-európai szocialista országok vezetői 1957 elején sorra keresték fel Moszkvát és sikerült a tárgyalásokon némi gazdasági engedményt kicsikarni ki a szovjet vezetéstől.

A magyar politika éber figyelemmel kísérte a többi szocialista országnak a Szovjetunióval folyó tárgyalásait, gondosan feljegyzett minden apró kis engedményt, amit a Szovjetunió a többieknek tett, ebből ugyanis politikai és gazdasági tőkét szeretett volna kovácsolni a napirenden lévő szovjet-magyar tárgyalásokon. Az információkat a moszkvai magyar KGST-apparátus munkatársai, Osztrovszki György és kollégái gyűjtötték. A Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága 1957. február közepén részletes jelentést készített az addig lefolytatott tárgyalásokról, különös tekintettel az európai népi demokratikus országoknak gazdasági téren nyújtott szovjet engedményekről.

A legfelső szintű magyar delegáció márciusi moszkvai tárgyalását több megbeszélés, így pl. Kovaljov és Osztrovszki György moszkvai, Incze Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes és szovjet kollégájának, Szemicsasznovnak a budapesti tárgyalása, Pautyin szovjet tervehivatali alelnök budapesti látogatása készítette elő. Az egyeztetések három kérdés köré csoportosultak:

- a. 1957. évi kereskedelmi áruhitel
- b. konvertibilis devizában nyújtott hitel
- c. az 1958-1961 közötti hosszú lejáratú beruházási hitel.

A három különböző célú hiteltárgyalásokkal kapcsolatos részletek megbeszélésére Budapesten három albizottság alakult.

A moszkvai KGST apparátus magyar munkatársai fontosnak tartották a napirenden lévő tárgyalások politikai vonatkozásait is. Annál is inkább, mert a többi szocialista ország kormánydelegációi több fontos politikai kérdésben is megnyilatkoztak. Osztrovszki ezek közül azt emelte ki, hogy „a magyar események okozta nehézségek megoldásában mindannyian részt fognak venni, minden segítséget meg fognak adni a népi demokratikus rendszerünk megerősítése érdekében”. A szovjet viszonyok jó ismerőjeként a magyar delegáció közelgő tárgyalásaival kapcsolatban azt javasolta, hogy a magyar politikuskok beszédeikben igyekezzenek ellensúlyozni azt a téves nézetet, mely szerint „a magyarság nagy része az oroszokkal szemben ellenséges érzéseket táplálna és így nem érdemli meg a neki nyújtott vagy nyújtandó segítséget. Erre a jelenlegi helyzetben annál is inkább szükség volna, mivel az október 23-i, de különösen a november 4-e utáni események (tömeges sztrájkok stb.) a szovjet közvéleményben - enyhén szólva - vegyes érzelmeket váltottak ki. Ilyen jellegű felszólalásokkal megkönyíthatnánk a számunkra nyújtandó - viszonylag nagy méretű - segítség itteni belpolitikai indokolását.” Ebből kiderül, hogy 1956-kapcsán nem csak a magyarokban volt fenntartás és ellenszenv az oroszokkal szemben, hanem fordítva is, a szovjet emberek egy része sem szívelte különösképpen a „rebellis” magyarokat.

A KGST magyar delegáltjai javasolták, hogy a tárgyalásokon vessék fel hazánk „rendkívül kedvezőtlen nyersanyag, fűtőanyag és energia helyzetét”. Különösen hangsúlyozni kell az ipar szerkezetének átalakítását, ami nélkül a magyar ipar fejlődését és a magyar életszínvonalat távlatilag nem lehet megalapozni. Új és különös indok volt, hogy a magyar lakosság életszínvonalának „gyors és jelentős” emelésének szükségességét a szomszédos Ausztria közelségével és fejlettségével indokolták. A magyarországi nagy érdeklődés miatt Osztrovszkiék szerint tárgyalni kell a magyar uránkérdésről is, annál is inkább, mert „ez a téma az otthoni közvélemény előtt nem volt kellően feltárva és tápot adott a két ország közötti viszony megromlására”. A régóta alkalmazott „szalámi” politikát, amikor mindig a legégetőbb kérdésekkel nyaggattuk a szovjeteket és féltévente jelentkeztünk újabb és újabb megoldatlan problémáinkkal, feltétlenül el kell kerülni és egyszerűre kell felvetni és tárgyalni minden problémát. Ekkor még napirenden volt a Kádár-kormány átalakítása, néhány volt koalíciós párthoz tartozó „társutas” politikus bevonása, ami azonban a magyar delegáció kiutazásáig nem történt meg (azt követően pedig az, hogy szigorúan a szocializmus talaján álló többpártrendszer legyen Magyarországon, végképp lekerült a napirendről). A magyar KGST apparátus mindenesetre javasolta a delegáció „néppfrontosságát” annál is inkább, mert a lengyelek a moszkvai tárgyalások során a delegáció összetételével erősen kihangsúlyozták a kormány koalíciós jellegét.

A kormánydelegáció kiutazása előtti konzultációkon a szovjet partnerek igyekeztek a magyarok túlzott várakozásait lehűteni, illetve ahol lehetett, a magyarok megsegítésének terhére megpróbálták a „testvérországokra” testálni. Az 1956-57-ben Magyarországnak nyújtott segélyek és kölcsönök együttes összege mintegy 300 millió dollárt tett ki, ami a KGST gyakorlatában szokásos 1:4 arányú dollár-rubel konverzió alapján 1200 millió rubelt, az 1:3 devizaforint-rubel konverzió alapján 3600 millió devizaforintot, belső forintban pedig nagyjából tíz milliárd Ft-ot tett ki, vagyis megegyezett az akkori éves magyar nemzeti jövedelem kb. 10%-ával. Ez tette lehetővé a külkereskedelmi és fizetési mérleg, valamint a költségvetés hiányának a finanszírozását. 1958-ban az éves tervek már csak 315 millió Ft külföldi kölcsön felvételével számolt, a tervet és a költségvetést ettől kezdve kizárólag belső forrásból kellett finanszírozni.

Az 1957-ben igénybe vett szovjet áruhitel konstrukciója nagyon kedvező volt. A tízéves futamidejű, 2%-os kamatozású kölcsön visszafizetését csak 1961-ben kellett megkezdeni. Hasonlóan kedvező feltételekkel kaptuk a tőkés devizahitelt is, amelynek a nyugati kereskedelmi ügyletek során a szokásos futamideje (az áru jellegétől, értékétől függően) 0,5 évtől legfeljebb 3 évig terjedt és a költsége kamattal, egyéb terhekkel együtt évente 6-10% körül mozgott. A szokásos kereskedelmi megállapodás keretében a Szovjetunióból importált cikkek ¾-e nyersanyag volt. Az importcikkek között 1957-re 450 ezer tonna kenyérgabona, 200 ezer tonna takarmánygabona is szerepelt, amely a nem önellátó lakosság kenyérszükségletének kb. 40%-át biztosította, a takarmánygabona pedig az állami kereskedelmen keresztül történő sertéshúsellátás 30-38%-ának megfelelő számú sertés felhizlalását tette lehetővé.

Magyarország tehát nem kapta meg a szocialista országoktól az igényelt hitel teljes összegét, az eredetileg kért összegű áruhitelre egyedül a Szovjetunió tett ígéretet, devizahitelt pedig csak Szovjetunió és Kína nyújtott, mégpedig a kértnél valamivel nagyobb összegben, hogy némileg kompenzálják a többi szocialista ország vártnál kisebb hiteleit. Kína a devizahitel mellett devizasegélyt is adott Magyarországnak. A Politikai Bizottság funkcióját betöltő MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága az Országos Tervhivatal 1957. évre vonatkozó első tervjavaslatát (amely még a remélt nagyobb hitelekkel számolt) átdolgoztatta. Az új tervvariáns már a szocialista országoktól ténylegesen megkapott kölcsönnel illetve némi kapitalista hitellel számolt.

A keleti devizahiteleket 1957 I. negyedében gyakorlatilag teljes egészében igénybe vették, és a legterhebb tőkés adósságok volumenének csökkentésére fordították. A Szovjetunió és Kína 87,4 millió dollár devizahitelt, Kína ezen felül még további 7,5 millió dollár devizasegélyt is nyújtott Magyarországnak. A tőkés adósságállományt részben ezzel a 94,9 millió dollárral, illetve az MNB trezorjaiban őrzött arany nagy részének az eladásával lehetett 2814,3 millió Dft-ről 1523,9 millió Dft-ra csökkenteni. A helyzet a tőkés viszonylatú külkereskedelemben ezt követően sem volt megnyugtató, hiszen 1957. szeptember 30-ig ebben a relációban a fizetési mérleg hiánya miatt újabb 399,4 millió dft adósság keletkezett, amit ismét csak újabb terhes rövid lejáratú hitelek felvételével lehetett finanszírozni. Ezért 1957 második felében minden eszközzel az exportot (főleg a tőkés kivitel) igyekeztek növelni, ami természetesen negatívan hatott a belső áruellátásra és - az export nagyarányú dotálása miatt - a költségvetés helyzetére is. Kádár János 1957. július 31-i levelében a szovjet kormánytól 1958-1960-ra újabb összesen 1,1 milliárd rubel áruhitelt (ezen belül 300 millió rubel értékű devizahitelt) kért. A legnagyobb probléma az volt, hogy a keleti-nyugati segélyeket és szocialista hitelek nagy részét az ország felélte, a folyó fogyasztás kielégítésére fordította, vagyis jóformán alig történt lépés az *ország gazdasági struktúrájának* egyébként égetően sürgős átalakítására. A kölcsönökön túl a nemzeti jövedelem 95%-át is felélte az ország, beruházások, fejlesztések nélkül pedig a gazdaság szerkezetét nem lehet átalakítani.

A szovjet áru- és devizahittel egy időben vetődött fel a magyar gazdaság elavult struktúrájának modernizálását célzó hosszú lejáratú beruházási hitel felvételének az ötlete. A magyarok arra hivatkoztak, hogy az ország jelenlegi „gazdasági és politikai” helyzetében a lakosság fogyasztását évi átlagban legalább 6%-kal kell növelni, ami nagyon alacsony felhalmozási arányt tesz lehetővé és gátolja a népgazdaság kívánatos szerkezeti átalakításának a megindítását. Ezért a Szovjetuniótól néhány nagyberuházás megvalósításához mintegy négy milliárd rubel értékű hosszú lejáratú hitelt kértek a következő megoszlásban:

1958-ban mintegy 500 millió

1959-ben mintegy 1 milliárd

1960-ban mintegy 1,5 milliárd

1961-ben mintegy 1 milliárd rubel.

A szovjetek az előzetes puhatolózó tárgyalásokon a magyar beruházási hiteligény nagyságrendjét túlzónak tartották és jelezték, hogy maximum 1,8-2 milliárd rubeles keretből hajlandók tárgyalni. Nyers- és alapanyagok, energiaforrások, mezőgazdasági termények hosszú lejáratú hitelre történő szállításáról szó sem lehetett, csak komplett beruházási javak jöhettek számításba, azok is egy „perspektivikus fejlesztési terv alapján”. A magyar tárgyaló delegáció tett még néhány egyre reménytelenebbnek tűnő kísérletet a magasabb összegű beruházási hitel megszerzésére, de számukra is egyre világosabbá vált, hogy a magyar igényekből engedni kell.

Magyarország arra törekedett, hogy a kölcsön felhasználásáról szuverén módon saját maga dönthesse, de a Szovjetunió messzemenően meghatározta a hitel felhasználását. (Magyarország a beruházási hitel részéből nyersanyagokat, mezőgazdasági termékeket szeretett volna vásárolni és nem feltétlenül a Szovjetuniótól.)

A szovjet beruházási hitelből megvalósítandó nagy objektumok közül elsőként a Dunai Vasműről és a román földgáz felhasználásával Tiszapalkonyán építendő műtrágyagyárról esett szó, a beruházások köre később jelentősen bővült, pl. a székesfehérvári alumínium hengerdével.

Források

Jelentés a szén és az energia ellátásról a kormánynak 1956 decemberében

Előterjesztés

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz

Jelentés a szén és energiahelyzetről.

1./ Jelenlegi helyzet.

Szénbányászatunk termelése az elmúlt héten lassú, fokozatos emelkedéssel [napi] 13 000-14 000 to[nná]ra emelkedett. E héten azonban 12 000 to-ra esett vissza. A termelt szénmennyiséget a bányák maguk osztották el. A durvaszenet illetményként osztották ki a bányászoknak, ill[etve] a helyi szükségletek kielégítésére fordították. Az aprószen zómét pedig a bányák közelében lévő erőműveknek adták át.

Az utóbbi napokban fokozódott a külföldi szén beérkezése és jelenleg napi átlagban 9000-10 000 to jön be. Központi elosztás tárgyát csak a külföldről érkező szénmennyiségek képezik. Ebből kell ellátni a gázgyárakat, vasutat, pótolni a Budapesti Erőmű szénkészletét, kielégíteni a kórházakat és az élelmiszeripar legfontosabb üzemait, mint sütődék, tejüzemek, sertésvágóhíd stb. A rendelkezésre álló mennyiségek azonban nem tették lehetővé szén juttatását sem a lakosság sem az ipar részére.

Beccsés szerint a villamosenergia ipar, a vasút és a gázgyárak szénkészletein kívül jelenleg még az ország ipari üzemainél mintegy 300-350 000 to szénkészlet van. Ez lehetővé tette egyes ipari üzemek megindítását anélkül, hogy szénzállítványokat kaptak volna.

Az erőművek hazai termelésből 5000 to körüli szénmennyiségeket kaptak napi átlagban. Ezzel szemben a napi fogyasztásuk 7500-8000 to volt. Az erőművek szénkészlete ennek következtében fokozatosan fogy és jelenleg már csak mintegy 70 000 t.

A felhasznált szénrel a villamosenergia ipar kb. 350-360 MW csúcsidei teljesítményt volt kénytelen vinni, melyből 100-110 MW igen bizonytalan importenergia. A nélkülözhetetlen élelmiszeripari üzemek, közművek, a közlekedés és a szénbányászat energiaellátásán kívül az így rendelkezésre álló villamosenergia nem elegendő a lakosság teljes kielégítésére és kb. 50-60 MW nagyságrendű korlátozást kell érvényesíteni. Ezt a korlátozást a villamosenergia-fogyasztás jelenlegi összetételénél csak úgy lehet érvényesíteni, hogy egyes területeket a megfelelő kábelek, ill. távvezetékek kikapcsolásával teljes mértékben kiveszünk az áramszolgáltatásból. Ilyen körülmények között az ezen a területen lévő feltétlenül ellátandó fogyasztók /élelmiszeripari üzemek, egészségügyi intézmények stb./ is hiányt szenvednek.

Amennyiben a villamosenergia ipar a napi szénfogyasztásnak megfelelő mennyiséget hazai vagy külföldi forrásokból nem tudja megkapni, napokon belül számolni kell az energiarendszer szétesésével. Ez azt jelenti, hogy az ország területének kb. fele villamos energiával ellátatlan marad.

Összefoglalva: az események következtében lecsökkent széntermelés még a megnövekedett szénimport mellett sem elegendő a minimális szükségletek kielégítésére sem. Nincs szén a lakosság részére és a legnélkülözhetetlenebb élelmiszeripari üzemek ellátása mellett sem a vasút, sem a gázgyárak, sem pedig az erőművek nincsenek megfelelően ellátva, s az ipari üzemek részére egyáltalán nem jut szén.

2./ Várható helyzet december hónapra

Decemberben a hazai széntermelés lassú, fluktuáló emelkedésével lehet számolni. Napi átlagban - szakértők becslése szerint - a hó végére mintegy 20 000-22 000 to-ig fejlődik előreláthatólag a termelés.

A várható szénimport felnövekszik és előreláthatólag december hónapban 270 000-280 000 to lesz. Vagyis napi átlagban mintegy 10 000 to a várható beérkezés.

Ilyen körülmények között legcélzerűbbnek látszik a szénelosztást a napi széntermelés nagyságától függően irányítani. Napi 15 000 to-s, ill[etve] napi 20 000 to-s termelés és 10 000 to/nap külföldi beérkezés esetén a következő fogyasztók láthatók el:

	Külföldi	Me: to	
		Hazai	
		I.	II.
Szénbányászat	-	1500	1500
Villamosenergia ipar	1000*	8000	10 300
Vasút	5000**	-	500
Gázgyárak	1400	-	-
Élelmiszeripar	600	600	1200
Belkereskedelem	1000	2000	3500
Kohászat /erőmű, célbánya/	1000	400	500
Egyéb	-	2500	2500
	10 000	15 000	20 000

*átírva: 1500

**átírva: 4500

Az I. sz. változat azt jelenti, hogy december 15. után az import villamosenergia egy részének kiesése miatt további drasztikus korlátozásokra van szükség. /PI. ipari célra semmi villamos energiát adni nem lehet./

A II. sz. változat elsősorban a belkereskedelem vonalán jelent némi javulást. Lehetővé teszi az élelmiszeripar valamivel nagyobb mértékű üzemeltetését, és fedezi a villamosenergia import-kiesés miatt előálló nagyobb szénigényt, a jelenlegi energiaszolgáltatási színvonal mellett. Nem lehet és nem szabad indítani az ipart, sőt azok az üzemek is kénytelenek lesznek leállni, amelyek eddig meglévő szénkészleteikből megindultak.

Nyers Rezső közellátási kormánybiztos megjegyzése: a cukoriparnak december 15-e után nincs szene. 80 000 vagon cukorrépat kell feldolgozni, ehhez biztosítani kell napi 250 vagon szenet.

Meg kell jegyezni, hogy a bányáüzemeknél jelenleg még fennálló önálló gazdálkodás és szénelosztás valószínűleg csak lassan, fokozatosan lesz megszüntethető, és ennek következtében számolni kell azzal, hogy a hazai szene elosztása nem pontosan a fenti elképzelés szerint fog megvalósulni. Annál is inkább, mert egyes nagyüzemek, melyeknek indítása a jelen körülmények között egyébként nem célirányos, a hozzájuk csatolt szénbányákból közvetlenül kapnak szenet /pl. diósgyőri és ózdi kohászati művek stb./.

Villamosenergia-ellátás tekintetében a várható helyzet a következő:

December 16. után az import energia egy részének /45 MW/ elmaradása következtében a villamosenergia-ellátási helyzet tovább súlyosbodik. Ennek elmaradását ellensúlyozni lehet napi 1500-2000 to szénrel. Ha ez a hazai termelésből, vagy importból nem fedezhető, a kiesett teljesítményt le kell kapcsolni. Miután így a lekapcsolások mennyisége 90-100 MW-ra nő, az országos kooperáció ebben az állapotban már nem tartható együtt. Ennek következtében az ország nagy része energiaellátás nélkül marad. Nem lehet megindítani a közlekedést és nem láthatók el az eddig megindított üzemek sem.

A hazai széntermelés jelenlegi kilátásai alapján tehát december hónap folyamán a villamosenergia-ellátásban nem várható javulás, sőt a jelenlegi helyzet fenntartására is komoly erőfeszítések szükségesek.

3./ Következtetések

a./ A rendkívül súlyos energiahelyzet szükségessé teszi az energiahordozókkal való szoros központi gazdálkodást.

b./ Iparindításról december hónapban nem lehet szó, sőt még 1957. első negyedében is csak igen lassú mértékben lehet az ipart fokozatosan megindítani. Ezért:

Célszerű felülvizsgálni azon üzemek munkáját is, melyek meglévő szénkészletükkel megindultak. Mivel túlnyomó többségüknek további szénellátása nem lesz december hónapban biztosítható, célszerűbbnek látszik leállításuk, még mielőtt készleteiket /legtöbb esetben jelentősebb termelés nélkül/ teljesen elfogyasztanák.

Az egyes tárcáknál el kell készíteni a felügyeletük alatt álló üzemek indítási sorrendjét.

Gondoskodni kell a nem működtethető üzemek dolgozóinak foglalkoztatásáról, ill[etve] ellátásáról.

c./ A rendes munkahelyükön nem foglalkoztatható dolgozókból célszerű volna a helyreállítási munkához, ill[etve] a szénbányászathoz irányítani minél nagyobb csoportokat.

d./ Sürögösen össze kell állítani az 1957. évi, különösen pedig azon belül az I. negyedévi várható helyzetképet.

e./ A külkereskedelemnek haladéktalanul meg kell kezdenie a munkát 1957-re minél több szén behozatalának biztosítására.

4. Határozati javaslat:

a./ Az Országos Tervhivatal haladéktalanul szervezzen Szén és Energiagazdálkodási Bizottságot, melynek feladata az energiahordozókkal való operatív gazdálkodás és az 1957. évi energiagazdálkodási terv kidolgozása. A bizottság munkáját a Bánya-Energiaügyi Minisztériummal és a Közellátási Kormánybiztossal egyetértésben hatósági jogkörrel végzi.

b./ Az egyes ipari tárcák haladéktalanul vegyék fel a kapcsolatot a Bánya-Energiaügyi Minisztériummal és tegyenek intézkedéseket nem foglalkoztatható dolgozók ideiglenesen való átirányítására a szénbányászathoz.

c./ Az egyes ipari tárcák december 10-ig állítsák össze a felügyeletük alá tartozó üzemek indítási sorrendjét és küldjék meg az Országos Tervhivatalnak. Az Országos Tervhivatal körvonalazza az iparpolitika új irányát, és határozza meg nagy vonalakban az 1957. évi új iparstruktúrát - figyelembe véve az energiabázist. Ezek alapján készítse el az iparindítás ütemtervét, és december 25-ig terjessze a Kormány elé.

Budapest, 1956. december 4.

/Czottnér Sándor/

/Kiss Árpád/

Nyers Rezső

s. k.

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel írt tisztazat.

Feljegyzés Magyarország nyugati hitelfelvételi lehetőségeiről

Jelentés

Ajtai elnökhelyettes et. részére

Szöbeli jelentésemre hivatkozással felterjesztem Kunc [!] Richárd feljegyzését, melyet megbízottja útján f. hó 9-én juttatott el hozzám. A feljegyzést a Közlekedési főosztály illetékes előadójának tájékoztatás céljából bemutattam.

Budapest, 1957. január 10.

/Kenyeres János/

Feljegyzés a Schweiz-ban és Ausztriában folytatott tárgyalásokról és beszélgetésekről

Schweiz-ban a Schweizerische Bankgesellschaft elnök-vezérigazgatójával, Dr. Schafferrel, a General Motors vezérigazgatójával Bürginnel, európai igazgatójával Mr. Mack-vel Gutmayer és Szankasi igazgatókkal és Dr. Franz Seiler-el, a schweizi Hotelier-Verband elnökével.

Ausztriában a Städtische Versicherungs Gesellschaft vezérigazgatójával, az Adam-Opel cég igazgatójával, valamint a Saurer gyár vezérigazgatójával.

Fenti körökben nagy feltűnést keltett a magyar kormány félhivatalos publikálása részben bizonyos nagyobb összegű dollár kölcsön felvétele, részben hivatalos nyilatkozata a nyugati műszaki együttműködés, illetve nyugati felvilágosító segítés ügyében.

Az összes itteni üzleti és bankkörök tisztában vannak Magyarország rendkívül súlyos gazdasági helyzetével és azzal is, hogy csakis egy nagyobb összegű nyugati kölcsön segítségével oldható meg az otthoni sajtó által is elismert súlyos gazdasági helyzet.

Mindezen körök azonban a Világbanknak az itteni újságokban közölt álláspontjával azonosítják magukat, vagyis, hogy a jelenlegi itt Kádár, ill[etve] kommunistának nyilvánított regimnek semmiféle hosszú lejáratú áruhitel, kölcsönt vagy gazdasági támogatást nem adnak, és ilyenről egyelőre még elvi tárgyalást sem kívánnak folytatni. Álláspontjuk, hogy ilyen tárgyalásokra és ezek révén fenti ügyletek valamelyikére csak akkor kerülhet majd sor, ha Magyarországon olyan kormány és ez követően olyan politikai helyzet alakul ki, mellyel szemben a nyugati gazdasági körök bizalommal viselkednek. Nem vitás, hogy - és különösen Nyugat-Németország részéről - az elmúlt események itteni értékelése alapján szívesen adnának minden formában gazdasági segítséget - egyes kijelentések szerint egy milliárd dolláron felüli összegben is - azonban ennek alapfeltételét a fent közölték képezik.

Nem mellékes kívánsága ezen gazdasági köröknek az sem, hogy amennyiben az említett gazdasági együttműködésre alkalom nyílik majd, úgy részben általuk megbízott képviselőik, részben otthoni szakemberek feltétlenül bekapcsolóssanak, mert csak így látják biztosítottnak azt a gazdasági életet, mely kölcsön, illetve befektetéseiket tényleg megfelelő és szakszerű módon veszi igénybe. [!]

Nagyon érdekesen kommentálják a legújabb kialakult lengyel helyzetet, melyet a nyugat már bizonyos mértékben megérettnek lát arra, hogy egyelőre kölcsön formájában jelentkezzen. [!] Sokat hivatkoznak a Jugoszláviával való bizonyos gazdasági együttműködésről, melyet bizonyos kis mértékben alkalmaznak is, és ennél intenzívebb kapcsolatra gondolnak Lengyelországnak, majd megfelelően kialakuló politikai helyzetben Magyarország esetében.

Fent említettek nem zárják ki, hogy bizonyos kompenzációs alapon történő ügyletek ne lennének bonyolíthatók, ugyanúgy, mint valuta fizetéses alapon történő importok, illetve az eddigi mezőgazdasági és élelem exportok. Tudott dolog azonban a nyugati gazdasági körökben, hogy a magyar iparcikkek exportja hosszú időre kiesik, így tehát a nyugatról szükséges importokra a szükséges fedezetek nem teremthetők elő, tehát feltétlen szükség van akár hosszú lejáratú áruszállításokra

vagy bankkölcsonőkre, melyekre azonban a jelenlegi politikai regiennél és kormánynál semmiféle megnyugtató biztosítékot nem látnak. Ezért alakult ki fenti és igen merevnek mondható elutasító álláspontjuk.

Wien, 1956. dec. 31.

Kunz Richárd

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel írt eredeti jelentés.

Javaslatok távlati energiapolitikájára, a KGST szerepére

SZIGORÚAN TITKOS!

Javaslatok

a KGST legközelebbi VIII. varsói ülészakának előkészítésére

[popup title="[...]" format="Default click" activate="click" close text="A dokumentum első része a Berlinben 1956. május 18-25 között tartott VII. ülészakon tárgyalta kérdéseket foglalja össze."]

Előzetes tájékozódás szerint a Tanács ülése 1957. január második felére összehívható. A VIII. ülészak összehívását a magunk részéről is szükségesnek tartjuk, és tájékoztatásul közöljük, hogy személyes értesülés alapján a szovjet, lengyel és csehszlovák képviselő-helyettesek részéről valószínűleg olyan napirendi javaslat kerül a Képviselők elő, amelyben a szén-kérdésen kívül Magyarország gazdasági megsegítésének kérdését is napirendre kívánják tűzni. [...]

II.

A KGST VIII. ülészakára javasoljuk két kérdés felvetését:

I. Magyarország gazdasági helyzete és megsegítése.

II. Az NDK által javasolt 1957-es szénkérdés tárgyalása.

Magyarország gazdasági helyzete és megsegítése napirendi ponttal kapcsolatban javasoljuk a szükséges tárgyalási anyag összeállítását 3 fejezetben:

1. Fejezet

Jelentés Magyarország helyzetéről energiahordozók, nyersanyagkincsek, ipari és mezőgazdasági struktúra, kapacitás és perspektíva szempontjából. Ebben a fejezetben fel kellene tárnunk Magyarország valóságos energiahordozó és nyersanyag helyzetét, amelyek tekintetében európai és világviszonylatban a legszegényebb országok között áll. Ennek bizonyítására számos KGST és EGB adat áll rendelkezésre. A magyar ipar gazdaságpolitikai helyzetének elemzése és annak feltárása, hogy az utolsó 10-12 évben és különösen a tervgazdasággal milyen mértékben sikerült Magyarország gazdasági stabilitását megalapozni. Hasonló analízist kellene végezni a magyar mezőgazdaság tekintetében is. Mindezek után röviden vázolni kellene népgazdaságunk fejlesztésének alapvető irányait és célkitűzéseit, és ezzel kapcsolatban kategorizálni kellene azt, hogy a fejlesztésben mit tudunk a magyar adottságok alapján elérni, és milyen alapvető segítségre van szükség átmenetileg és tartósan a KGST államok részéről. Mindezek után helyes, ha röviden a kormány gazdaságpolitikai programjának főbb pontjait felvázoljuk, majd ezek után kiemeljük azokat a legfontosabb gazdasági intézkedéseket, amelyekben azonnali belső tennivalókra és külső segítségre van szükség.

Magyarország jelenlegi gazdasági helyzetével kapcsolatban elsősorban az energia és energiahordozó helyzetet tárjuk fel. Abból kell kiindulni, hogy mennyi szén és más energiahordozót termelünk és abból milyen mennyiségű energiát tudunk előállítani, továbbá, hogy a meglévő nemzetközi kooperációban milyen maximális mennyiségű energiát és energiahordozót tudnánk átvenni. A fentiek végösszege képezné tervünk energetikai bázisát.

A kormányprogram vázolásával együtt vázolni kellene a következőket is:

Magyarország a rendelkezésére álló nyersanyagkincseket igyekezett a baráti államok szükségletét is figyelembe véve maximális mértékben kielégíteni. PI. Magyarország erőfeszítéseinek köszönhető az - bár ehhez csehszlovák és szovjet segítséget is kapott - hogy a békétábor számára negyedmillió tonnás nagyságrendű alumíniumbázis megteremtése lehetővé vált az utolsó 6 évben. Magyarország igen kedvezőtlen nyersanyag-adottság mellett nagy áldozatok árán fejlesztette szénbányászatát, amelyet megfelelő együttműködés esetén olcsóbban lehetett volna megoldani baráti kooperációban.

Nagy terheket jelentett Magyarország számára az 1948-49-es jugoszláv események következtében elvált hadiipari, stratégiai és védelmi célkitűzések megvalósítása, amely nagymértékben dezorganizálta az egyébként is feszített magyar népgazdasági terveket.

Az utolsó 5 évben Magyarországot olyan elemi csapások érték, amelyek mérhetetlen károkat okoztak a magyar népgazdaságnak, amelyek között legjelentősebb az 1952-54-es katasztrófák, szárazság, két árvíz, az 1956-os földrengés.

Igen nagy terhet jelentett a magyar népgazdaság számára a jóvátétel és a vállalati megváltás költsége, ami annál is súlyosabb volt, mert Németország 1945-ben a Magyarország felé fennálló kb. 1,5 milliárd márkás tartozását nem egyenlítette ki.

Magyarország az elmúlt években a Szovjetunió igényeinek kielégítésére egy sor nehézipari termék gyártására épített ki kapacitásokat /adócsőgyár, árammérőgyár, hajógyárak stb./ Ezeknek egy része gazdaságtalan és erősen anyagigényes volt, más részénél pedig időközben megszűnt az értékesítési lehetőség. /Nagyadó, árammérők, gőzdaru, lokomobil, gőzmozdony, stb./

Tehát már a jóvátétel és a fent említett kívánságok a magyar ipar struktúráját nem a magyar adottságoknak megfelelő erősen anyagigényes a mi esetünkben kedvezőtlen ipari struktúra felé fejlesztette.

2. Fejezet

Magyarországnak nyújtandó azonnali, illetve 1957-es segítség.

A magyar kormány november hó folyamán az egyes országokkal folytatott tárgyalások során átadta az érdekelt baráti kormányoknak azokat az igényeket, amelyek az azonnali és 1957. év első negyedévére vonatkoznak. Ezek az igények igen nehéz viszonyok között kerültek kidolgozásra és ezért szükséges, hogy az 1957. év végéig esedékes megfelelő további igényeink megalapozottan kidolgozásra kerüljenek. Az 1957-es évet nemcsak mint tervperiódust kellene külön kezelni, hanem azért is, mert a népgazdaság helyreállítása különösen bányászat és kohászat tekintetében olyan azonnali intézkedéseket igényel, amelyek legfeljebb 1957. év végére hozzák úgy ahogy egyensúlyba a magyar népgazdaságot. Az 1957-es év fő célkitűzései lehetnének az 1956. október 23.-i termelési szint elérése, vagy megközelítése, a maximális foglalkoztatottság biztosítása és az infláció elkerülése. Az 1957-es stabilizációs évet az fogja jellemezni, hogy a magyar feldolgozóipar felfutásának üteme biztosan és állandóan meg fogja előzni a nyersanyagbázis és energiabázis felfutásának ütemét. A munkanélküliség minél kisebb mértékre való csökkentése megköveteli azt, hogy a magyar ipar lehetőleg az utolsó években már kialakult külkereskedelmi ipar struktúrájában, már bedolgozott gyártmány-összetételben fejlessze fel termelését. Ehhez alapvetően szükséges mintegy 3 és fél - 4 millió tonna szén, a nemzetközi kooperációval maximálisan biztosítható mintegy 700-800 millió kilowattóra, kb. 300 000 tonna hengereltáru, kb. 12 000 tonna réz, kb. 10 000 tonna alumíniumtömb és egyéb nyersanyagok rendelkezésre bocsátása. [!]

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez a megoldás ipari struktúránk kialakítása szempontjából átmeneti kényszermegoldásnak tekintendő, mert ez a gyártmányösszetétel túlságosan anyagigényes és külkereskedelmileg gazdaságtalan. Tehát egy ilyen struktúra tartós fenntartása tartóssá teszi az eladósodás folyamatát is. A munkanélküliség minél kisebb mértékre való csökkentése azonban ezt a kényszermegoldást átmenetileg nélkülözhetetlenné teszi. Itt még problematikus a fenti anyag- és energiamennyiségek biztosítása - amely mennyiségeket még pontosabban meg kell határozni az 1957-es és 1958-1960-as tervvel kapcsolatban - azonban maximális igényeinket bátran fel kell vetnünk, mert jelen helyzetünkben számíthatunk a baráti tábor maximális segítőkészségével.

Ugyancsak a maximális foglalkoztatottság érdekében azokon a területeken, ahol a baráti táborból nem sikerül a megfelelő nyersanyagbázist biztosítani, széleskörű bémunka-konstruktókat kell létrehozni. Ez elsősorban a hadiüzemek [!], gépipar egyes ágaira, a kohászatra és alumíniumiparra vonatkozik.

A lakosság ellátásához és a takarmányhiány ellensúlyozására biztosítani kell kb. 1 millió tonnás nagyságrendű termény behozatalát. Ugyancsak biztosítani kell megfelelő nagyságrendben fogyasztási cikkek és mezőgazdasági kisgépek behozatalát hosszú lejáratú hitel vagy segély formájában. /Mezőgazdasági kisgépek, textilák, bútor, cipő, papír, közlekedési eszközök, háztartási felszerelések és épületelemek, valamint egyéb tartós fogyasztási cikkek, stb./

A várható nagyméretű anyagforgalomra tekintettel szükséges lenne azonnali segítség a vasúti gördülőanyagok, olajtároló ciszternák és dunai hajótér fogat bővítése terén.

3. Fejezet

Az 1958-1960-as tervidőszak mindenekelőtt azt kellene, hogy biztosítsa, hogy a magyar népgazdaság átállítása a magyar sajátosságoknak megfelelő struktúrába a nemzetközi együttműködés és a szocialista országok közötti gazdasági munkamegosztás alapján történjen meg, illetve ilyen irányban ezen fejlődés határozottan elinduljon.

Az eddig vázoltakból összefoglalva megállapítható, hogy baráti kooperáció hiányában Magyarország kénytelen volt egy sor igen drága beruházást eszközölni, másrészt kénytelen volt bizonyos, nem minden tekintetben megalapozott és indokolt terhet vállalni. Mivel az október 23-i események kirobbanása részben ennek a gazdaságpolitikának a következménye, továbbá Magyarország az elmúlt 10 évben sem baráti, sem egyéb irányból lényeges kölcsönt nem kapott, szükséges, hogy a mostani mélypontról való kijutás és adósságainknak megfelelő népgazdasági struktúránk kialakíthatóságának érdekében megfelelő nagyságrendű hosszú lejáratú kölcsönt és segélyt kapjon. Ezen segítség főelemei, amelyek még további részletes kidolgozást igényelnek, a következők:

1./ Magyarország nyersanyagellátása az 1955-ös állapot szerint kb. 30%-ig tőkés függőségű, /Magyarország 30,0%, Lengyelország 23,0%, NDK 16,0%/, amely éppen a mi helyzetünkben - nyersanyag szegénységünkre való tekintettel - indokolatlan.

Szükséges, hogy a Szovjetunió iparunk nyersanyagellátását az importanyagok tekintetében legalább 80%-os nagyságrendben biztosítsa, lényegében nyersanyag ellenszállítás nélkül. Itt különösen jelentős a réz és egyéb színesfémek, bányafa, fűrészfűrő, textilipari alapanyagok, vegyipari alapanyagok, szén, olaj ellátás.

A fennmaradó 20% anyagimportot a magyar nyersanyagexport-volumen birtokában „egyenlő” feltételek mellett realizálhassa a népi demokráciák, ill. tőkés országok viszonylatában.

Mivel a magyar ipari termelés minőségi leromlásához és termelési költség növeléséhez nagymértékben hozzájárult a nyersanyagkészletek évek óta tartó állandó csökkenése és dezorganizáltsága, szükséges, hogy Magyarország a mindenkor termelési szintjének megfelelő normál anyagtartalékokkal rendelkezzen /2-8 hónapos tartalék/.

2./ Magyarország állandó pénzügyi nehézségei egyebek között a nyugati eladósodás és az ezzel kapcsolatban alkalmazott kényszerű pénzügyi hitelműveletek következtében állott elő. Gyakorivá vált a nyugaton felvett gyakran 8-10%-os rövid lejáratú hitelek igénybevétele. Ez külkereskedelmünket igen gazdaságtalanná tette, és külkereskedelmi apparátusunkat a külkereskedés helyett az állandó fizetési zavarokkal kötötte le. Külkereskedelmünk stabilitása érdekében a fennálló terhes adósságok rendezése, a pénzügyi helyzet konszolidálása és az 1957-es tőkés behozatal finanszírozására mindenekelőtt a következő kérdések megoldása válik szükségessé:

a./ további mintegy 60-70 millió dollár értékű aranyat, vagy szabad devizát biztosítása [!] hosszú lejáratú hitelre;

b./ adósság törlesztés a speciális hiteleken kívül a vállalati megváltás hátralévő összegére is. Amennyiben az adósságtörlesztés nem valósulna meg, úgy legalább 10-15 éves hitel prolongációt kellene kérni. Ezen kérdés likvidálása politikailag is jelentős lenne;

c./ olyan irányú segítséget kérünk a baráti államok külkereskedelmétől, hogy nem anyagigényes gyártmányok nagyvolumenű és hosszú időtartamú szállítások lehetőségét nyújtsák Magyarországra részére. /Pl. mikrohullámú berendezések kis- és nagy telefonközpontok, elektronikus mérőműszerek, gyógyszerek, stb./;

d./ ahol nyersanyaghiány miatt iparunk foglalkoztatottsága nem biztosítható, de a profil egyébként gazdaságos, ott kérjük a baráti államok részéről olyan bémunka konstrukciók széleskörű lehetővé tételét, amelyeknél a nyersanyagot és energiahordozókat külön kontingensben /az évi szerződésen kívül/ rendelkezésünkre bocsátják.

3./ A magyar népgazdaság számára kívánatos, hogy ipari gyártmánystruktúránk a kevésbé anyagigényes gyártmányok irányában fejlődhessen a következő évek folyamán. Ehhez az szükséges, hogy a berlini KGST gépprofil eddigi megállapodásain túlmenően egyes anyagigényes gyártmányok profilja csökkenjen és újabb munkaigényes profilok kiépítése váljon lehetővé.

Szükséges számunkra bizonyos esetekben a komplett anyagbiztosítás, gép- és berendezés kiegészítés, esetleg komplett anyagbiztosítás, gép- és berendezés kiegészítés, esetleg komplett üzemek segélyben vagy hosszú lejáratú hitelben történő szállítása, amelyek a termelési vertikálításban meglévő hiányokat lehetőleg a teljes vertikálításig biztosítsák.

Baráti segítség szükséges az egyes iparágak aránytalanságainak megszüntetéséhez úgy nyersanyag, mint gyári felszerelés oldaláról. Pl. a híradástechnikai alkatrészgyártás, alpanyaggyártás stb.

4./ Nemzetközi kooperációk, egyes nagyberuházások befejezése és nyersanyagbázisunk rendezése érdekében.

Egy sor nagy beruházásunk befejezése és üzembe helyezése anyagi eszközök hiányában kétségessé vagy máris lehetetlenné vált igen hosszú ideig. Ezen beruházások befagyasztása azonban úgy nekünk, mint a baráti tábornak súlyos anyaggondokat okoz, amiért is célszerű a mielőbbi befejezés és üzembe helyezés. Ezért komplett berendezéseket, illetve gyárat kellene kérni segély vagy hosszú lejáratú hitel keretében kb. a következő objektumokra:

ércelőkészítő és tömörítő művek

Dunai Vasmű meleg és hideghengerműve 240 000 tonnás évi kapacitással

A székesfehérvári könnyűfém öntöde henger és présmű kb. 50 000 tonna kapacitásra

Titánygyár

Szénbrikettgyárak

A Szőnyi Termikus és Katalitikus krakküzem

További műtrágya szintéziskörök kiépítése

A Tiszapalkonyai Vegyiművek egyes gyáregységei

A határ menti vasúti átrakodó állomások és a Csepeli Szabadkikötő kapacitásnövelő berendezései

Kb. 50 000 to dunai + 15-20 000 to tengeri hajótér

A polgári repülőforgalom és a ferihegyi repülőtér technikai felszerelése, ill[etve] felújítása

Nemzetközi kooperáció keretében szükséges rendezni Magyarország fűtőanyag és energiahelyzetét, amelynek főbb tételei a következők:

Kb. 1 és fél milliárd m³ évi földgáz-szállítás Romániából a hozzávaló csőmennyiséggel és kompresszor állomások szállításával.

Ennek keretében kb. 300 millió m³ gázzal megoldandó a Tiszapalkonyai Erőmű gázüzemeltetése a borsodi szénbázis kiépüléséig /hasonlóan a gyergyószentmiklósi 150 megawattos gázerőműhöz/. Kb. 300 millió m³ gáz a diósgyőri és ózdi acélművek, a Miskolc-környéki ipartelepek hőenergia ellátását biztosítaná. 300-400 millió m³ gáz a nagybudapesti szénigényes ipartelepek hőellátását célozná. Végül pedig a meglévő gázhálózati rendszer kapacitásának maximumáig pótlólagos kalóriaforrást biztosítana a budapesti gázhálózat részére. A koncentrált nagyfogyasztók gázhálózatának kiépítése viszonylag kisebb csőmennyiséggel oldható meg. A szükséges gáz-távvezeték csőanyagát kb. 80 000 to szovjet bugából a romániai szovjet eredetű új stiefel csőgyárban lehetne legyártani. Tájékoztatásul közöljük, hogy Csehszlovákia 5 milliárd m³ gázt kért Romániától, abból a célból, hogy ezzel 6 millió tonna elsősorban kokszolható szenet takarítson meg helyette. Erre Románia eddig nem válaszolt. Közöljük továbbá, hogy a Szovjetunióknak 2 és fél milliárd m³ gázra máris opciója van Romániában, amelynek egy részéről javunkra lemondhatna, tekintettel a sztavropol új gázvezetékre.

Távlati energiahelyzetünkre való tekintettel és a dunai szállításhozhoz fűződő alapvető érdekeink miatt olyan konstrukció létrehozása szükséges, amelyben a dunai vízelépcsők kiépítése mielőbb megkezdődjék és a Duna energiájából Magyarország részére minél nagyobb energiárészesedés legyen biztosítható annak ellenére, hogy néhány évig nem lesz módunk a beruházásokban anyagilag részt venni.

Magyarország hajózási és ipartelepítési érdekeinek védelmében tárgyalannak kell tekinteni azt az ígéretet, amit 1956. áprilisában a Rákosi-Hidas delegáció Prágában szóbelileg megtett, amelynek következtében Magyarország lemondott volna mintegy 60 km hajózható Duna-szakaszról.

Szükséges Magyarország számára legalább a következő 5 év távlatában évi 1 millió tonna nyersolaj biztosítása lehetőleg a legközelebbi román és osztrák forrásokból.

Szükséges végül Magyarország szállítókapacitásának rendbehozatala és felújítása az évtizedes elhanyagolás után, ennek keretében megfelelő számú önrítő szénkocsi, olajciszternakocsi, vasúti mozdony fővonalú sín és talpfa biztosítása.

Az üzemeket lehetőleg vasszerkezeti kivitelben kell kérnünk, mert előreláthatóan még az előregyártott építkezéshez sem lesz megfelelő anyagi erőnk.

Alapvető kérdés a KGST VII. berlini ülészakán Magyarország részére biztosított kokszolható és energetikai szén biztosítása. Az OT további vizsgálata alapján meghatározandó az a többlet energetikai szénmennyiség, amelyre vonatkozó igényeinket 1960-ig, esetleg még tovább felvetni szükséges.

Az 1956. október 23-a után kialakult helyzetünk nem teszi lehetővé, hogy a lengyel szénbányászat fejlesztéséhez szükséges beruházási összeget - amely azóta lényegesen megemelkedett Jarosevics [!] levele szerint - biztosítsuk. A beruházások rendezéséhez kérjük olyan konstrukció kidolgozását, amelyben Magyarország beruházási részvétele a szénigények fenntartása mellett nem szükséges. Magyarország legfeljebb kutatási, geológiai, geofizikai, tervezési és egyéb gépi berendezések tekintetében vállalhat hozzájárulást.

A kérdések előzetes vázolása még nem tartalmaz több lényeges elemet, mint amilyen pl. a műszaki fejlesztés kérdése, az ipari struktúra átállításának ipari kérdése és a kérendő segítség relációs elosztása. Ugyancsak nem vázolja azokat a nehézségeket, amelyek a lengyel szénkérdéssel kapcsolatban várhatóan fel fognak merülni. Nem tartalmaz elképzelést a nemzetközi fizetési mérlegek tekintetében, amely végeredményben a munka fő akadályát képezte eddig. Szükséges, hogy ezen kérdések is sürgős feldolgozásra kerüljenek.

Tekintettel az 1957-1960-as problémák hatalmas volumenére, megfontolandó lenne az, hogy az egész kérdés felvetése megtörténjen-e a VIII. szesszió. Esetleg célszerű, hogy a VIII. szesszió csak az 1957-es magyar kérdéseket vessük fel, amelyek gyorsan tisztázhatók és konkrétan megfogalmazhatók. Az 1958-1960-as kérdéseket egy következő KGST ülésen lehetne felvetni /kb. 1957. április/, amikor a népgazdasági fejlesztésünk perspektívái már világosabban kialakíthatók.

A rövidesen esedékes felsőszintű tárgyaláson azonban szükséges lenne az egész témakör feltárása és letárgyalása.

Javaslatok:

1./ A magyar kormány javasolja a KGST VIII. ülészakájának összehívását 1957. január második felére.

Az ülésnapirendje a következő legyen:

- I. Magyarország gazdasági helyzete és megsegítése
- II. Az NDK által javasolt 1957-es szénkérdés

2./ Kijelölendő Magyarország KGST-beli képviselője.

3./ A magyar képviselő vezetésével Bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai: az OT elnöke, Külkereskedelmi Minisztérium vezetője, Pénzügyminisztérium vezetője és a KGST magyar képviselő-helyettese.

Budapest, 1956. december 21.

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel írt eredeti tisztázata.

Jelentés a magyar hiteligényekről a szocialista országokból

JELENTÉS

a Gazdasági Bizottság 1956. december hó 17-iki ülésére.

Mint ismeretes, népgazdaságunk már 1956. október hó 23-a előtt is súlyos helyzetben volt. Az október 23-iki utáni események oly mértékben tették súlyosabbá népgazdaságunkat, hogy a legnagyobb megerőltetés mellett sem tudnánk saját erőnkkel népgazdaságunkat talpra állítani. Különös súllyal nehezedik népgazdaságunkra a tőkés országokkal szemben fennálló eladósodásunk, mely mintegy kettőszázharminc millió dollár.

Forradalmi Munkás-Paraszt kormányunk arra az elhatározásra jutott, hogy a Szovjetunió és a többi baráti országok kormányaihoz fordul azzal a kérelemmel, hogy hosszú lejáratú hitel /áru- és szabaddeviza/ nyújtásával legyenek segítségünkre.

A hitelkérelem időpontjában - és még ma sem - tudtuk, illetve tudjuk pontosan felmérni szükségleteinket s ezért bár nagy hitelekért kérünk, mégis a becslés szerinti megállapítások szerint a kért hitelek minimumnak tekinthetők. Nehéz azonban kérelmünket indokolni különösen olyan barátok országok kormányainál, /Lengyelország, Románia, Jugoszlávia/ ahol a dolgozók életszínvonala még a mienknél is alacsonyabb.

Mindezek dacára csak a baráti országok kormányaihoz fordulhatunk segítségért.

Az egyes országok kormányaitól az alábbi hitelekért kérjük:

Az ország neve: Hitelkérelem dollárban kifejezve:

áruban: devizában: összesen:

Szovjetunió	200 mill.	50 mill.	250mill.
Kína	30 "	20 "	50 "
NDK	20 "	--	20 "
Csehszlovákia	50 "	10 "	60 "
Lengyelország	20 "	10 "	30 "
Románia	10 "	5 "	15 "
Jugoszlávia	20 "	5 "	25 "
Bulgária	5 "	--	5 "
Összesen:	355 mill.	100 mill.	455 mill.

Hitelkérelmünket a Csehszlovák Köztársaság, a Román Népköztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság Kormányküldöttségeinek közvetlenül adtuk át. A Szovjetunió és a többi baráti országok kormányaihoz kérelmünket az illetékes országok nagykövetein keresztül juttattuk el. A hitelkérelmek átadásánál különösen nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a nehéz szén és deviza helyzetünkre való tekintettel a hitelkérelmünkben szereplő szénet lehetőleg soron kívül kezdjék el szállítani, mielőtt még a kormányok az egész hitelkérelmünk ügyében döntést hoznának. Ugyancsak kértük, hogy a devizát mielőbb bocsássák rendelkezésünkre.

A Román Népköztársaság Kormánya hozzájárult kérelmünkhöz, mely szerint 10 millió dollár értékben áruhitelt nyújtanak részben 1956. évi, részben pedig 1957. évi első negyedévi szállításra, valamint ötezer dollár értékben devizát bocsátanak rendelkezésünkre. Ennek megfelelően a tárgyalások szakvonalon megindultak. A tárgyalások ideje alatt a román kormányküldöttség járt Moszkvában s onnan való visszatérte után közölték, hogy a legnagyobb sajnálatukra ez idő szerint devizát nem áll módjukban [!] rendelkezésünkre bocsátani. Így a megállapodást 10 000 [?] dollár áruértékre kötöttük meg.

Elkezdtek a tárgyalást a Csehszlovák szakdelegációval is. Miután hitelkérelmünk ügyében a Csehszlovák Köztársaság Kormánya még nem döntött, ezért a tárgyalások még nem fejeződhetnek be. Folynak azonban a szénszükségleteinkkel kapcsolatos tárgyalások.

A Német Demokratikus Köztársaság Kormánya hajlandó a hitelt folyósítani. Kivéve a brikettet, amellyel kapcsolatban közölték, hogy 1957. első negyedévében nem tudják vállalni a brikett szállítását. Ebben a kérdésben újabb levéllel fordult kormányunk a Német Demokratikus Köztársaság kormányához kérve, hogy nehéz szénhelyzetünkre való tekintettel vizsgálják felül ismét a brikett szállítására vonatkozó kérelmünket.

A Szovjetunió kormánya nem döntött még a hitelkérelmünk ügyében, azonban a tárgyalások mindenek előtt a szénszállítás ügyében folynak. Mi ugyanis kértünk 1956-ra 250 000 tonna szenet, 1957. első negyedévére pedig 600 000 tonnát. Ez évre kért 250 000 tonna szén terhére a berakás és elszállítás folyamatban van, s arra kaptunk ígéretet, hogy még ez évben 150 000 tonna leszállítására kerül sor.

Nehéz szén- és devizahelyzetünkre való tekintettel Kádár elvtárs ismét kérelmet terjesztett elő és adott át Andropov elvtársnak, a Szovjetunió nagykövetének, melyben azt kérte, hogy az 50 millió dollár devizát és a kért szénmennyiséget a Szovjetunió kormányának végleges öntése előtt, lehetőleg sürgősen bocsássák rendelkezésünkre.

A többi baráti országok kormányai még nem válaszoltak hitelkérelmünkre, a szállítások azonban az államközi egyezmények keretében folyamatban vannak.

Szénkérelmünk összesítése:

Szovjetunió:

1956. negyedik ¼ év 250 000 tonna 1957. első ¼ év 600 000 tonna

Románia:

1956. negyedik ¼ év 50 000 tonna 1957. első ¼ év 50 000 tonna

NDK

brikett 300 000 tonna

Lengyel Népköztársaság:

1956. negyedik ¼ év 200 000 tonna 1957. első ¼ év 750 000 tonna

Jugoszlávia:

1956. negyedik ¼ év 100 000 tonna

Bulgária:

1956. negyedik ¼ év 50 000 tonna 1957. első ¼ év 200 000 tonna

Csehszlovákia:

1956. negyedik ¼ év 150 000 tonna 1957. első ¼ év 250 000 tonna

Összesen: 800 000 tonna 2 150 000 tonna

Az államközi egyezmény keretében Lengyelországból 80 000 tonna

Bulgáriából segély címén 26 000 tonna
Csehszlovákiából 50 000 tonna

Összesen: 156 000 tonna

Ezek a szállítások folyamatban vannak.

A külkereskedelmi minisztérium tovább folytatja a tárgyalásokat, s valószínű, hogy a nagyobb kérelmeink ügyében kormányok közötti tárgyalásokra kerül sor, mely tárgyalásokon nagy segítséget fog jelenteni, ha a népgazdaságunk helyreállítására vonatkozó tervek elkészülnek, melyek a baráti országoktól kért hiteleinket is

indokolják.

A jelentés elkészítése közben kaptam értesítést a Külügyminisztériumtól, mely szerint Lengyelországból az erőművek üzemeltetéséhez kért szén szállítása december 12-én megindult, s napi 8000 tonnát szállítanak.

Budapest, 1956. december hó 14-én.

/Rónai Sándor/
kereskedelmi miniszter
gazdasági bizottság tagja

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel irt tisztázat.

Az export-import helyzet a szocialista országokkal

Külkereskedelmi Minisztérium

Szigorúan titkos

Szám: 2-001/2/1957.

Tárgy: a demokratikus országokkal folytatott tárgyalások helyzete

Készült: 30 példányban

15. sz. példány

Előterjesztés a Gazdasági Bizottsághoz.

Október 23-át követő események súlyos kihatásai a népgazdaság egészére tükrösképpként jelentkeztek a külkereskedelemben. A lefolyt harcok és az azt követő hosszú ideig tartó sztrájk a demokratikus államokat kivéve mondhatni teljesen elválták az országot a külvilágtól. A demokratikus országok és elsősorban a Szovjetunió, az első lehetőséget felhasználták arra, hogy segítségünkre siessenek és segélyszállítmányok, hitelnyújtás útján igyekeztek a bajba jutott országok segítségére.

Annak következtében, hogy hosszú ideig a posta és a táviratforgalom szünetelt, és még ma is jelentős késéssel érkeznek levelek, nem állnak rendelkezésünkre az 1956. december 31-i adatok, így a jelen előterjesztés a teljességre nem tarthat igényt. A jelentés azt célozza, hogy a demokratikus országokkal a segélyszállításokról és hitelnyújtásokról folytatott tárgyalások állását ismertesse.

A baráti országokból érkező szállítmányok áruösszetételét lényegében az események szabták meg. Így elsősorban közszükségleti cikkek szállítása került előtérbe és a fűtőanyagot kivéve, - az alapanyag szállítások csak másodsorban jöttek számításba.

A népi demokratikus országok állásfoglalása egyező volt abban, hogy - függetlenül attól, vajon Magyarország az okt. 23-át követő események folytán képes lesz az exportkötelezettségeinek eleget tenni, - 1956. végéig a kötelező kontingensekben előírt kötelezettségeiket teljesítik. A szállítások tehát egyidejűleg történtek segélyre, hitelre és a kötelező kontingensre.

Ennek megfelelően az egyes népi demokratikus országok viszonylatában a következő kép alakult ki:

SZOVJETUNIÓ Az 1956. évi árucserforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 630 M Rbl.

Import oldalon 510 M Rbl.

A becsült szaldó: 1956. december 31-én - 170 M Rbl.

Szovjet részről felajánlott kormánysegély, 40 M Rbl. Ennek keretében élelmiszert, építőanyagot és építőgépeket kaptunk.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

1 milliárd Rbl. értékben kértünk hosszú lejáratú hitelt. A hitelnyújtás feltételeire most kezdődnek a - hozzánk érkező - szovjet delegációval a tárgyalások. Már eddig is hozzájárult a Szovjetunió 600 000 to szén /ebből 300 000 tonna Lengyelországon keresztül/ 250 000 to búza, 50 000 to takarmány árpa szállításához.

A magyar kormány részéről kért szabad devizahitel.

A fenti 1 milliárd Rbl. Keretén belül 200 M Rbl.-t szabad devizában kértünk a Szovjetunió kormányától. A Szovjetunió kérésünket teljesítette.

Korábbi tartozásokra vonatkozó kérelem. Az 1954. évben kapott effektív 2,5 M \$ kölcsön határidejének meghosszabbítását, valamint a speciális tartozások elengedését kértük a szovjet kormánytól. A kérés első részére adott válaszában a szovjet kormány a 2,5 M \$-os hitel visszafizetési határidejét egy évvel meghosszabbította.

KÍNA 1956. évi árucserforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 157 M Rbl.

Import oldalon 146 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31-én - 40-45 M Rbl.

Kínai részről felajánlott kormánysegély, A Kínai Népköztársaság 30 M Rbl. értékű angol fontot ajánlott fel - szabad devizában - megsegítésünkre.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel

A Kínai Népköztársaság kormányától 200 M Rbl. értékben kértünk hosszú lejáratú hitelt.

A magyar kormány részéről kért szabaddeviza hitel.

A 200 M Rbl. hosszú lejáratú hitelen belül 4 M-t angol fontban - szabad devizában - kértünk.

Korábbi tartozásokra vonatkozó kérelem.

A Kínai Népköztársaságnak 1956-ban esedékes 2 M angol font tartozásunk visszafizetésére 2 évi haladékat kértünk.

A kínai kormány válaszát fenti kérelmeinkre még nem kaptuk meg.

CSEHSZLOVÁKIA 1956. évi árucserforgalmi megállapodás volumene

export oldalon 323,7 M Rbl.

import oldalon 275,2 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31-én + 1,5 M Rbl.

A csehszlovákok által felajánlott 90 M CsK (15 M Rbl) segély keretében építési anyagot, gyógyszert és közszükségleti cikkeket kapunk. A felajánlott segély nagyrészen meg is érkezett.

A magyar kormány részéről kért segély.

10 M \$ keretben kértünk közszükségleti cikkek szállítását segélyként.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

A Csehszlovák Köztársaság kormányától 40 M \$ anyagban történő hosszú lejáratú hitelt kértünk.

A csehszlovák kormány közölte, hogy 1957. I. negyedében 6,7 M \$ keretben tudnak bel- és külkereskedelmi árualapból fogyasztási cikkeket adni. Közölték továbbá, hogy ugyancsak 1957. I. negyedében 6,2 M \$ értékben tudnak anyagot szállítani.

A választ a két kérésre a fentiek szerint kaptuk meg. A csehszlovák válasz nem utal azonban arra, vajon a szállítmányokat hosszú lejáratú hitel, clearing, vagy segély formájában kívánják-e adni. Ezek tisztázására csak az ez év júliusában meginduló tárgyalásokon kerül sor.

A magyar kormány részéről kért szabaddeviza hitel.

Kértük a csehszlovák kormányt, hogy 10 M \$ szabaddevizát bocsásson rendelkezésünkre. Közölték, hogy nem tudják kérésünket teljesíteni, de halasztást adott [!] a múlt év februárjában kért 5 M S[vájci] fr[ank] visszafizetésére.

NDK 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 197 M Rbl.

Import oldalon 234 M Rbl.

Becsült szaldó 1956. december 31-én +15 M Rbl.

A kormány által felajánlott segély.

22 M[árka] /8,5 M Rbl./ keretében ablaküveget, Diesel üzemanyagot, közszükségleti cikkeket kaptunk.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

Az NDK kormányától 20 M \$ értékű hosszú lejáratú hitelt kértünk. A kormány részéről kapott szóbeli válasz alapján 15 M \$ /60 M Rbl./ hitel nyújtását tudják vállalni. A hitel keretében alapanyagokat és fogyasztási cikkeket kívánnak szállítani.

LENGYELORSZÁG 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 125 M Rbl.

Import oldalon 112 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31-én +3,7 M Rbl.

A kormány által felajánlott segély.

A lengyel kormány 100 M Zloty /10 M Rbl./ értékben ajánlott fel fogyasztási cikkeket. Ezek szállítása 1957. januárjában indul meg.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

A Lengyel Népköztársaság kormányától 30 M \$ értékben kértünk hosszú lejáratú hitelt.

Még nem ismeretes a lengyel kormány válasza.

ROMÁNIA 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 55,9 M Rbl.

Import oldalon 54,3 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31-én -5,8 M Rbl.

A kormány által felajánlott segély.

A Román Népköztársaság kormány 13 M Lei /4 M Rbl./ értékben szállított kőolajterméket, tűzifát, gyógyszert, építési anyagot, sót.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

A Román Népköztársaság kormányától 10 M \$ értékben kértünk hosszú lejáratú hitelt. A román kormány hozzájárult azzal, hogy kb. 2,5 M \$ értékben az 1956. IV. negyedében clearing kötelezettségre szállított áruk is beleértendők a hosszú lejáratú hitel keretébe.

A magyar kormány részéről kért szabaddeviza hitel.

A Román Népköztársaságtól 5 M \$ szabaddeviza hitelt kértünk. Kérésünkre a román kormány 1957. év folyamán kedvező elintézészt ígért.

JUGOSZLÁVIA A kontingens 1956. június 21-től 1957. december 31-ig mindkét oldalon 19,4 M \$

1956. június 21-től december 31-ig

Export oldalon kb. 1 M \$

Import oldalon kb. 3,5 M \$

szállítások történtek.

A jugoszláv kormány által felajánlott segély.

A jugoszláv Szövetségi Népköztársaság 150 M Dinár /2 M Rbl./ értékben építőanyagot, fogyasztási cikket bocsátott rendelkezésünkre.

A magyar kormány részéről kért hosszú lejáratú hitel.

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságtól 20 M \$ hitelt kértünk áruszállításban és 5 M \$-t szabad devizában.

A jugoszláv kormány közölte, hogy részünkre korábbiakban nyújtott 2,5 M \$-os overdraftot további 2,5 M \$-ral megemeli, a törlesztés határidejét 1957. június 31-ig meghosszabbítja.

Hosszú lejáratú hitelt 2 M \$ keretben vállalt.

Szabaddevizát nem tud rendelkezésünkre bocsátani.

BULGÁRIA 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene

Export oldalon 25 M Rbl.

Import oldalon 44 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31.-én - 6 M Rbl.

A kormány által felajánlott segély.

5,5 M Rbl. keretben ajánlott fel a Bolgár Népköztársaság kormánya segélyt. Ezen belül szén, tűzifa, nyersolaj és élelmiszer szállítások történtek.

A magyar kormány által kért hosszú lejáratú hitel.

A Bolgár Népköztársaság kormányától 5 M \$ /20 M Rbl./ hosszú lejáratú hitelt kértünk. A bolgár kormány 7 M Rbl. értékben tud hosszú lejáratú hitelt rendelkezésre bocsátani. Jelenleg Szófiában folynak a hitelkeret kitöltésére vonatkozó tárgyalások.

VIETNAM 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene
Export oldalon 2 561 000 Rbl.
Import oldalon 2 587 600 Rbl.

Effektív szállítás egyik oldalra sem történ.

A kormány által felajánlott segély.

Vietnam 3 M Rbl. értékben fa- és építési anyagok szállítását vállalta segély címén.

KOREA 1956. évi árucsereforgalmi megállapodás volumene
export oldalon 2,8 M Rbl.
import oldalon 2,6 M Rbl.

A becsült szaldó 1956. december 31.-én +510 000 Rbl.

A kormány által felajánlott segély.

A Koreai Népköztársaság segélyképpen 10 000 to cementet és 100 000 m2 ablaküveget ajánlott fel.

MONGÓLIA

A Mongol Népköztársasággal az árucsereforgalmi megállapodásokra az október 23-át megelőzően kezdtünk tárgyalásokat. A közbejött események miatt ezekre nem kerülhetett sor.

A Mongol Népköztársaság segélyként 2000 to gabonát és 115 to húsárut bocsát Magyarország rendelkezésére.

A fentiekből kiténik, hogy a népi demokratikus országokhoz intézett hosszú lejáratú, ezen belül szabad deviza hitelkérésünknek néhány baráti ország nem tett eleget, illetve a Kínai Népköztársaság [!] és Lengyel Népköztársaságnak nem érkezett meg a válasza.

A tőkés országok helyzetéről külön jelentést terjeszték elő.

Budapest, 1957. január 7.

Incze Jenő s.k.
miniszter első helyettese

Kiadmány hitelélül:
Olvashatatlan aláírás
/TÜK vezető/

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel írt másolat.

Javaslat a Gazdasági Bizottságnak az 1957. évi magyar-szovjet kereskedelmi tárgyalások céljairól

KÜLKERESKEDELMI MINISZTERIUM
Szám: 2-001/8/1957
Készült: 30 pld-ban. sz. pld.

SZIGORÚAN TITKOS

Tárgy: 1957. évi magyar-szovjet kereskedelmi tárgyalások kérdései

ELŐTERJESZTÉS

a Gazdasági Bizottsághoz

A Magyar Kormány múlt év november 22-én az ország gazdasági helyzetére való tekintettel a következő kérésekkel fordult a Szovjetunió Kormányához:

- 1./ 1 milliárd rubel értékben hosszú lejáratú hitelt nyújtson.
- 2./ Az 1 milliárd rubel hitelen belül 200 millió rubelt szabad valutában bocsásson rendelkezésre.
- 3./ A fennmaradó részre 1956 év decemberi és 1957. I. negyedévi szállításra árulisták kerültek átadásra.
- 4./ A speciális szállításokból eredő kötelezettségeink elengedését kértük.
- 5./ Az 1956. IV. negyedévben esedékes 2,5 millió USA \$ tartozás visszafizetésének prolongálását kértük.

Eddig a szovjet fél a 200 millió rubel devizahitelt már megadta. Azonkívül egyes fontosabb árukérésünkre is pozitív választ adott, amelyekre már a szállítások megindultak. A további kérések részleteiben való tárgyalására a Szovjet Kormány gazdasági delegációt küld Budapestre, a tárgyalások előreláthatóan f. hó 15-én megkezdődnek.

A tárgyalásokat 3 fő kérdés köré kívánjuk csoportosítani, és pedig:

- 1./ A november 22-i Magyar Kormány-kérés áru részének kérdései.
- 2./ Ugyanezen kérdésben lévő pénzügyi kérdések.
- 3./ A magyar gazdasági élet távlati kérdéseivel kapcsolatos előzetes konzultatív megbeszélések.

I. Árukérdések

A Szovjetunió Kormányához múlt év november 22-én előterjesztett magyar kormánykérésben átadtuk az 1956. évi kontingenseken felül 1956. év decemberi és 1957. I. negyedévi szállításra igényelt szovjet áruk listáját. A szovjet fél kívánságának is megfelelően az Országos Terhivatallal együttműködve összeállítottuk az 1957. évi teljes tájékoztató jellegű igénylistánkat. Egyrészt az éves igényből adódóan, másrészt a közben tisztázódott tényleges szükségletek alapján átdolgozásra került az 1957. évi I. negyedére korábban átadott listánk. Ennek megfelelően mind az 1957. évi teljes, mind az 1957. évi I. negyedévi listánkat a hó második felének elején Budapesten megkezdődő tárgyalások alkalmával adjuk át a szovjet félnek.

Az I. negyedre korábban átadott lista volumene 322 millió rubelt tett ki, a módosított igényünk globális összege 391 millió rubel, így a két lista közötti különbség 69 millió rubel. Az emelkedés a következő fontosabb árukból adódik: hengereltáru, ólom, öntvénytöredék, alumíniumtömb, ferrosilícium, nyersbőr, rézgálic, takarmánygabona, zsír.

Csökkentettük viszont a nyersolaj, gázolaj és nyersvas igényünket.

Az 1957. évi teljes importigény jelenleg 1254 millió rubel és ebben csak az anyagjellegű áruk szerepelnek. Ezenkívül összeállítás alatt van az 1957. évi gépigény, amelyre kb. 50 millió rubel van előirányozva. Továbbá az I. negyedére kérünk kb. 40 millió rubel közfogyasztási cikket. Így árukeréseink összesen 1344 millió rubelt tesznek ki.

Teherként jelentkezik olyan 1957-ben esedékes pénzügyi kötelezettség, amelyre eddig haladékat nem kértünk. Ez 62 millió rubel értékű áruhitel törlesztésből, 15 millió rubel atomreaktorból, 3 millió egyéb nem-áruforgalmi kiadásból adódik, ami összesen kb. 80 millió rubelt tesz ki. Fedezetlen ezenkívül az 1956. év utolsó 2 hónapjában kiszállításra nem került magyar áruk kb. 140 millió rubel értéke. Így a teljes 1957. évi kötelezettség kb. 1564 millió rubelt tesz ki.

Ezen kötelezettségre fedezetként a következő tételek szolgálnak:

A kért 1 milliárdos hitel áru része	800 millió Rbl
A bauxit egyezményre 1956. okt. hóban kapott hitel	60 millió Rbl
Tervezett 1957-es export	300 millió Rbl
Összesen:	1160 millió Rbl

Mindezek után kb. 400 millió rubel passzívum mutatkozik, amelynek egyensúlyozására a tárgyalások pénzügyi kérdéseit érintő, alább közlendő ismertetésben teszünk javaslatot.

II. Pénzügyi kérdések:

1./ Egy milliárd rubeles hitel ügye.

A hitel részbeni nyújtásáról már korábban kaptunk értesítést, ezáltal tehát a hitel visszafizetésének feltételeit kell tisztáznunk. Tekintettel arra, hogy Magyarország fizetési mérlege az 1958-60 években előre láthatóan passzív lesz, a visszafizetés megkezdését 1961-től javasoljuk 15. évi egyenlő részletben való törlesztéssel.

2./ Nem kereskedelmi fizetések rendezése.

A nem kereskedelmi fizetéseknél az 1950-56 években károsodás ért bennünket azáltal, hogy a Szovjetunióban belföldi rubelben jelentkező nagy összegű kiadásainkat a majdnem 9 x értékesebb klíringrubellel kellett megfizetnünk. Az 1956. évre kötött újabb megállapodás ezt a hátrányt kiküszöbölte. Ezáltal fel kívánjuk vetni az 1951-55 évek vonatkozó utólagos rendezést is. Kívánságunkat azzal is alátámaszthatjuk, hogy a Szovjetunió hasonló utólagos rendezést csinált az 1952-55 évek vonatkozásban Romániával.

Az 1950-55 években a nem kereskedelmi forgalomban 331 millió forint passzív saldó keletkezett. Ha ebben az időszakban is az 1956-os új, igazságos elszámolási eljárást alkalmaztuk volna, úgy a passzív saldó csak 15 millió forint lett volna. Károsodásunk tehát 316 millió forint, vagyis 108 millió rubel. Kérjük ennek az 1957. évi klíring-számlánk javára való megtérítését.

3./ A speciális hiteltartozás elengedése.

Az 1949-56 években speciális vásárlások részben hitelezett vételára fejében kb. 720 millió rubel hitel-tartozásunk keletkezett. Ebből eddig 250 milliót megfizettünk. Fennáll még 470 millió rubel tartozásunk, ennek elengedését kormánylevelben kértük.

4./ A volt német vagyonért fizetett vételár hátraléka.

A Békeszerződés értelmében Szovjetunió tulajdonába ment át a Magyarországon lévő német vagyon. Ezt a vagyont /a Szovjetunió pótlólagos beruházásaival együtt/ fokozatosan megváltottuk. A megváltási vételár összesen 3965 millió forint volt, amiből 1000 millió forintot pénzben /a Szovjetunió magyarországi felhasználására/, 790 milliót pedig áruban fizettünk ki, míg 1130 milliót a Szovjetunió 1955. december 31-én elengedett.

Jelenleg még fennáll 1047 millió forint összegű tartozás, ennek elengedését kérjük. Úgy gondoljuk, hogy ezt a kérdést, a Szovjet fél is felveti.

5./ Korábbi kereskedelmi és bank-tartozás rendezése.

Az 1954-54 években kapott 200 millió rubeles kereskedelmi hitelből még fennáll 144 millió rubel összegű tartozásunk, amit nagyjából 1957-58 években, kisebb részben pedig az 1959-61 években kellene megfizetnünk. Ezen kívül a Magyar Nemzeti Bank tartozik a Goszbank-nak 2,5 millió \$-al [!], ami 1956 végén volt esedékes, és amit ideiglenesen prolongáltak. Javasoljuk, hogy ezeket a tartozásokat ugyanolyan feltételek mellett fizethessük meg, mint az 1./ pontban említett új hitelt.

6./ 1957. évi klíring-forgalom.

Az 1957. évi előirányzatnál fent kimutatott 400 millió rubeles passzívum csökkenthető a 2./ pontban érintett nem kereskedelmi fizetések rendezéséből mutatkozó 108 millió rubellel, valamint az áruhitelből 1957. évre esedékes 62 millió rubel törlesztés elhalasztásával, vagyis összesen 170 millió rubellel. Ezek után 230 millió rubel fedezetlen kötelezettség marad, amelyből kb. 140 millió rubel az 1956. dec. 31-i passzív saldónk. Ez utóbbi rendezésének megbeszélésére a tárgyaláson kerül sor.

7./ Egyéb kérdések.

Az NDK-val kötött szovjet megállapodás mintájára fel kívánjuk vetni a katonai kiadások új rendezésének kérdését. Az ezekre vonatkozóan 1948-ban és korábban létrejött megállapodások idejüket múlták. A kérdést természetesen nem a mostani tárgyalás keretében kellene rendezni, hanem csupán a külön tárgyaláson való rendezésre nézve kellene megállapodni.

Az 1./ pontban tárgyalt hitel öszegszerűségét Szovjetunióhoz intézett kérelmünkben annak figyelembe vételével állapítottuk meg, hogy más baráti országokból is kapunk megfelelő mértékben segítséget. Nagyon nyomtatékosan rá kell mutatni arra, hogy amennyiben ez a várakozás jelentős mértékben nem válik be, úgy újabb kérelemmel kell a Szovjetunióhoz fordulnunk. Különösen éles ez a kérdés a tőkés devizák tekintetében, mert az 1957-ben felmerült szükségletünk legalább 100 millió \$. Szovjetunió által az 1./ pont szerint rendelkezésünkre bocsátott 50 milliót felül még 10 millió dollárt kapunk a korábbi megállapodás alapján az urán-szerződéssel kapcsolatos előlegként. Továbbá Kínától reméltünk kapni 20 millió \$-t, Csehszlovákiából 10 millió dollárt, Romániától 5 millió \$-t és Jugoszláviától 5 millió \$-t. Ebből megállapodás szerint biztosítva csak 5 millió \$ van (Romániától), a többi igény tekintetében a helyzet teljesen bizonytalan, Kínától a 20 millió \$-t még külön nem is kértük. A Kínába küldött kormány-levellel ugyanis a már korábban nálunk elhelyezett 4 millió £ /11 millió \$/ letét és 2 millió £ (5,5 millió \$) kölcsön meghosszabbítását kérte.

Figyelembe kell azonban venni, hogy a múlt év októberében Pekingben járt magyar kormánydelegáció 3,5 millió £ (10 millió \$) rendelkezésre bocsátására kapott ígéretet, ennek átutalása azonban nem történt meg. A további 10 millió dollárra vonatkozóan reexport cikkek vannak kérve, amelyekből deviza termelhető ki.

Feltehetően a Szovjet Fél áruhátrányaitól mindent nem fog megadni, s ezen árukat kapitalista viszonylatból kell majd beszerezni. Eldöntendő kérdés, hogy erre a célra a Szovjet Fél től szabad devizát kérjünk.

III. Távlati kérdések.

Kiss Árpád elvtárs a távlati kérdésekkel kapcsolatban, valamint a beruházási segítségek kérésében a Gazdasági Bizottság elé terjeszti javaslatát. Ez képezné a delegáció tárgyalásokra a perspektivikus kérdéseket, amely konzultatív jelleggel kerülne felvetésre.

Határozati javaslat:

A Gazdasági Bizottság hozzájárul az előterjesztésben foglalt kérdéseknek a meginduló magyar-szovjet kereskedelmi tárgyalásokon való megtárgyalásához.

Budapest, 1957. január 12.

Incze Jenő s. k.
a miniszter első helyettese

Kiadmány hitelélül:

olvashatatlan aláírás
TÜK csop. vez. h.

MOL XIX-A-16-i. 1. doboz. Géppel írt eredeti fogalmazvány.

Rónai Sándor kereskedelmi miniszter jelentése a csehszlovák-magyar segély- és hiteltárgyalásokról

Készült 7 példányban

Jelentés

a csehszlovák-magyar segély- és hiteltárgyalásokról.

A magyar kormány segély- és hitelkérelmeit részletesen megindokoltuk Dvorzsák külkereskedelmi miniszter, majd azt követően Soroky miniszterelnök elvtárs előtt. A magyar kormány kérelmeivel a Politikai Bizottság külön ülésen foglalkozott és a választ Novotny elvtárs, a Csehszlovák Kommunista Párt első titkára adta meg. Az ülésen jelen volt még Simunek, a Tervhivatal elnöke, Jankovcova miniszterelnökhelyettes és Dvorzsák külkereskedelmi miniszter elvtárs.

Novotny elvtárs rámutatott arra, hogy a magyar kormány kéréseit gondosan megvizsgálták és a lehetőségek határán belül igyekeznek maximális segítséget megadni.

Figyelembe kellett azonban venni, hogy Csehszlovákia gazdasági helyzete is nehéz. Ezzel kapcsolatosan két tényezőt külön is kiemelt:

- 1. 4.5 millió tonna szén helyett a lengyelek csupán 1.3 millió tonna szenet szállítanak;
- 2. Csehszlovákia az elmúlt évben a közel-keleti országokba, mintegy 600 millió Kcs értékű speciális árut szállított, de követeléseit a kialakult helyzetben nem tudja realizálni.

Kérdéseinkre adott konkrét választ az 1. számú melléklet tartalmazza.

Tekintettel arra, hogy csehszlovák válasz mélyen alatta maradt várakozásainknak, erőteljesen érveltünk annak érdekében, hogy a csehszlovák kormány újból vizsgálja meg kérésünket és tegye lehetővé, hogy 1957-ben a Magyarországra irányuló nyersanyag és áruszállítások elérjék az 1956. évi szintet.

Novotny elvtárs azt válaszolta, hogy a határozat a jelenlegi lehetőségek messzemenő figyelembevételével jött létre, de egyetért azzal az állásponttal, hogy az 1957. évi csehszlovák export elérje a múlt évi színvonalat. Az áruforgalmi tárgyalások befejezése után a még fennálló problémákat a Politikai Bizottság újból meg fogja vizsgálni.

Csehszlovák részről erős érdeklődés mutatkozott bér munka konstrukciók iránt és Novotny elvtárs hangsúlyozta, hogy véleménye szerint ez mindkét fél részére előnyöket rejt magában.

Elfogadta azt a javaslatunkat, hogy a tárgyalások 8-10 napon belül Budapesten kezdődjenek meg. A tárgyalásokra nagyobb számban küldenek ipari és tervhivatali szakembereket is. Abból a célból, hogy biztosítva legyen, hogy a tárgyalásokon ne csak mérleg szempontok, hanem a segítségnyújtás politikai jelentősége is érvényesüljön. A tárgyalások megindításához és befejezéséhez Simunek elvtárs, a Tervhivatal elnöke és Dvorzsák elvtárs külkereskedelmi miniszter is elmegy Budapestre.

Novotny elvtárs hangsúlyozta, hogy megvan győződve arról, hogy a budapesti tárgyalások során megtalálják a további segítség lehetőségét és formáit. Megemlítette: tisztában van azzal, hogy nem megyünk el meglegedetten, de aláhúzta, hogy tovább akarnak menni. Ismerik a magyar helyzetet, és felelősséget éreznek a magyar konszolidációért.

Az ezt követő tárgyaláson Dvorzsák elvtárs átadta a számunkra legfontosabb anyagok cikklislistáját (2. számú melléklet), azzal, hogy az abban megjelölt mennyiségek exportját azonnal megkezdik és biztosítják azoknak folyamatos szállítását.

Budapest, 1957. február 13.

Rónai Sándor

kereskedelmi miniszter
a delegáció vezetője

1. sz. melléklet.

Pro memoria

A csehszlovák fél a Magyar Népköztársaság részére nyújtandó segély kérésére vonatkozó válaszában rögzítése céljából az alábbiakat közli

1. magyar kérés:

40 M Rbl értékű segély (ajándék) nyújtása közszükségleti cikkek szállításával;

csehszlovák fél válasza:

A csehszlovák fél - annak érdekében, hogy lehetővé tegye közszükségleti cikkek vásárlását - a magyar fél részére az 1957. évben 26.8 M Rbl értékű hitelt nyújt. A hitel az 1958. évben 6.8 M Rbl, az 1959. és 1960. években pedig 10-10 M Rbl értékű könnyű árucikkek szállításával fizetendő vissza, melyekre nézve a két fél évenként megállapodik.

2. magyar kérés:

40 M Rbl értékű devizahitel nyújtása;

csehszlovák fél válasza:

A csehszlovák félnek nincs lehetősége a kért devizahitel nyújtására a magyar fél részére; egyetért azonban azzal, hogy 5 000 000 \$ visszafizetését elhalasszák. A visszafizetés új határidejét 1957. július hónapban fogják megállapítani.

3. magyar kérdés:

160 M Rbl értékű hosszú lejáratú áruhitel nyújtása, az 1957. évi mérleg kiegyenlítésére és 138.7 M Rbl értékű hosszú lejáratú hitel nyújtása ipari berendezések szállítására;

csehszlovák fél válasza:

a csehszlovák fél a magyar kérést csak részben tudja teljesíteni azzal, hogy 25 M Rbl értékű hitelt nyújt nyersanyagok szállítására a magyar fél részére.

A csehszlovák fél hajlandó továbbá 48.2 M Rbl értékben hitelt nyújtani a következő részletezésben: 17 M Rbl a T-erőműhöz szükséges gépi berendezés szállítására, 9.2 M Rbl az 1955. évi áramszállítások kifizetésére, 6 M Rbl a Dunai Vasmű vasszerkezeti anyagára és 16 M Rbl a beruházási hitelszámla kifizetésére. Ezen, összesen 73.2 M Rbl értékű összeg öt egyenlő részletben az 1959. évtől kezdődően 1963-ig az eddigi minőségnek megfelelő bauxitszállításokkal kerülne visszafizetésre.

Praha, 1957. február 12.

Érték: 1.000 Rbl

1957. évi csehszlovák felajánlás.

Sorsz.	Cikk	Egység	M	É
1.	Gázzsén	to	120.000	10.530
2.	Koksz	to	277.000	29.000
3.	Bányászéldeszka	m ³	40.000	4.336.
4.	Bányafa	m ³	10.000	625
5.	Vezetékoszlop telített	m ³	5.000	632
6.	Tűzifa	m ³	35.000	1.540
7.	Égetett anyag	to	28.600	2.890
8.	Tűzálló anyag	to	24.700	1.150
9.	Kőszinter magnezit	to	9.000	2.200
10.	Kerámiai kaolin	to	3.300	480
11.	Áram	M kwo	315+5	19.000
12.	Pneumatik	db	700	211
13.	Celluloze	to	4.000	2.800
14.	Rotációs papír	to	2.000	1.696

MOL XIX-A-16-i. 3. doboz. Eredeti géppel irt jelentés.

Gazdasági tárgyalások a magyar és a kelet-európai kormányok között

Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága

Titkára

Kiss Árpád elvtársnak

Budapest.

Tájékoztatásul küldöm az eddig lefolytatott szovjet és európai népi demokratikus országok kormányai között a tárgyalásokról kiadott nyilatkozatok gazdasági részének rövidített kivonatát.

Budapest, 1957. II. 16.

/Marai László/

Melléklet:

A moszkvai lengyel-szovjet kormánytárgyalások fontosabb gazdasági kérdései

A tárgyalások során mindkét fél kinyilatkoztatta, hogy döntő mértékben kívánja fejleszteni és megerősíteni a két ország közötti gazdasági együttműködést az egyenlő jogok, a kétoldalú elönyök és a kölcsönös baráti segítség alapján.

Megállapították, hogy a két fél között az előző évekre vonatkozóan bizonyos rendezetlen pénzügyi elszámolások állnak fent.

Ez mindenekelőtt az 1945. szeptember 16-án megkötött szovjet-lengyel egyezményre vonatkozik, amely kötelezte Lengyelországot, hogy speciális áron /vagyis a világgiaconál alacsonyabb áron/ szállítson meghatározott mennyiségű szenet a Szovjetunióknak. Ezt a szénmennyiséget az 1947 márciusában megkötött egyezmény az eredetileg előírányozott mennyiség felére csökkentette. Az 1953 novemberében megkötött egyezmény megszüntette a speciális áron számított szén szállítást. Mivel az 1945. szeptember 16-i egyezményt a lengyel fél sérelmesnek tartotta, ezt az álláspontot a szovjet fél elfogadta, aminek eredményeként a speciális áron történt szénszállítások árának korrekciójaként fél-milliárd dollárral csökkent Lengyelországnak a Szovjetunióval szemben fennálló adóssága.

A Szovjetunió hozzájárult a Lengyel Államvasutak tranzit-szállításaival kapcsolatos panaszok kölcsönös megvizsgálásához is. Ez a kereskedelmi átmenő forgalomra vonatkozik, amelynek fuvarköltségét nem egyszer leszállított tarifa alapján fizették.

Ugyancsak felülvizsgálásra kerülnek azon kisebb jelentőségű lengyel követelések is, amelyek az ideiglenesen Lengyelország területén állomásozó szovjet haderők által igénybevett közlekedési berendezésekkel kapcsolatos lengyel igényekből erednek.

Megállapodás jött létre arra vonatkozóan, hogy 1957 folyamán a Szovjetunió 1 400 000 tonna gabonát szállít a Lengyel Népköztársaságnak hitelben. Ennek kiegyenlítése 1961-1962-ben történik.

A két fél megállapodott abban is, hogy a szovjet kormány a Lengyel Népköztársaságnak 1958-1960-ban 700 millió rubel értékben hosszú lejáratú áruhitel nyújt a Lengyelországnak Szovjetunióból szállítandó, kölcsönösen megállapított kimutatás szerinti áruk fedezetére. E hitel kiegyenlítése 1963-1965-ben történik.

A Szovjetunió törölte azt a hozzávetőlegesen 110 millió rubel összegű tartozást is, mely az 1947-ben igénybevett ún. „leszerelési kölcsön”-ből fakadt.

/A Külügyminisztérium nem hivatalos értesülése szerint a közös nyilatkozatban említett „egyéb fizetések” alatt a nyugati lengyel visszaszerzett területekről közvetlenül a felszabadulás után a Szovjetunióba szállított berendezések, valamint az NDK-tól jóvátételként Lengyelországnak járó, de a Szovjetunióba szállított javak ellenértéke stb. értendő/.

A moszkvai szovjet-román kormánytárgyalások fontosabb gazdasági kérdései

A tárgyalások során a Román Népköztársaság a szovjet kormány támogatását kérte a népgazdaság fejlesztésére és a dolgozók életszínvonalának emelésére irányuló program során felmerült nehézségek leküzdésére. A szovjet kormánytól ezek a kérések megértésre találtak és a tárgyalások során jelentős gazdasági és pénzügyi előnyöket biztosított a román félnek.

A Szovjetunió 1957 első felében hitelben 450 000 tonna búzát és a külkereskedelmi megállapodás keretében történő fizetés ellenében 60 000 tonna takarmányt bocsát a Román Népköztársaság rendelkezésére. A gabonasegítség biztosítja a lakosság kenyérellátását.

A kölcsöngabonát 1959-től kezdődően 3 év alatt kell akár gabonában, akár más áruban visszatéríteni.

A Szovjetunió felülvizsgálja - Románia javára - azokat a járandóságait, amelyek a volt SOVROM Társaságok szovjet részesedésének Románia által történő visszavásárlásából származnak. A Szovjetunió az ezekkel kapcsolatos járandóságaiból eddig 4 milliárd 300 millió lejt engedett el. A Szovjetunió ezen kívül lemondott a haszonrészesedésből származó összes járandóságairól, és Románia az engedmények után csak azoknak a gépeknek és berendezéseknek az értékét kell, hogy kifizesse, amelyeket a Szovjetunió, mint saját nemzeti jövedelméből származó hozzájárulást küldött az országba. Ezen összeget is csak hosszú lejáratú és lejben, nem pedig devizában kell kifizetni.

A tárgyalások igen jelentős részét a román ipar által igényelt pótlólagos szovjet áruszállítások megtárgyalása képezte. 1957. év folyamán pl. az eredeti megállapodásnál lényegesen több alapvető nyersanyagot kap Románia a kohászat részére.

Pl. a kocsz-szállítmány eléri a 380 000 tonnát a vasérc az 570 000 tonnát. Ezen kívül nagymennyiségű acélt is kapnak, ami lehetővé teszi a román csőhengerrel termelési kapacitásának teljes kihasználását.

Ezek ellenértékéért Románia főként kőolajipari, erdőipari és vegyipari termékeket és gépeket szállít a Szovjetunióknak.

A két ország közötti árucserénél a világgiacon árat vették és veszik alapul.

A román urániumércet a világgiacon áránál kedvezőbbben szállítják a Szovjetunióba. Az urániumérc-export a két ország közti árucseré-forgalom keretében történik. Ezen kívül a megállapodás szerint a Szovjetunió annyi uránium-fémet bocsát a Román Népköztársaság rendelkezésére, amennyire szükségük van és lesz ahhoz, hogy az atomenergiát a termelésben, tudományos kutatásokra és más békés célokra felhasználhassák.

A román küldöttség segítséget kért a vegyipar fejlesztéséhez a műtrágya, rovarirtó- és növényápoló-szerek termelésének növelése céljából. Segítséget kértek a kőolaj- és földgázipar továbbfejlesztéséhez is.

A szovjet kormány hosszú lejáratú ipari hitelt adott igen előnyös feltételek mellett. Ez a hitel 5 üzem építéséhez szükséges tervrajzokból és komplett berendezések szállításából áll. Az öt üzem között van egy nitrogén-műtrágyagyár, egy műgumi gyár, egy elektrolitikus marószóda gyár műanyagreszlegekkel. A 270 millió rubelt kitevő ipari hitelt a fenti vállalatok termékeivel fizetik ki az üzembe-helyezéstől számított 10 év alatt.

Az ipari hitelen kívül a Szovjetunió négy évvel elhalasztja az 1949 és 1956 között Romániának nyújtott és 1957-59-ben esedékes összes hitelek visszafizetését.

A moszkvai csehszlovák-szovjet kormánytárgyalások fontosabb gazdasági kérdései

Az 1957. évi kontingens lista szerint a Szovjetunió 800 000 tonna lengyel szenet szállít Csehszlovákiának, de a kontingens listában olyan megjegyzés szerepel, hogy a kérdés további egyeztetést igényel. Ennek ellenére a csehszlovák szénigény és általában a szénkérdés nem került megoldásra. Ez kihát Csehszlovákia energiahelyzetére és kocsztermelésére. Néhány erősen energiaigényes üzemüket leállították, vagy annak termelését csökkentették. A kormánytárgyalások folyamán - többek között - ezen kívántak segíteni azzal is, hogy az eredetileg 19 200 tonnában megállapított 1957. évi szovjet alumínium szállításokat további 9500 tonnával megemelték. A szénkérdés megoldatlansága miatt csehszlovák részről most az a fő kérdés, hogy mely országok felé csökkentsek kocsz-szállításukat.

A Szovjetunió segítségével Csehszlovákiának sikerült úgy felfuttatnia uránérc-bányászatait, hogy ma világviszonylatban is az elsők között van. A Szovjetunió hosszú lejáratú, kamatmentes kölcsönt nyújtott Csehszlovákiának uránérc-bányászata fejlesztésére. A Szovjetunió fedezi ezen kívül csehszlovák területen az uránérc felkutatásával és a készletek megállapításával kapcsolatos költségeket, szakembereket küld, egyes hiányanyagokat és speciális szerszámokat szállít. Így szovjet segítséggel, viszonylag nem nagy csehszlovák ráfordítás mellett sikerült Csehszlovákiának jelentősen növelnie uránérc-bányászatait. Csehszlovákia 20%-kal kedvezőbb áron adja el a Szovjetunióknak uránércét, mintha azt világgiacon áron nyugat felé adná el. Ha figyelembe vesszük a Szovjetunió összes segítségét, amit az uránérc terén nyújtott Csehszlovákiának, úgy azt lehet mondani, hogy Csehszlovákia uránércét 4-szer, 5-ször kedvezőbb feltételek mellett adja el a Szovjetunióknak - mintha azt nyugat felé adta volna el.

A két kormány megbízta az illetékes gazdasági szerveket, hogy az ipar kooperációja irányai továbbfejlesztése kérdésében készítsenek javaslatokat és 1957-ben kössenek megfelelő megállapodásokat. Ma még részleteiben nem ismeretes, hogy ezt a feladatot a két ország hogyan fogja megoldani, inkább a két kormány szándékát jelenti az ipari kooperáció végrehajtására. Eddigi elgondolások szerint meg fogják vizsgálni a csak a két ország iparát érintő területeken végrehajtható kooperációs lehetőségeket, a több országot érintő kérdésekben javaslatokat az eddigi KGST specializációs határozatok alapján fogják kidolgozni. Így pld. ahol több országot jelölt meg a berlini határozat egy-egy termék gyártására, és ahol Csehszlovákia és a Szovjetunió egyaránt szerepel, meg fogják vizsgálni és el fogják

dönteni, célszerű-e hogy mindkét ország gyártsa az illető terméket. /Szükséges az ipari kooperáció magyar-szovjet vonatkozású része ezen szempontból történő megvizsgálása és felvetése./

A Szovjetunió sokoldalú segítséget nyújt Csehszlovákiának az atommag fizikai intézet megteremtésében, ennek ciklotron és atommag-reaktor berendezést szállít, segítséget nyújt ezen kívül nagy atomerőmű, nehésvízgyártó-üzem és uránérc feldolgozó gyár építésében. Ezzel a Szovjetunió segíti Csehszlovákiát, hogy sikeresen elkezdje új ipari-technikai forradalmát. A Szovjetunió segítsége lehetőséget ad a csehszlovák tudományak és technikának, hogy túlhaladja ezen a téren a nehéz, a kis országok számára nagyon drága kutató munka éveit és hogy elérje e téren a legmagasabb színvonalat.

A két kormánydelegáció közötti egységes vélemény alakult ki abban a kérdésben, hogy különösen nagy jelentőségű az együttműködés további elmélyítése. Jelenleg szükségszerűnek tartják az összes szocialista ország közötti legmagasabb szintű együttműködés elérését, a hosszú lejáratú népgazdasági tervek egyeztetését, a tervszerű munkamegosztást. Ezek képezik a társadalmi termelőmunka gazdag forrását, ezek adnak teljes lehetőséget a szocialista népgazdaság előnyei felhasználására.

Az NDK-szovjet kormánytárgyalások fontosabb gazdasági kérdései

A tárgyalások fő feladata (az) NDK 1957. évi népgazdasági terve biztosabb alapokra való helyezése volt. A két kormány megállapodott abban, hogy 1957-ben jelentősen növelik a kölcsönös áruszállítások volumenét a kereskedelmi szerződés keretében. A Szovjetunió 1957-ben több mint 30%-kal növeli az áruszállítások összvolumenét, az 1956. évi szállításokhoz viszonyítva. A Szovjetunió növeli a kohókokszt, nyersolaj, hengereltáru, fűrészfűrű valamint egyéb ipari nyersanyag és élelmiszer szállítását gépek, berendezések, egyéb ipari és közszükségleti cikkek ellenében. Az NDK 30%-os import emelkedést a KGST egyéb országai által nem teljesített és ezek után csak a Szovjetunióból biztosítható nyersanyagszállítások megemlése teszi szükségessé. Német export oldalon az NDK külkereskedelmi mérlegében először szerepel a Bizmut vállalat /NDK-szovjet vegyes vállalat az uránérc kitermelésére és feldolgozására/ szállítmánya ami jelentős összeget tesz ki.

[Az] NDK kérte a búa, szén, kokszt, hengereltáru, olaj és fafélések volumenének növelését, amely azonban teljes mértékben nem nyert megoldást. Így pld. a hengereltáru és szénigényre a németek még nem kaptak végleges választ, mert ezekben a cikkekben a Szovjetunió helyzete is nehéz, és mert ezideig nem sikerült tisztázni a lengyel szállítások volumenét. Grotewohl elvtárs már 1956 októberében javaslatot tett a KGST rendkívüli ülésének összehívására a szénkérdés tisztázása érdekében, azonban a lengyel kormány mindezt nem nyilatkozott. A varsói állandó szénbizottsági tárgyaláson olyan határozatot hoztak, hogy ez év márciusában albizottság fogja tisztázni az 1957. évi szénzállítások mérlegét. (NDK eddig mintegy 7,2 millió tonna szénen kapott, ennek csak mintegy egyharmadát fogja megkapni Lengyelországtól, Csehszlovákiától és a Szovjetuniótól).

A szovjet kormány 340 millió rubel értékű szabad deviza hitelt nyújtott NDK-nak a népgazdasága számára szükséges áruk beszerzése céljából. Ezt az összeget a németek nyugati nyersanyagvásárlás céljaira kapták és nincs szándékuk belőle nyugati hiteket törleszteni.

A Szovjetunió és NDK gépipara szélesebb kooperációja érdekében a két kormány megegyezett abban, hogy megbízzák saját gazdasági szerveiket javaslatok kidolgozására és a megfelelő egyezmények megkötésére még 1957. év folyamán. Itt a KGST eddigi határozatainak részletezéseiről és konkretizálásáról van szó és bizonyos, a határozatokban szereplő profilk kétoldalú egyeztetéséről. [Az] NDK arra törekszik, hogy anyagigényes profiljait /barnaszénbányászat igen nehéz acéligényes fejtő- és szállítógép berendezések, nehéz vegyipari berendezések, cukorgyárak, stb./ kevésbé anyagigényes gyártmányokkal könnyítse. /NDK 1957. év folyamán a gépipari kooperációs kétoldalú tárgyalásokat a népi demokratikus országokkal, köztük Magyarországgal is le kívánja folytatni.

MOL XIX-A-16-f. 35. doboz. Géppel írt tisztázatot.

Gazdasági előkészületi tárgyalások Kovaljov tanácsossal

Másolat
157/29-ről.

11/1956. Tárgy: Megbeszélés 1956. XII. 30-án Kovaljov elvtársnál az aktuális gazdasági kérdésekről

Jelen voltak szovjet részről: Kovaljov elvtárs
Jelen voltak magyar részről: Osztrovszky és Greiner elvtársak.

Osztrovszky elvtárs ismertette a súlyos fűtőanyag és energia helyzetünket és annak kihatásait Magyarország gazdaság életére. Széntermelésünk csak a napi 25-27 000 to körül mozog, hiányzik cca 40 000 bányász a szükséges létszámhoz. A súlyos energia és anyaghiány kihatásaként a munkanélküliek száma a közeljövőben el fogja érni hozzávetőleg a 200 000 főt. Minden megawatt energia egyenlő cca 400 fő foglalkoztatásának lehetőségével. Tervező intézeteinkben cca 5000 tervező nincs kellőképpen foglalkoztatva.

Kérdéseinkre Kovaljov elvtárs közölte, hogy a Szovjetunió már teljesen felkészült a magyar-szovjet tárgyalásokra a Kádár elvtárs által felvetett kérdések alapján azokra a kérdésekre vonatkozóan, amelyek még nem lettek eldöntve:

a./ Az 1 milliárdos hitel 200 milliós valuta részére vonatkozóan a döntés már megtörtént, amint ismeretes a valutakölcsön folyósítása már megkezdődött.

Javasolják a napirendre tűzni a 800 milliós hitel felhasználásának kérdését. Hogyan és milyen módon kívánja a magyar fél a hitelt igénybe venni.

b./ Nem áru jellegű fizetések kérdése. Cca 50-70 millió rubel visszatérítés várható az 1956. I. 1-ig részünkre kedvezőtlenül megállapított átszámítási arány kiegyenlítése során.

c./ Speciális hitelek törlesztésének kérdése.

d./ A Szovjetunió kezdeményezésére felvetendő kérdés. /A szovjet-román egyezményből következően ez a vállalat megváltásból még hátralévő forint tartozásunk elengedését jelenti./

Kovaljov elvtárs a továbbiakban közölte, hogy a tárgyalások két fokozatban fognak lefolytatódni. A legközelebbi, Budapesten megkezdődő tárgyalások vezetésével Szemcsasztnov miniszterhelyettes elvtárs van megbízva. A delegáció tagjai között cca 5-6 fő a KKM-ből, 3 fő a GUESZ-ből és 1 fő a Pénzügyminisztérium részéről vesz részt. A kormány előreláthatólag január 2-án fogja jóvá hagyni a delegáció összetételére vonatkozó javaslatot és Kovaljov elvtárs megígérte, hogy január 3-án közli velünk a delegáció pontos összetételét és lehetőség szerint a Budapestre indulás pontos időpontját.

Kovaljov elvtárs hangsúlyozta, hogy a delegáció feladata pontosan tisztázni a magyar fél kívánásait és ezen kívánások kielégítésének módját. A tárgyalásokat a november 30-án közzétett deklaráció alapján fogják lefolytatni a teljes egyenjogúság figyelembevételével és meg fogják tisztítani a magyar-szovjet viszonyt mindazoktól az egyenlőtlenségektől, amelyek eddig még fenn állhattak.

Kovaljov elvtárs véleménye szerint a tárgyalások január első felében megkezdődnek. A tárgyalások során kerül eldöntésre, hogy hol és mikor lesz az Egyezmény megkötve.

A beszélgetés során közölte továbbá, hogy foglalkoztak a KGST ülés összehívására vonatkozó javaslattal, amelyet Grotewohl és a csehszlovák elvtársak igen sürgetnek. Szovjet részről január első felében szeretnék megtartani az ülést a szén kérdésében. Gondolkoztak azon is, hogy felvessék a magyar kérdést is és ezzel kapcsolatban arra az álláspontra jutottak, hogy szükséges lenne a magyar igények konkrét megfogalmazása, amelyek közül a maguk részéről máris javasolják a szállítási kérdések és az energia kérdések napirendre tűzését, és konkrét javaslatok alapján gondolják a magyar kérdést tárgyalni. Tehát nem egy általános tárgyalásra, hanem a fő problémák konkrét megoldására törekednek.

Osztrovszky elvtárs ismertette a mi elgondolásunkat arról, hogy magyar részről a problémákat két részben kívánánk felvetni, mégpedig a sürgős 57-es és a 60-ig esedékes problémák formájában egymást követő ülésszakokon. Kovaljov elvtárs azt kérte, hogy gondolkozzunk azon, hogy melyik módszer volna jobb a problémák megoldására. Pl.: le lehetne tárgyalni az ügyeket a KGST keretében, aminek azonban az a fogyatékosága, hogy nem öli fel az egész tábor és így a

Magyarország felé nyújtandó segítséget bizonyos fokig korlátozta. Úgy találja, hogy Kína, Korea és egyéb államokkal kapcsolatban Magyarországnak komoly lehetőségei vannak, tehát megfontolandó, hogy esetleg ne KGST plenárison, hanem egy speciális értekezleten vessük fel a kérdéseinket. Maga részéről a KGST-t is igen alkalmas fórumnak tartja, amely számos kérdést meg tudna oldani, azonban kéri ezen elgondolásnak felülvizsgálatát és az erre vonatkozó véleményüket. Kovaljov elvtárs még közölte azt, hogy tudomása szerint Kádár elvtárs kétoldalú viszonylatban fordult segítségért a különböző országokhoz. Olyan híreket is kapott, hogy nyugathoz fordultunk volna, sőt még az Egyesült Államok felé is. Utóbbira közöltük, hogy erről nincs tudomásunk. Felvetettük, hogy Kádár elvtárs beszédének azon részét érthették így, hogy mi segítséget a nyugattól is elfogadnánk. A KGST összehívását január első felében feltétlenül szükségesnek tartja, mert a kérdést igen sürgetik és a szénkérdést meg kell oldani. A magyar kérdésben teljesen tőlünk tette függővé azt, hogy milyen módon, mikor és milyen konkrét témában kívánjuk a kérdéseink felvetését.

Egyébként helyesnek tartotta a kétoldalú kérdés felvetését és tárgyalási formát, mert úgy látja, hogy ez sokszor eredményesebb lehet, mint egy plenáris tárgyalás.

Érdeklődött még az iránt, hogy milyen válaszokat kaptunk a kétoldalú kérdéseinkre egyéb országokból, amire azt közöltük, hogy tudomásunk szerint ilyen válasz még nem érkezett a Szovjetunió kivételével.

Közölte még, hogy az energia kooperáció ügyében a lengyel, NDK, csehszlovák párt főitkárjaihoz fordultak, hogy adjanak segítséget Magyarországnak.

Felvetettük a gáz kérdést is, amit teljesen indokoltnak és időszerűnek tartott. Közöltük, hogy kb. 1,5-2 milliárd m³ nagyságú igényünk lesz.

A beszélgetés befejezésével Kovaljov elvtárs felhívta figyelmünket a Zsenminszibao cikkére, amely aznap jelent meg a Pravdában. Kovaljov elvtárs véleménye szerint a Kínai Kommunista Pártnak sikerült az elmúlt idő alatt elméleti téren komoly kérdéseket kinevelni és Kína nagy súllyal rendelkezik ma a népi demokratikus táboron belül, különösen elméleti kérdésekben. Ő a maga részéről örömmel és meglepedéssel olvasta a fent említett cikket.

Moszkva, 1957. január 2.

Osztrovsky György s. k.

Greiner Sándor s. k.

Készült 6 példányban

3 lap

MOL XIX-A-16-f. 35. doboz. Géppel írt eredeti tisztázat.

Feljegyzés

Titkos

Kovaljov elvtársnál 1957. február 25-én folytatott tárgyalásról

Jelen voltak: szovjet részről Kovaljov és Tyepljakov elvtársak
magyar részről Osztrovski, Greiner, Jakó és Boldizsár elvtársak.

Bevezetől tájékoztattuk Kovaljov et.-at a Szovjet-Unió Külkereskedelmi Minisztériumában az utóbbi időben lefolytatott tárgyalásokról, valamint a szovjet Tervhivatal alelnökével Pautyin et.-al aznap folytatott megbeszélésről.

I.

Felvetettük a román gáz fontosságát Magyarország számára és ezzel kapcsolatban tanácsot kértünk Kovaljov et.-től, hogyan lehetne ezt a kérdést a legeredményesebben véglegesen megoldani. Kovaljov et. javasolta, hogy azonnal kezdjük meg a tárgyalást [a] román féllel. Úgy gondolja, hogy a románok pozitívan fogják kérésünket fogadni. Említette, hogy a csehszlovákok jelenleg szintén a gáz-kérdésről tárgyalnak Romániával és ennek kapcsán műgumi gyárat kívánnak felépíteni Romániában, aminek termékei egy részét Csehszlovákia kapná meg. Kovaljov et. hangsúlyozta, hogy a gáz-kérdés megoldása most már a magyarok és románok közötti ügy. A Szovjet-Unió lemondott 2,5 milliárd m³/év gázmennyiségről. Ezt a mennyiséget korábban Leningrád ellátására kívánták felhasználni, de mivel a gázvezeték túl hosszú lett volna, s emellett a Szovjet-Unióban újabb gázvezeteket fedeztek fel, erről a tervről lemondtak. Így a románok most szabadon rendelkeznek az említett mennyiségű gázzal. Rámutatott arra is, hogy márciusban Varsóban összeül a KGST, amely minden energiahordozót magában foglaló energetikai mérlegekkel kell hogy foglalkozzék. Így a szénmég, a nyersolaj, gáz stb. mérlegek együttesen kerülnek megtárgyalásra. A kérdésnek ilyen átfogó módon való felvetését - akár akarják egyesek, akár nem - maga az élet követeli meg. A lengyelek ezt a tárgyalást már elfogadták, és azt fogják indítványozni, hogy több ország nyújtson közösen segítséget Lengyelországnak a sziléziai szénmedence beruházásaiban. Helyes volna, ha a magyar fél ezen a tárgyaláson a gáz-kérdés napirendre tűzését indítványozná, miután azt a románokkal előzetesen megtárgyalta. Minél előbbre jutunk a románokkal a KGST ülést megelőzően, annál jobb. A Szovjet-Unió most már nincs közvetlenül érdekelve és objektív állásponton lesz. Kovaljov et. többször hangsúlyozta, hogy az illetékes magyar vezetőknek igen rövid időn belül meg kell kezdeniök a románokkal való tárgyalást. „Cselekedni kell, mégpedig gyorsan, ne veszítsenek időt!” - mondta.

II.

Röviden vázoltuk szállítási nehézségeinket, amelyek abból erednek, hogy a Szovjet-Unió és Magyarország között egyetlen átrakódóhely van. /Csap-Záhony/. Rámutattunk arra, hogy e probléma megoldására - a széles nyomtávnak Magyarországra való bevezetése mellett - vannak különböző lehetőségek. Így pld. az, hogy a szovjet-magyar határon még egy második átrakási pontot létesítsünk. Megkérdeztük Kovaljov et.-at, hogy ebben a kérdésben számíthatunk-e segítségére.

Kovaljov et. válaszában utalt arra, hogy a magyar fél általánosan felvetette a beruházási hitel kérdését. A szovjet kormány ezt kedvezően fogadta és a hitelkérelem konkretizálása során lehetségesnek tartja a vasútprobléma megoldását is. Kovaljov et. véleménye az, hogy a vasúti szállítás problémája már megérett a megoldásra. A két ország közötti egyvonalú összeköttetés, ahogy a gyakorlat mutatja, kevés. Ebben a kérdésben mindig számíthatunk a Szovjet-Unió segítségére. Természetesen a vasúti szállítás kérdése azonkívül, hogy ebben az esetben közvetlenül a Szovjet-Uniót és Magyarországot érinti, egész terjedelmében már KGST kérdés is és beletartozik a KGST munkatervébe. Ők a szállítás kérdését egészében már KGST vonalon fel is vetették. Emellett mi a mi problémánkat külön is felvethetjük.

III.

Kapcsolódva a beruházási témához, megkérdeztük Kovaljov et.-től, hogy véleménye szerint milyen terjedelmű beruházási hitelre számíthatunk. Kovalov et. erre röviden azt válaszolta, hogy „minél kevesebbet kérünk, annál jobb”. Kifejtette, hogy a Szovjet-Uniónak milyen nehéz további kötelezettségeket vállalni. Felhívta figyelmünket arra, hogy nagyon alaposan vizsgáljuk meg a beruházások célszerűségét és gazdaságosságát, nehogy ismét túlzásokba essünk. Közölte, hogy a beruházások teljes finanszírozását nem tudják vállalni. Teljes finanszírozás alatt azt értené, ha az egyes objektumok teljes tervezési dokumentációján, a nyújtandó műszaki segítség /szakértők küldése Magyarországra és viszont/ és a berendezések szállításán kívül a hitelező ország fedezné a Magyarországon felmerülő minden egyéb költséget is, [ú]gy [m]int helyi építőanyagok, munkabérek stb. A helyileg felmerülő költségek fedezésének az a módja sem járható, hogy a hitelező ország hitelbe szállítana bizonyos fajta árut /pld. gabonát/, melyet a hitel elévő ország a lakosságnak eladna és az ebből nyert összegből fedezné az országon belül felmerülő beruházási költségeket. Kovaljov et. elmondta, hogy ilyen konstrukció, mint kívételt egy esetben alkalmazott a Szovjet-Unió, a jugoszláviai alumínium kombinát esetében. Azt is csak azért tették, hogy az NDK kaphasson alumíniumot és így közösen az NDK-val fele-fele arányban vállalták az említett jugoszláv alumínium kombinát összes költségeit. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy túl nehéz kötelezettségeket vállaltak magukra, és így kénytelenek voltak a jugoszláv félnek a határidők elhalasztását javasolni. Kovaljov et. elmondta, hogy tudomása van arról, miszerint a magyar fél is hasonló beruházási hitelek szeretett volna kérni. Ezzel kapcsolatban még egyszer határozottan kijelentette, hogy erre szintén lehetőség nincs és ő a szovjet kormány felé kénytelen ilyen javaslatot tenni. A szovjet beruházási hitel csak a tervezési dokumentációra, a műszaki segítségre és a Szovjet-Unióból szállítandó berendezésekre, anyagokra fog vonatkozni, ami a beruházás teljes terjedelmének általában csak kb. 30-40%-át jelenti. Így a beruházási hitelek előfeltétele az, hogy a magyar fél rendelkezék megfelelő saját beruházási eszközökkel, amelyek fedezik a beruházások költségének forintban felmerülő részét /helyi építőanyagok, bérek stb./ Kovaljov et. úgy gondolja, hogy ha a magyar fél ebből fog kiindulni és számításba veszi saját eszközeinek terjedelmét, maga fog lemondani a túlzott hiteligényekről. Mindenesetre az ő véleménye az, hogy a megkezdett objektumokat feltétlenül be kell fejezni, de el kell kerülni a korábbi túlzásokat. Azt is kifejtette, hogy természetesen legjobb volna, ha problémáinkat lehetőleg külföldi hitel nélkül tudnánk megoldani, mert hiteltől gazdálkodni nem előnyös, és a hitelek „nem teremtenek konjunktúrát”. Példaként említette, hogy a kínai elvtársak lehetőleg hitelek nélkül próbálják kérdéseiket megoldani. Itt megemlítette azt is, lássuk be, hogy „harapófogóba kerülünk”, amikor nyugattól hitelek fogadtunk el hihetetlen magas kamattal. /12%/ . Említette azt is, hogy bár a Szovjet-Unió a világon a legkedvezőbb 2%-os kamattal nyújt hitelt, ez is kitesz 10 év alatt 20%-ot, vagyis 1 milliárd rubel után 200 millió rubelt, ami igen magas összeg.

IV.

Hivatkozva a szovjet-bolgár nyilatkozatban szereplő hosszú lejáratú egyezményre, megkérdeztük Kovaljov et. véleményét, helyesnek tartja-e, hogy ezt szovjet-magyar viszonylatban is megtegyük. Kovaljov et. ezzel egyetértett. Rámutattunk arra is, hogy mi nemcsak 3 éves kereskedelmi egyezményre gondolunk, hanem bizonyos területen 5-10 éves egyezményekre. Így pld. híradástechnikában, műszeriparban, gyógyszeriparban, diesel és egyéb, számunkra jellegzetes iparágakban. Erre is azt mondta Kovaljov et., hogy ő ezt helyesli és javasolja, hogy kezdjük meg a tárgyalásokat Kabanov külkereskedelmi miniszter elvtárrsal. Véleménye szerint ezeknek a kérdéseknek tárgyalását már meg lehetne kezdeni a Szemicsasznov et. vezette delegációval is Budapesten. A delegáció előreláthatólag március 5-én indul. Erre még kormány-határozat nincsen, csak Kovaljov et. és Kabanov et. közötti előzetes megbeszélés. A hosszú lejáratú kereskedelmi egyezmények kérdését szerinte fel lehet vetni a felsőbb szintű tárgyalásokon is.

V.

Felvetettük a négyoldalú energia megállapodás kérdését. Ezt Kovaljov et. KGST kérdésnek tartja.

VI.

Megkérdeztük, lehetségesnek tartja-e az 1957. évi kereskedelmi szerződést még a két kormány közötti tárgyalások előtt megkötni. Kovaljov et. ezt nem tartotta lehetségesnek, mert a kereskedelmi szerződés az összes többi gazdasági kérdéssel, mint pld. a hitel-kérdéssel szoros összefüggésben van és mint ilyen a kormány-tárgyaláson központi kérdésként fog szerepelni.

VII.

Hivatkozva a szovjet-NDK, szovjet-csehszlovák és szovjet-bolgár nyilatkozatokra, véleményt kértünk Kovaljov et.-től, helyesnek tartja-e a magyar-szovjet tárgyalásokon egyes iparágak /műszer, vacuum, gyógyszer, diesel, híradás stb./ kooperációjának felvetését.

Kovaljov et. ezzel kapcsolatban javasolta, várjuk meg, hogy német és csehszlovák vonalon mik lesznek a tapasztalatok, mivel - bár elvben a kooperáció feltétlenül helyes - a gyakorlatban igen sok probléma merül fel és nem mindenben világos a kérdések gyakorlati megoldása. A kooperációs megállapodást német, illetve csehszlovák részről indítványozták. A gyakorlati végrehajtás attól függ, hogy a munkát mennyire operatíven fogják végezni, milyen emberek lesznek a kérdések végrehajtásával megbízva. A GUESZ részéről Bobirjev et., a GUESZ helyettes vezetője van megbízva a kérdések előkészítésével.

Rámutattunk arra, hogy általában, de különösen a magyar műszaki értelmiség részére nagy politikai fontossággal bír, hogy az embereknek perspektívát nyújtsunk. Ennek egyik legjobb módja a Szovjet-Unióval kötendő távlati kooperációs megállapodás és a távlati kereskedelmi keretszerződések kötése. Kovaljov et. erre megjegyezte, hogy ha ez nálunk politikailag célszerű, tegyünk megfelelő elvi javaslatot és szerepeljen az elvi megállapodás a kormány-nyilatkozatban. A kooperációra vonatkozó konkrét megállapodást azonban csak bizonyos idő múlva, a fent említett országokkal gyűjtött tapasztalatok alapján tartja lehetségesnek. Megjegyezte, hogy részükről már előkészített nyilatkozat-tervezetben ez a pont nem szerepel, de semmiféle elvi akadályát nem látja, hogy ez is bekerüljön a nyilatkozatba.

+ + +

Tárgyalás közben Kovaljov et. mellesleg kitért azokra a helytelen kopírozási módszerekre /iskolai osztályzások, katonai egyenruhák, katonák hajlevágása stb./, amelyek megsértették a magyarok nemzeti értékeit. Elmesélte, hogy amikor a Szovjet-Unió vezérkari főnöke Szokolovszkij marsall magához rendelte a Magyarországon működött tanácsadókat, és a velük való tárgyalás során rámutatott az ilyen intézkedések helytelenségére, de nem akadt senki, aki magára vállalta volna, hogy ilyen tanácsokat adott.

Moszkva, 1957. február 27.

Osztrovski György

Greiner Sándor

MOL XIX-A-16-f. 35. doboz. Géppel írt eredeti tisztázat.

Előkészítő feljegyzések a magyar-szovjet gazdasági tárgyalásokra

Gazdasági Kapcsolatok Bizottsága

Titkára

Kiss Árpád elvtársnak
Budapest
Országos Terhivatal.

Tájékoztatóként mellékelten küldöm a szovjet-magyar tárgyalások előkészítésével kapcsolatos leveleket, amelyekben Osztrovski elvtárs több javaslatot és közlést tesz.

Budapest, 1957. II. 14.

Melléklet:
1057/a - 9 lap
1157/1 - 5 lap
1257/1-d.-4 lap

MÁSOLAT

1257/1-d-ről

A kérdések felvetési módját befolyásoló tényezők a magyar-szovjet tárgyalások során.

Az idő rövidsége miatt nem volt mód arra, hogy a legfontosabb tényezők felsorolásán túl magát a tárgyalási metodikát is kifejthessük. Tekintettel a jelenlegi bonyolult körülményekre, feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy a további nemzetközi tárgyalások mindenkor helyes vezetési vonalának kialakításához szükséges értékelést az illetékes szervek időben elkészítsék. Tudatában vagyunk annak, hogy a tárgyalások fontossága a jelenleginél sokkal alaposabb elemzést igényel.

A magyar-szovjet tárgyalások vezetési vonalát befolyásoló tényezőket az alábbi négy főcsoportban vázoljuk:

I. Országunk természeti-gazdasági adottságaiból adódó objektív tényezők:

- 1. Energiahordozókban fennálló szegénységünk.
- 2. Nyersanyagszegénységünk.
- 3. Viszonylag igen nagy gyártmányválasztékunk, részben a tőkés örökség, részben a KGST országok közötti nehézkes és hiányos munkamegosztás miatt. Ennek következménye: a termelés kis tömegszerűsége és nehézség korszerű technológiát kialakítani. Ehhez járul még a belső piac korlátozottsága. Gépiparunk fele exportra dolgozik. Az export nagy részaránya egyik oka gazdasági bizonytalanságunknak. A nagy gyártmányválaszték óriási anyagnomenklatúrát igényel, bonyolultá teszi az anyagellátást és tartalékolást.
- 4. Mezőgazdaságunk a talajerő leromlottsága, a rendezetlen vízgazdálkodás és az agrotechnikai elmaradottság miatt nem nyújt stabil természeteredményeket. A következő évek felvásárlási eredményeink, a mezőgazdasági árak alulértékelésének, az adóbevételeknek fokozott bizonytalansága különösen nagy nemzetgazdasági biztonsági tartalékokat igényel.
- 5. A viszonylag gazdaságtalan anyagbázis kényszerű szélesítése céljából az utóbbi évek beruházásaiban túl sok a lassan megtérülő beruházás.
- 6. Saját szükségletünket és erőnket meghaladó beruházásokat vállaltunk és végeztünk baráti országok érdekében, vagy azért, mert éveken keresztül nem kértünk és nem kaptunk elég segítséget. Ilyenek pld. alumíniumipar, védelmi beruházások, energetikai szénbányászat, kohászat stb.
- 7. A nyugati diszkrimináció bennünket mint kis és tartalékok nélküli országot aránytalanul jobban sújtott, mint másokat.
- 8. A szállítási keresztmetszetek korlátozottak, a vasúti átrakás felettébb gazdaságtalan.

II. Korábbi hibáinkból és az ellenforradalmi eseményekből adódó tényezők:

- 1. Népgazdaságunk már az októberi eseményeket megelőzőleg sem volt egyensúlyban.
- 2. Jelen tárgyalások célja most már az azonnali segítségnek kívül alapvető távlati problémák rendezése, illetve felvetése.
- 3. Nincsen távlati tervünk, sőt komoly, részleteiben összefüggő gazdaságpolitikai koncepciónk sem. Ez megnehezíti az érvelést és a felelős kötelezettségvállalást.
- 4. Nincsenek kidolgozva az ún. magyar „sajátosságok”. Ami van, azt se ismertettük kellőképpen. (Pld. helyzetünket energiahordozók terén, gépparkunk leromlottságát, gazdaságtalan gyártmányválasztékunkat stb.).
- 5. A magyar közvélemény sok kérdésben félre lett vezetve és a felvilágosítás eddig még nem járt kellő eredménnyel. (Pld. kereskedelmi szerződések méltányossága, uránérc, szovjet csapatok tartózkodás stb.).
- 6. Vannak továbbra is ható belpolitikai problémáink, mint pld. a parasztság reagálása az adókivetésre, anarcho-szindikalista irányzatok az állami és gazdasági vezetés kérdései terén, az ebből adódó bizonytalanságok stb.
- 7. Bizonyos fokú bizalmatlanság a magyar ipar szállítóképességével kapcsolatban, mind mennyiségi, mind minőségi vonatkozásban.
- 8. Az a tény, hogy a magyar kormány még nem komplet.

III. A Szovjetunióval és a KGST országokkal kapcsolatos tényezők:

- 1. Korábbi kapcsolataink egyik hibája volt magyar részről az ún. „szalámi-taktika”, a kérdések apránkénti felvetése. A bizalom megszilárdítása céljából ezt meg kell szüntetni. Ezért a tárgyalások kapcsán minden ismeretes problémát fel kell vetni, szükség esetében két csoportban: a.) Azok a problémák, amelyekben döntést akarunk elérni; b.) amelyek még nem értek meg döntésre, illetve amelyeket megfelelő módon még nem tudunk kidolgozni, de már most bejelentjük.
- 2. Az a tény, hogy a Szovjetunió részéről is fennállnak korábbi eredetű rendezendő problémák (pld. a vállalati megváltás törlése stb.).
- 3. Az a tény, hogy a Szovjetunió az egyedüli, komoly mértékben segítőkés partner.
- 4. Az a tény, hogy egyes népi demokráciák részéről bizonyos versengés és részrehajlás érvényesül velünk szemben. Így pld. fennáll a veszélye annak, hogy - amennyiben a többiekkel a kölcsönös szállítások még nincsenek perfektuálva - amennyivel többet kapunk a Szovjetuniótól azt ők a maguk részéről levonják. (Pld. csehszlovák kocsz). Súlyosbítja ezt a helyzetet az, hogy sok területen közös hiányaink vannak.
- 5. Az a tény, hogy jelen tárgyalásokra a csehszlovák, NDK, román és bolgár tárgyalások után került sor.
- 6. Az a körülmény, hogy a nyújtandó kölcsönök jellege nagyrészt meghatározza a visszafizetésük lehetőségét is. Így pld. a gyorsan megtérülő és a lassan megtérülő beruházások helyes aránya.
- 7. Az a tény, hogy a KGST eddig a legfontosabb kérdéseket (szén, specializáció) nem tudta megoldani és így az NDK és Csehszlovákia kétoldalú megállapodások révén igyekeznek előbbre jutni.
- 8. A nyújtandó segítséget a Szovjetunió kormányának a szovjet közvélemény előtt megfelelően meg kell indokolnia. Ez meghatározza a segítség mértékét és formáját. Élesebben ki kell domborítani az érdekek kölcsönösségét.

IV. Tőkés országokkal kapcsolatos körülmények:

- 1. Figyelemmel kell lenni a tárgyalások nyugati visszhangjára, beleértve a nem-imperialista országokat is. Fennáll azonban a nyugati visszhangok túlbecsülésének veszélye is.
- 2. Nincsen kidolgozva és egyeztetve a nyugati gazdasági kapcsolatok megkülönböztetett módon való értékelése. Így pld. áruhitelek és beruházási hitelek, ilyen vagy olyan jellegű beruházási kölcsönök, egyes nem-imperialista országok nyújtotta hitelek stb. megkülönböztetett elbírálása. Úgyszintén nincsenek még egyeztetve az esetleg felajánlandó nyugati hitelek elutasításának vagy igénybevételének lehető módzatai.

Moszkva, 1957. február 12.

Jakó Géza s. k.

Osztrovszki György s. k.

MÁSOLAT

1157/1-ről

Február 8-án közös feljegyzést készítettünk a magyar-szovjet legfelsőbb színvonalú [!] tárgyalások előkészítésének kérdéseiről. A fenti jelentés kiegészítésképpen vázolni szeretnénk a tárgyalások konkrét előkészítésére vonatkozó javaslatainak.

Mindenek előtt tisztázandó kérdés az, hogy a tárgyalások milyen széles tematikai körre terjednek ki, továbbá az, hogy az egyes témákat milyen mélységben kívánjuk tisztázni.

A tematika szélességére vonatkozóan tudomásunk szerint eddig csak az Incze-Szemicsasztov-féle előkészítő tárgyalás három kérdéscsoportjáról volt szó. (1957-es külkereskedelmi-áruhitel kérdése, pénzügyi- és hitelkérdések, valamint 1958-61-es perspektív beruházási kérdések).

Eldöntendőnek tartjuk azt, hogy az említett három témán kívül kíván-e a kormánydelegáció párt. külügyi és honvédelmi vonatkozású kérdésekkel is foglalkozni. Figyelembe véve az eddig lefolyt államközi tárgyalások tapasztalatait, az otthoni belső helyzetet és a tárgyalások várható nagy nemzetközi jelentőségét, indokoltnak tartanánk a tárgyalási tematika kiszélesítését. Megfontolandónak tartjuk a hazai uránkérdés felvetését is, különös tekintettel arra, hogy ez a téma az otthoni közvélemény előtt nem volt kellően feltárva és tápot adott a két ország közötti viszony megrontására.

A kérdések átfogó felvetését indokolja az, hogy az itt lefolyt legfelsőbb színvonalú tárgyalásokon, különösen lengyel és csehszlovák viszonylatban, a problémák kb. ilyen szélességben kerültek tárgyalásra. Várható továbbá, hogy az ideérkező magyar delegációnak nyilatkozni szükséges az országunkra vonatkozó legkülönbözőbb problémákban. Végül úgy ítéljük meg, hogy az októberi események után a hazai közvélemény is várni fogja azt, hogy az eddigi előkészítő tárgyalásokon túlmenően kérdésekben is nyilatkozatokra vagy megállapodásokra kerüljön sor. Úgy gondoljuk, hogy a fenti tényezőkre figyelemmel kell lennünk, ezért tehát a tematikai kiszélesítésre valamilyen formában sor kell, hogy kerüljön.

Az otthoni helyzetet figyelembe véve azonban nyilvánvalóan nem lesz könnyű ilyen széles tematikai körben megfelelően felkészülni, mivel a rendelkezésünkre álló idő viszonylag rövid és az eddigi tapasztalatok alapján máris látjuk, hogy pld. a viszonylag egyszerűbb gazdasági kérdésekben is milyen nehéz a megfelelő felkészülés. A fentiek áthidalására a következőket javasoljuk:

A problémák felvetése történjék meg minél átfogóbban, de a kérdéseket osztályozzuk olyanokra, amelyeknek megfelelő előkészítése már megtörtént, vagy még megtörténhet és amelyekben konkrét döntésre kerülhet sor és olyanokra, melyekben különböző okokból jelenleg nem áll módunkban dönteni, de amelyeket felvetünk a megállapodásban és a kommunikációban, mint nyitott és bizonyos időn belül megoldandó problémákat. Pld. csehszlovák és NDK viszonylatban ilyen módon fogalmazták meg a kétoldalú gépipari specializálás továbbfejlesztését, amelynek konkrét kidolgozására 1 éves határidőben állapodtak meg. Vagy pld. ilyen jellegű a szovjet-NDK megállapodás is a kölcsönös árucserre-forgalom 30%-os volumen-növelésében, amelyet kb. fél év alatt terveznek realizálni.

Ez a tárgyalási módszer nemcsak a hazai és nemzetközi véleményt irányítaná helyes irányba, hanem igen korrekt probléma-felvetés volna a (s)zovjet közvélemény felé is, mivel kölcsönös problémáinkat átfogóan áttekinthetnék mindkét országban, és nem kényszerülnénk követni a régi hagyományos „szalámi” politikát, amelynek következtében félevenként jelentkeznénk különböző megoldatlan problémáinkkal állandó bizonytalanságban tartva tervezésünket.

Feltéve azt, hogy a legfelsőbb színvonalú tárgyalások stratégiája és taktikája a fentieket figyelembe veszi, a következő részletes felkészülési javaslatot tesszük:

Ha az eddig nem történt volna meg, sürgősen tárcaközi bizottságot kellene kijelölni azzal a feladattal, hogy a magyar-szovjet legfelső színvonalú ágazati tárgyalások teljes tematikai és szervezési vonatkozásait előkészítse és a szükséges kérdéseket Minisztertanács elé terjessze.

A tárcaközi bizottság tagjai a párt, a külügy, a honvédelem, az iparügyek, a Tervhivatal és a külkereskedelem képviselőiből kellene, hogy álljon. Kívánatos, hogy a tárcaközi bizottság tagjai egyben tagjai legyenek a kormánydelegációnak is.

A tárcaközi bizottság részletesebb feladatát az alábbiak képezhetnék:

1. Javaslatot tesz a Minisztertanácsnak a tárgyalás tematikai felépítésére és ennek megfelelően albizottságok szervezésére, akik [!] a témákat részleteiben kidolgozzák. A fentiek alapján a már eddig kialakult három albizottságon kívül további 2-3 albizottság szervezése válna szükségessé (HM, Külügy, esetleg szervezési).
2. Javaslat elkészítése a kormánydelegáció és a szakértők kinevezéséről. Figyelembe véve a jelenlegi hazai körülményeket, amelyek valószínűleg nem teszik lehetővé a találkozóig kormányunk tervezett kiszélesítését, javasoljuk megfontolni azt, hogy nem lenne-e célszerű a kormánydelegáció népfőnt jellegét oly módon kiszélesíteni, hogy a tervezett kormánybővítésnél számba jöhető személyiségek közül egyesekkel kiegészítessék a kormánydelegációt. NDK és Lengyelország esetében a delegáció ilyen jellegűt igen kihangsúlyozták. Magunk részéről 8-14 főnyi kormánydelegációra gondolunk.
- A szakértők kijelölésénél az a véleményünk, hogy a témák nagy számára és horderejére való tekintettel minden fő témában gondoskodni kellene 1-2 szakértő kiküldéséről, akik között fűtőanyag és energetikai, gáz, nehézipari, vegyipari, szinesfémipari, könnyűipari és közlekedési szakértők feltétlenül szerepeljenek. Pld. NDK-ból minden tervhivatali elnökhelyettes itt volt, mint szakértő.**
Magunk részéről 15-20 főnyi szakértői csoportra gondolunk.
3. A tematikai albizottságok végleges formába öntik és a tárcaközi bizottságon keresztül Minisztertanács elé terjesztik az egyes albizottságokban felvetésre kerülő kérdéseket.
4. Az albizottságok a tárcaközi bizottságon keresztül Minisztertanács elé terjesztik a plenáris ülésen a szovjet félnek átadandó tárgyalási tematikát az ügyrendi és napirendi javaslattal együtt. (A jóváhagyott anyag magyar és orosz nyelven készítené el).
5. Az albizottságok kidolgozzák és a tárcaközi bizottságon keresztül Minisztertanács elé terjesztik az egyes témák részletezését kellő indokolással és dokumentációval alátámasztva. Jóváhagyás után az anyagok magyar és orosz nyelven elkészítendőek abból a célból, hogy az albizottsági tárgyalásokon ezeket a szovjet félnek átadhassák.
6. A tárcaközi bizottság előkészíteti a magyar delegáció plenáris referátumait, amelyek közül az első a politikai és nemzetközi kérdésekkel foglalkozhatna, a második Magyarország fűtőanyag, energetikai és nyersanyag helyzetét tárhatná fel, a harmadik pedig népgazdaságunk ipari és külkereskedelmi problémáit vázolná.
7. A tárcaközi bizottság javaslatot készít a Minisztertanács részére azon központi kérdéseinkre vonatkozóan, amelyeket a két párt és kormány vezetőinek legszűkebb körű találkozásain kívánunk felvetni (magyarul és oroszul). A magyar példányhoz megfelelő adatokat és érveket kellene összegyűjteni.
8. A delegáció tagjainak nyilvános szereplését megkönnyítendő jó lenne meghatározni előre, hogy kik fognak nyilatkozni a sajtóban, rádióban, televízióban és egyéb alkalmakkor. Az itteni munka megkönnyítése céljából helyes lenne a beszédekben kiemelő pontokat vagy beszédvázlatokat már otthon elkészíteni. (Néhány téma szempontjából lásd a február 8-i feljegyzés II. fejezetét).
9. Feltétlenül szükséges lenne, sajtó, rádió, filmhíradó, tájékoztatás egységes megszervezése és a felelősök kijelölése.
10. Szükséges lenne a találkozó magyar szervező bizottságának kijelölése, amely az összes titkári, szervezési és adminisztrációs feladatokat ellátná. Ezen a területen az itteni magyar szervek is lényeges segítséget tudnak adni. Javasoljuk a fentiek figyelembevételét a találkozás előkészítésével kapcsolatban.

Moszkva, 1957. február 9.

Greiner Sándor s. k.

Osztrovszki György s. k.

MÁSOLAT

1057/a-ról

Tárgy: A magyar-szovjet tárgyalás előkészítése.

Visszaérkezésünk óta megpróbáltuk összegyűjteni a január hónapban Moszkvában lezajlott népi demokratikus és szovjet tárgyalások lefolyásának menetét, főbb tematikai problémáit, technikai megszervezésére és lebonyolítására vonatkozó tapasztalatokat.

A tárgyalások fő célkitűzései különbözőek voltak az országok gazdaságpolitikai helyzetének megfelelően. Ezért tehát a tárgyalások menete és lefolyása eléggé különböző volt, és magyar szempontból egyik sémát sem lehet alkalmazni mechanikusan. Greiner et. a külkereskedelmi én pedig a KGST-beli kollégáknál tájékoztunk a tárgyalások gazdasági részéről, amelynek tapasztalatait a mellékelt feljegyzésekben tudtuk összefoglalni.

Összefoglalva megállapítható, hogy az itt tárgyaló lengyel, román, csehszlovák és német delegációk helyzete lényegesen könnyebb volt, mint amilyen a magyar delegáció helyzete lesz. Ezek az országok felkészültsége [!] az éves és perspektív tervek szempontjából lényegesen jobb, mint a miénk, népgazdaságuk gazdasági főcélkitűzéseivel kapcsolatban az országokban sokkal egységesebb és kiforrottabb elgondolások vannak, mint nálunk és népgazdaságuk gazdasági megvalósítása érdekében már évek óta általában egységes és következetes vonalban haladnak, szemben a mi helyzetünkkel. Megállapítható az is, hogy a baráti államok külügyi, külkereskedelmi és KGST-beli apparátusai egységes elgondolás szerint nagy tervszerűséggel, igen módszeresen készítik elő legfontosabb - szovjet segítségre épült - egyes népgazdasági tervek megvalósítását. Boldocski és Greiner elvtársakkal itt már megvalósítottuk a szükséges együttműködést, azonban úgy látszik, hogy az otthoni szervek közötti együttműködés ma még eléggé hiányos, amin különösen a mostani átszervezési időszakban feltétlenül javítani kellene. Az otthoni minisztériumi és hivatali apparátusok igen bizonytalan és meglazult állapotban vannak a leépítések és az átszervezések miatt, és ezért az a veszély áll fenn, hogy a nemzetközi tárgyalások szempontjából legkritikusabb időszakban a külföldi tárgyalásokon résztvevő delegációk - bizonyos mértékben - „hátszág” nélkül maradnak. A baráti államok nyilván megértik a mi jelenlegi nehézségeinket, és a Szovjetunió bizonyára segíteni fog abban, hogy a tárgyalások sikeresen fejlődjenek be. Amit azonban nehezen fognak megérteni, [az] az lesz, hogy sokévi tergvégzettség után még most sem világos számunkra az, hogy melyek a magyar sajátos adottságok és az ezekből adódó alapvető magyar perspektív célkitűzések, amelyeket a belföldi vagy baráti adottságok alapján kívánunk megvalósítani.

A magyar-szovjet tárgyalások megfelelő előkészítése érdekében a következő gazdasági, politikai és technikai előkészületeket tartjuk szükségesnek:

I. A tárgyalás gazdasági része.

Az utolsó hetekben lefolyt otthoni előkészületek és a Szemecsasztov-Incze vezette tárgyalások, végül Pautyin et. vezető elvtársakkal történt megbeszéléseiből úgy látszik, hogy a tárgyalások gazdaságpolitikai célkitűzései nagyjában és egészében helyes irányban alakultak ki. Ugyancsak helyesnek bizonyult az a tárgyalás taktikai felépítés, hogy a gazdasági kérdéseink felvetése három vonalon indult meg (1957-es külkereskedelmi áruhitel kérdések, pénzügyi és hitel kérdések, valamint 1958-1961-es perspektív beruházási kérdések).

Mindhárom albizottság a Budapesten lefolytatott előkészítő tárgyalások során már kialakította a felvetésre kerülő kérdésekkel kapcsolatos álláspontját, amit a szovjet delegáció tagjaival részletesen ismertetett. Valószínű, hogy az elkövetkező moszkvai tárgyalásokon ezen kérdések megtárgyalása folytatódik és eldöntésre kerül.

Mi a magunk részéről javasoljuk felvetni az ipari távlati kooperáció (távlati ipari profilegyeztetés és megfelelő hosszú lejáratú egyezmények kötése) kérdését, mint amint erre a mellékelt szovjet-NDK és szovjet-csehszlovák tárgyalásokról szóló jelentéseinkben és a távlati export-szerződésekről szóló feljegyzésben részletesen kitértünk.

Ugyancsak fel kellene vetni a bérmunka kérdését is. Például a legutóbb Moszkvában bejelentett nyomdai bérmunka javaslatunk nagyon kedvező fogadtatásra talált.

Ezekben a kérdésekben (ipari kooperáció, bérmunka stb.) elképzelhető, hogy döntés csak elvi síkon fog történni, és a részletekben a két fél a későbbi tárgyalások során egyezik meg.

Javasoljuk, hogy a kormánytárgyaláson a gazdasági kérdéseket a már eddig kialakult három albizottság rendszerében tárgyaljuk.

A beruházási hitellel kapcsolatban a következőket jegyezzük meg:

1. A magyar népgazdaság stabilizálásához kért mintegy 4 milliárd rubeles 1958-61 között folyósítandó hosszú lejáratú beruházási hitel felvetése helyesen történt meg. Bár a fenti összeget perspektívus fejlesztési terv hiányában ma még nem tudjuk egyes objektumokkal tételesen alátámasztani, de a Kiss Árpád-Lázár-féle népgazdasági jövedelemszámítások alapján a beruházási hitelkérelem ilyen mérete feltétlenül indokoltnak látszik. Pautyin et. a fenti igényt túlzottnak tartotta, de elismerte, hogy bizonyos beruházási hitelnyújtás szükséges. Véleményünk szerint a kormánytárgyaláson változatlanul a 4 milliárd rubel méretű hitelkérelmet kellene továbbra is képviselnünk és a lehetőséghez képest kell, hogy ezt megindokoljuk. (A Szovjetunió 1958-61-es beruházása kb. 900 milliárd rubel, amihez képest a mi igényünk kb. ennek fél százaléka.)
2. A beruházásra alakult albizottság magyar tagozata máris elemezte és összegezte a baráti államoknak különböző formában nyújtott segítség, illetve hitel összegét abszolút, valamint országos viszonyokhoz képest relatív értékben.
3. A legsürgősebb teendő tehát, - ha ez még nem történt volna meg - az, hogy kormányzatunk azonnal jelölje ki a magyar-szovjet kormánytárgyalások gazdasági részének felelősét és az albizottságok vezetőit, akik teljes felhatalmazással vehessék igénybe az államapparátust a kérdések megfelelő színvonalú és gyors előkészítése érdekében.

II. A tárgyalás politikai része.

Az eddig lefolyt kormánytárgyalások tapasztalatai alapján fel kívánjuk hívni a figyelmet néhány kérdésre:

A tárgyalásokról nyilvánosságra hozott tájékoztatókban minden esetben igen jelentős politikai nyilatkozatot látunk, amelyeknek előkészítése véleményünk szerint legalább olyan lényeges és nehéz - ha nem nehezebb - mint a gazdasági kérdések előkészítése. A kormánydelegációk vezetői és egyes tagjai a különböző tárgyalásokon, fogadásokon, sajtóterkezeteken stb. gyakran tartottak beszédeket és tettek különböző nyilatkozatokat. Az eddigi népi demokratikus - szovjet tárgyalások nyilatkozataiban minden esetben igen részletesen foglalkoztak a magyar politikai helyzet elemzésével, kihangsúlyozták, hogy magyar események okozta nehézségek megoldásában mindannyian részt fognak venni, minden segítséget meg fognak adni a népi demokratikus rendszerünk megerősítése érdekében.

Megítélésünk szerint most nemcsak a szovjet és népi demokráciák, hanem a világ közvéleménye is rendkívüli érdeklődéssel várja a magyar kormánydelegáció moszkvai látogatását és a tárgyalások eredményét.

Az egyes kormánydelegációk vezetői, úgyszintén a szovjet párt és állami vezetők beszédeiben gyakran hangzottak el történelmi vonatkozású elemzések (pl. Vorosilov és Zapotocki et.-ak beszédei), amelyekhez hasonlóan úgy gondoljuk, hogy magyar részről még inkább helyes volna megfelelő alkalommal elmondani. Helyes lenne kiemelni a magyarság évszázados küzdelmét a társadalmi fejlődés érdekében és különösen kiemelni a magyarok szerepét az [1917-es] októberi forradalomban és az ezt követő polgárháborúban, úgyszintén a 19-es magyar események szovjet vonatkozásait.

Úgy látjuk, hogy beszélni kellene a szovjet-magyar történelmi és jelenlegi kapcsolatokról olyan értelemben, amely alkalmas volna ellensúlyozni azt a téves nézetet, mely szerint a magyarság nagy része az oroszokkal szemben ellenséges érzéseket táplálna, és így nem érdemli meg a neki nyújtott vagy nyújtandó segítséget. Erre a jelen helyzetben annál is inkább szükség volna, mivel az október 23-i, de különösen a november 4-e utáni események (tömeges sztrájkok stb.) a szovjet közvéleményben - enyhén szólva - vegyes érzelmeket váltottak ki. Ilyen jellegű felszólalásokkal megkönyíthatnánk a számunkra nyújtandó - viszonylag nagyméretű - segítség itteni belpolitikai indoklását.

Szükségesnek tartjuk azt is, - más delegációk példája alapján - hogy az első plenáris ülésen tartandó átfogó politikai és gazdaságpolitikai beszámolóban a politikai kérdéseken kívül igen élesen és áttekinthetően tárjuk fel Magyarország rendkívül kedvezőtlen nyersanyag, fűtőanyag és energia helyzetét, amelyet véleményünk szerint eddig az itteni és a népi demokráciák közvéleménye előtt - nem tudni mi okból - sohasem tártak fel. Ugyancsak fel kellene tárnunk világosan azt, hogy baráti segítség nélkül Magyarország anyaghelyzete nem stabilizálható, és az új ipari struktúra sem valósítható meg. Hangsúlyozni kellene azokat az érveket is, amelyek miatt a baráti tábornak érdeke Magyarország nyersanyagbázisának és új ipari struktúrájának megalapozása. Különösen élesen kellene feltárni a magyar ipari struktúra átalállításának szükségességét, mint a magyar ipar fejlődésének és a magyar életszínvonal megalapozásának életkérdését.

Rá kell mutatni a munkásság és értelmiség gyors és jelentős életszínvonal emelése szükségességére, amit Ausztria szomszédsága különösen kiélez.

Ezt a feladatot nemzeti jövedelmünk emelése és elosztása révén saját jelentős erőfeszítéseinkből kell végrehajtani, amely terjedelemben többszörösen felülmúlja a baráti országoktól várt segítséget. Ez annál nehezebb, mert az utóbbi évek ránszakadt elemi csapásai, szárazságok, árvizek, földrengés és nem utolsósorban fokozott nyugati gazdasági diszkrimináció tartalékainkat felemésztették, illetve ilyen tartalékképzésre nem adtak lehetőséget. A tartalékképzésre, mint további elengedhetetlen feladatra is itt lehet rámutatni.

Valamilyen más alkalomból el kellene mondani a magyar ipar és tudomány nemzetközileg is jelentős eredményeit és azt a segítséget, amit ilyen területen nyújtani tudunk.

Otthoni szerveink bizonyára foglalkoztak már a fenti kérdésekkel, de mégis fel kívánjuk hívni a figyelmet arra, hogy jó lenne a tárgyalás előrelátható menetéből következő 5-6 párbeszéd vázlatát már otthon előkészíteni, hogy ez itten ne terhelje a delegáció munkáját, valamint szükséges továbbá, hogy otthoni szerveink idejében orosz nyelvre fordítsák a tárgyalási anyagokat és dokumentáció szükséges részeit.

III. A tárgyalás technikai előkészítése.

A magyar kormánytárgyalásra a bolgár kormánytárgyalás után kerül sor Moszkvában, várhatóan február 25-e körül.

Az a javaslatunk, hogy a kormánytárgyalás két fázisban történjék. A kormánydelegáció érkezése előtt egy héttel utazzon ide a szakértők nagy része, a három albizottság vezetője, továbbá azok az elvtársak, akik a tárgyalások egyéb politikai és protokolláris vonatkozású részeiért felelősek. Ezek a szakértők igyekeznének maximálisan lecsökkenteni a nyitott kérdések számát, és ezzel megkönnyítenék a kormánydelegáció munkáját. Szükséges ezért, hogy otthoni szerveink megfelelő előzetes utasításokat adjanak az itteni helyi előkészítéssel kapcsolatban a nagykövetségnek, külkereskedelmi kirendeltségnek és a KGST magyar képviselőnek.

Magunk részéről úgy gondoljuk, hogy a kormánydelegáció létszáma 8-14 körül lehetne, hasonlóan más országok delegációihoz. A delegáció szakértőinek létszáma 15-20 fő és ezen kívül megfelelő számú adminisztratív (sajtó, rádió, stb.) segítség volna szükséges.

Javasoljuk tehát a kormánydelegáció, a szakértők és az adminisztratív segítség személy szerinti sürgős kijelölését, tekintettel arra, hogy a megfelelő felkészülésre elég rövid idő áll rendelkezésre.

A tárgyalások időbeosztására úgy gondoljuk, ki kellene dolgozni egy magyar javaslatot is. Az eddigi kormánytárgyalások tapasztalatai alapján, magunk részéről a következő programot tartanánk megfelelőnek:

A szakértői tárgyalások február 18-23 között történjenek meg Moszkvában.

A kormánytárgyalás február 25 és március 2 között legyen.

Az utazást lehetőleg repülőgépen kellene megszervezni, idővesztés elkerülése miatt.

A tárgyalások munkamenetére a következőket javasoljuk:

Első nap:

Február 25-én hétfőn, érkezés és a delegáció vezetőinek látogatásai Hruscov, Bulganyin és Vorosilov elvtársaknál.

Második nap:

26-án kedden, délelőtt 10 órától plenáris tárgyalás 12-ig, majd délután 16-18-ig újabb plenáris tárgyalás. Az első plenáris tárgyaláson a magyar referátum történhetne meg és átadhatnánk rövid 3-4 oldalas összefoglalt tárgyalási tematikát. A délutáni plenáris ülésen a részletesebb anyagokat kellene átadni a szovjet elvtársaknak.

Harmadik nap:

27-én szerdán, délelőtt és délután albizottsági tárgyalások lehetnének, majd este a magyar nagykövetség fogadást kellene szervezzen megfelelő helyen (a románok pld. a Szovjetszkaja szállóban rendezték).

Negyedik nap:

28-án csütörtökön, az albizottságok befejeznék munkájukat és elkészülne jelentésük a plenáris ülés számára.

Ötödik nap:

Március 1-én pénteken, plenáris ülést kellene javasolni, amelyen a kérdéseket véglegesen letárgyalnák és kijelölnék a szerkesztőbizottságot.

Hatodik nap:

2-án szombaton, elkészülne a jegyzőkönyv, kommuniké és az aláírásra szombaton este kerülhetne sor. Valószínűleg szombat este a szovjet kormány rendezne fogadást a Kremlben a magyar delegáció tiszteletére.

A fentiekben megkíséreltük összegezni azokat a tapasztalatokat és javaslatokat, amelyek véleményünk szerint felhasználhatók egy ilyen fontos tárgyalás előkészítésére és sikeres lefolytatására.

Az idő rövidsége miatt javasoljuk, hogy kormányzatunk sürgősen döntsön a fenti vagy a kormánytárgyalással összefüggő egyéb szervektől származó tárgyalási javaslatok ügyében és utasítsa a moszkvai Nagykövetet a tárgyalások időrendi (esetleg tematikai) kérdéseinek illetékes szovjet szervekkel történő egyeztetésére.

Most nyert személyes értesülésünk szerint a bolgár-szovjet kormánytárgyalás február 17-én kezdődik. Ez alátámasztja a fenti időbeosztásra vonatkozó javaslatunkat.

Moszkva, 1957. február 8.

Greiner Sándor s. k. Kovács József s.k. Osztrovski György s. k.

MOL XIX-A-15-f. 35. doboz. Géppel írt másolatok.

Feljegyzés a magyar kormány hitelkérelméről

Szigorúan titkos!

Készült: 6 példányban

Hitelkérelmünk megindokolása

(A dFt-ban kifejezett adatok mellett zárójelben lévő számok millió Rubelben fejezik ki a kerekített egyenértékeket.)

A Szovjetunió Kormánya 1957. évben nagy összegű hitelt nyújtott, amely lehetővé tette, hogy a termelésünkhöz nélkülözhetetlen nyersanyagokat és félkészgyártmányokat kielégítő mértékben biztosítsuk. Szükségesnek tartjuk, hogy a részletesebben ismertessük a devizahitel felhasználásának módját és a tőkés devizagazdálkodásunkban várható helyzetet 1957. év végére.

Adósságállományunk tőkés devizákban a legmagasabb szintet 1956. szeptember hónapban érte el, kereken 2,8 Md dFt.-al (955), beleszámítva a tényleges adósságok mellett az elvállalt fizetési kötelezettségeket is. Ez a teher mintegy 700 M dFt.-al (235) haladt meg a legmagasabb exportszintünket tőkés országok felé, amelyet 1955. évben értünk el.

Az adósság nagyobb részben rövid lejáratú bank és kereskedelmi hitelekből tevődött össze, aminek következtében 1955. II. félévétől kezdve negyedévenként átlagban kétszerannyi hiteltörlesztés vált esedékessé, mint amennyi devizabevételünk volt az exportból. Súlyosbította a helyzetet, hogy devizatartalékunk mindössze 60 M dFt körül mozgott.

Ebből következett, hogy folyamatosan igen bonyolult hitelműveleteket kellett végrehajtanunk az adósságok időben való rendezése (fizetés, prolongálás, konvertálás,) céljából. A folyóimportot pedig zömében csak hitelben történő vásárlások útján tudtuk fedezni. Minthogy nem állott elegendő bankhitel rendelkezésre, terhes áruhitelket kellett igénybe venni. Állandó hitelműveleteink, időleges fizetési nehézségeink folytán hitelképességünk a tőkés piacokon csökkent, és így még inkább növekedett hitelállományunknak az a része, amely után nagyon magas hitelköltségeket kellett fizetnünk. (8-12%)

Becsülő számítások azt mutatták, hogy 1955. évben mintegy 150 M dFt (50) tőkés devizaértékre tehető az a veszteség, amelyet nehéz devizahelyzetünk folytán elszenvedtünk. (A szokásosnál magasabb kamatteher, a kényszerhelyzetben történt kedvezőtlen vásárlásokból és olcsón való eladásokból eredő veszteségek, továbbá azon erőszakolt kereskedelmi műveletek költségei, amelyeket a fizetési képtelenség elkerülése érdekében kellett végrehajtanunk.)

Az ellenforradalmi események után kapott baráti devizasegítség lehetővé tette:

1./ Hogy exportunk szünetelése ellenére rendezzük az 1956. utolsó negyedében esedékessé váló adósságainkat. 2./ Tőkés adósságállományunk legterheesebb részének további csökkentését 1957. évben. 3./ Az 1957. évi tőkés fizetési mérlegben mutatkozó kereken 400 M dFt (135) passzívum egy részének rendezését, míg a másik része fedezetére a Bank az év folyamán mintegy 246 M dFt (85) értékű olyan aranyat adott el, amely hitelek fedezetére volt lekötve, és azok visszafizetésével szabadult fel. 4./ A teljesen elégtelen operatív devizatartaléknak - még mindig csak igen szerény mértékre történő - növelését.

Az 1956/1957. évi devizasegítség tehát nem csupán a fizetési képtelenség elkerülését és az 1957. évi külkereskedelmi terv végrehajtását tette lehetővé, hanem azt is, hogy érdemben javítsuk devizahelyzetünket.

Ennek ellenére tőkés devizahelyzetünk még mindig igen kedvezőtlen, amire jellemző, hogy 1957. negyedik negyedévében 643 M dFt (215) tőkés hitelkötelezettség válik esedékessé, míg a várható export-devizabevételek összege 560 M dFt (186). Ebből következik, hogy importunk nagyobbik részét most is rövid lejáratú bank és áruhitelkeretben kell bonyolítani, bár az alacsonyabb adósságszint mellett operatív nehézségeink lényegesen csökkentek, és hitelszükségletünknek jelentősen nagyobb hányadát tudjuk ma már 6 hónapos bankhitelek útján fedezni.

1957. év végére adósságállományunk tőkés devizákban becsléseink alapján előreláthatólag a következő lesz:

Kereskedelmi adósságok tőkés országok felé	1300 M dFt
Kereskedelmi fizetési kötelezettségek tőkés országok felé	350 M dFt
Összes kötelezettségek tőkés országok felé	1650 M dFt
Tőkés devizákban fennálló adósság Románia és Csehszlovákia felé	120 M dFt
	1770 M Ft
Tőkés devizákban fennálló hosszú lejáratú adósság Kína felé	294 M dFt
Összes adósság és kötelezettség tőkés devizákban	2064 M dFt
ami megfelel kerekén	700 M Rbl-nek

Ezzel szemben szerény a Magyar Nemzeti Bank tartaléka és a kinnlévőségek összege.

A kimutatott kötelezettségekből visszafizetendő 1958. évben mintegy 1500 M dFt (500); 1959-60. években 392 M dFt (135); 1961-től 172 M dFt (65).

II.

Már az 1957. évi gazdasági tárgyalások során rámutattunk arra, hogy a népgazdaságunk igen súlyos problémáinak megoldása és egészséges gazdasági fejlődésének biztosítása érdekében a 3 éves tervünk keretében - bár csökkenő mértékben - további segítséget kell kérnünk.

A segítség formájának konkrétabb megjelölése az 1958-60. évekre szóló 3 éves tervünk előzetes számításai alapján történt abban a levélben, amelyet Kádár elvtárs 1957. július 31-én intézett a Szovjetunió Minisztertanácsának elnökéhez. Ebben a levélben 1958. évre 500 M Rbl-t; 1959. évre 350 M Rbl-t és 1960. évre 250 M Rbl hitelt kértünk, fizetési mérlegünk egyensúlyának biztosítása céljából. Továbbá kértük, hogy devizagazdálkodásunk egészséges alapokra helyezése és a tőkés országokkal a tervszerű kereskedelempolitika folytatásának lehetővé tétele érdekében a fent megjelölt hitelkeretekben 1958. évre 150 M Rbl-nek, 1959. évre 100 M Rbl-nek és 1960. évre 50 M Rbl-nek megfelelő tőkés devizát kapjunk, míg a fennmaradó összegeket áruhitel formájában hívhatjuk le. (Ezen kívül előadtuk beruházási javak hitelben való szállítására irányuló kérelmünket is, amellyel más helyen kívánunk részletesen foglalkozni.)

Időközben a 3 éves terv több variációja került kidolgozásra azzal a céllal, hogy népgazdaságunk fejlesztésének alapvető célkitűzéseit fenntartva, a belső erőforrások fokozott feltárásával javítsuk a fizetési mérleget. Ez a munka még folytatódik. A sokoldalú vizsgálatok alapján azonban levonhatjuk azt a következtetést, hogy a fenthivatkozott kormánylevelében kért hitelkereteket összességében és összetételben alapjában helyesen jelöltük meg, mint olyan nélkülözhetetlen segítséget, amelyre maximális saját erőfeszítéseink figyelembevételével szükségünk van 3 éves tervünk reális megalapozása érdekében.

A továbbiakban az 1958. év problémáival kívánunk részletesebben foglalkozni; az idevonatkozó fejtegetések - értelemszerűen csökkenő nagyságrendek mellett - a további évekre is vonatkoznak.

Az 1958. évi fizetési mérlegterv passzívuma 1339 M dFt (460). Ez azonban még néhány olyan lényeges tényezőt nem vett figyelembe, amelyek jelentős nagyságrendben tovább növelik a hiányt. /Pld. a demokratikus országok közötti forgalomban tervezett ármódosítások./ Reméljük, hogy a további munka során sikerül ezeket a mérlegrontó tényezőket ellentételezni, amikor is a jelzett passzívum reális összeget képvisel.

A kereskedelmi forgalomnak demokratikus és tőkés országok közötti megosztásánál a terv azt vette számításba, hogy maximális mértékben irányozzuk elő a behozatalt baráti országokból és csak az ezekből előreláthatólag semmiképpen sem biztosítható behozatalt tervezzük tőkés viszonylatokra. Ennek figyelembevételével történt a kivitel megosztása is. Így tőkés viszonylatokban 513 M dFt (175) passzívum adódik, amely még csökkenthető a főleg Kínából előirányozható, de ma még fel nem mérhető reexporttal előreláthatólag 450 M dFt-ra (155). Így a demokratikus országokkal való forgalom passzívuma 889 M dFt (305) lesz.

Ennél a számításnál nincsen figyelembe véve, hogy népgazdaságunk gyorsabb ütemű fejlesztése érdekében beruházási hiteleket kívánunk igénybe venni nagyobb mértékben baráti országoktól, kisebb mértékben tőkés országoktól is, ha utóbbiak politikai feltételektől mentesen hajlandók olyan hiteleket adni, amelyekből történő beruházások termékeiből a hitelek devizafedezetét lejáratig biztosítani tudjuk.

Ami a tőkés mérleghiányt illeti, bizonyosnak látszik, hogy ennek csökkentése csak olyan drasztikus importkorlátozásokkal volna elérhető, amelyek gazdasági célkitűzéseinket érintenék, az export termelésre károsan visszahatnának, és hátráltatnák a perspektívikus kibontakozás ütemét.

Noha lehetséges volna, a fizetési mérleghiány kiegyenlítése tőkés országoktól történő hitelfelvétellel, ezt a megoldást nem szabad választanunk. Ez nyilvánvalóvá válik, ha megvizsgáljuk az 1958. évi tőkés fizetési forgalom várható nehézségeit.

Kerekén 1900 M dFt (635) bevételre számíthatunk a tervezett kivitelből. /Az előirányzott kiviteli összegből levontuk a hitelre történő eladásokat, a kompenzációs üzleteket, valamint a tervértékkel szembeni különböző leírásokat./ Ez abban az esetben van így, ha a termelés és termés, valamint a tőkés piacokon részben nehezen elhelyezhető áruink eladása maradéktalanul a terv szerint alakul. A I. fejezetben kimutattuk, hogy az 1957. év végére várható tőkés adósságállományunkból 1958. évben 1500 M dFt-ot (500) kell visszafizetni. Az áruforgalmon kívüli fizetések (fuvar), árumellékköltségek, nemzetközi kötelezettségek, kártalanítás, kamat, külképviseletek, stb. készpénzben kiegyenlítendő passzív egyenlege 350 M dFt (118). Ezeknek a fizetéseknek a teljesítése után tehát exportdeviza bevételeinkből mindössze 50 M dFt (17) maradna arra, hogy 1949 M dFt (652) értékű behozatalt finanszírozzunk. Az export tervvel szembeni csekély mérvű lemaradás esetén az importra egyáltalában nem maradna készpénzünk. Ez azt jelenti, hogy teljes importunkat hitelműveletek útján kellene lebonyolítani. Zömében csak rövid lejáratú hitelekkel tudunk dolgozni, mert tőkés importunk túlnyomó részére kereskedelmileg nem szokásos hosszabb lejáratú hiteleket nyújtani, és így az év folyamán olyan mérvű hitelmozgásokra volna szükség, amelyek csak nagy bizonytalansággal, rizikókkal terhelt és rendkívül magas költségekkel volnának megvalósíthatók.

E kérdés elbírálásánál azt is figyelembe kell venni, hogy tőkés devizakötelezettségeink végösszege 1958. évben 2500 M dFt körüli szintre (835) növekednék, vagyis megközelítenék az 1956. októberi tarthatatlan összeget. Ebből 2100 M dFt (700) adósság állana fenn tőkés országok felé. Hasonlóképpen alakulna a helyzet az 1959-60. években, romló tendenciával, mert felhalmozódnának a magas kamatok és amint az I. fejezetben erre rámutattunk, az 1957. évi hitelek egy része ezekben az években válik esedékessé.

A tőkés országok felé való kötelezettségeink meghaladnák azt a szintet, amely a következő három évben évente tőkés exportunkra maximálisan előirányozható. A folyamatosan esedékessé váló törlesztések pedig meghaladnák összes devizabevételeinket. Lényegében tehát ismétlődne az a tőkés függőség, amelybe 1956. októbere előtt annak ellenére jutottunk, hogy politikai feltételekkel terhelt hiteleket sohasem vettünk igénybe.

Figyelembe kell venni a következő tényeket is:

a./ Számos tőkés országban politikai okokból nehézségekbe ütköznek hitelműveleteink.

b./ A jelentősebb tőkés piacokon számolnunk kell a hitelkorlátozó intézkedések kihatásaival és a kamatterhek nagyarányú növekedésével, amelyek elviselhetetlenek lesznek, ha a jelenlegi adósságszintet növelni kívánánk.

c./ Adósságállományunkból 235 M dFt (80) esik úgynevezett egyezményes számlahitelekre (overdraft), amelyek kamatmentes, vagy igen alacsony kamatozású folyamatos hitel lehetőségeket biztosítottak eddig. A tőkés országok részéről az a törekvés érvényesül, hogy az ilyen hiteleket erősen korlátozzák, vagy megszüntessék. Ez érvényesült már Nyugatnémetország [!], Franciaország, Argentína, Olaszország esetében. Így tehát azzal kell számolnunk, hogy tőkés adósságunknak ez a konszolidált része is fokozatosan átalakítandó rövid lejáratú bank- és áruhitelkékké, amelyek lehetséges kerete azonban korlátozott.

d./ Már vázoltuk azt a nehézségünket, hogy a jelenlegi hitelállomány mellett is úgy kell gazdálkodnunk, hogy bevételeinket a lejáró adósságok törlesztésére fordítjuk, és importunk zömét hitelek útján finanszírozzuk. A tőkés piacokon észlelhető gazdasági nehézségek, valamint a politikai tényezők folytán már a mai adósságunk mellett is könnyen előállhat olyan helyzet, hogy hitelműveleteink folyamatos bonyolítása nehézségekbe ütközik, aminek következtében az import nem volna biztosítható, ami szűk anyagkészleteink mellett súlyosan hatna vissza a termelésre és ezen belül az exportra.

e./ Jelentős mértékben nehezíti helyzetünket az is, hogy exportstruktúránk és importszükségleteink figyelembevételével nagyon sok piacon kell dolgoznunk. Devizabevételeink devizanemek szerinti összetétele, akár globálisan, akár időszakonként nem fedezi az import finanszírozásával kapcsolatban szükséges devizák összetételét. Az ilyen nehézségek áthidalására különböző reexport és arbitrage üzleteket kell végezni, amelyek kielégítő operatív hitel-igénybevételt tesznek szükségessé.

III.

A II. fejezetben vázolt helyzetet indokolja, hogy a Szovjetunió felé devizasegítség iránti kérelemmel forduljunk.

A demokratikus viszonylatokkal való forgalom tervében kialakult passzívum tükröződik azokban az áruháztárakban, amelyeket magyar javaslatként a most kezdődő szovjet-magyar árucsereterv tárgyalásokhoz átnyújtunk. Nem látunk érdemi lehetőséget arra, hogy ezt a passzívumot más baráti viszonylatokra terheljük, annival kevésbé, mert a többi baráti országból a számunkra nélkülözhetetlen áruk szállítását reális módon nem tervezhetjük a jelenleginél magasabbra.

Fenti indokok alapján elkerülhetetlennek látjuk, hogy a Szovjetuniótól a jelzett kormánylevelben megjelölt hiteleket kérjük az 1958-1960. évekre. Ezzel kapcsolatban még arra is utalunk kell, hogy amennyiben a demokratikus országokból és így különösen a Szovjetunióból tervezett alapvető fontosságú áruk beszerzése nem válna lehetővé a tervezett mértékben, az így kieső behozatal tovább terhelne tőkés importszükségletünket, tehát rontaná tőkés mérlegünket és így növelné az összes hitelszükségletünkön belül a devizahitel szükséglet részarányát.

Budapest, 1957. október 27.

MOL XIX-A-16-i. 6. doboz. Géppel írt másolat.

Javaslatok a gazdasági összeomlás elkerülésére

ÁLLAMGAZDASÁGI OSZTÁLY

Állg/174

Előterjesztés

az Intéző Bizottság részére

Az ellenforradalom fegyveres leverése után a gazdasági helyzetben normalizálódás következett be. Az ipari termelés emelkedik, egyes területeken elérte az október 23-a előtti színvonalat és az ipari üzemekben általános a termelés gyors emelésére irányuló törekvés. A múlt év végén teljesen szétzilált munka- és pénzügyi fegyelemben fordulat következett be, és fokozatos javulás van. A lakosság ellátása élelmiszerekben bőséges, ruházati és vas-műszaki, tartós fogyasztási cikkekben sem rossz, bár a megnövekedett igényeket nem fedezi. A felbomlott termelőszövetkezetek egy része újjá szerveződik. A mezőgazdasági termékek állami felvásárlása a jelenlegi szezonális cikkekben kedvezően alakul. A mezőgazdasági termékek szabadpiaci árai lényegében a tavalyi szinten mozognak. A külkereskedelmi forgalom megindult.

Ezek a kedvező jelenségek a beavatlatlanok előtt teljesen eltakarják azt a tényt, hogy napról-napra többet fogyasztunk, mint amennyit termelünk, tehát napról-napra szegényedünk, a termelési és a fogyasztási színvonal fenntartásához elfogyasztjuk a hitelbe kapott nyersanyagot, devizát és iparcikkeket, s ennek a folyamatnak belátható időn belül gazdasági csődhöz kel vezetnie.

Az Országos Tervhivatalnak mindmáig nem sikerült 1957-re olyan tervet kidolgoznia, amely akár csak a legfontosabb népgazdasági mérlegek egyensúlyát biztosítaná. Utolsó számításainál abból indult ki, hogy 420 millió dolláros hitelkérésünket a baráti országok teljes egészében teljesítik. Ma már tudjuk, hogy kedvező esetben is legfeljebb 380-390 millió dollárra lehet számítani. De a Tervhivatal ugyanakkor a fogyasztás mai színvonalát veszi alapul és emellett a fogyasztás mellett, mint a számítások bizonyították, a népgazdaság egyensúlya még 420 millió dollár hitellel sem biztosítható.

Az említett számítások szerint a nemzeti jövedelem 1957-ben - a tavalyinak megfelelő ipari és 2-3%-kal magasabb mezőgazdasági termelés mellett - mintegy 1-2%-kal lehet magasabb, mint tavaly. Ezen a nemzeti jövedelemen belül azonban a fogyasztás aránya 95,9%-ra ugrana fel, felhalmozásra tehát /állóalap növelésére, készlet- és tartaléknövelésre/ a nemzeti jövedelemnek csak 4,1%-a jutna. Horthy-Magyarországon az évek többségében a nemzeti jövedelemnek ennél nagyobb hányadát fordították felhalmozásra, pedig az a felhalmozás a termelőerőknek kapitalista viszonyokhoz képest is csak igen lassú fejlődését tette lehetővé.

Míg a fogyasztás a nemzeti jövedelemnek példátlanul nagy részét tenné ki, a közületi fogyasztásra /fegyveres területek és társadalmi szerek fenntartása, szociális, kulturális, egészségügyi és más költségvetési szerek dologi kiadásai/ sokkal kevesebb jutna, mint más években, mert a fogyasztás csaknem teljes egészében a lakosság közvetlen fogyasztása.

Mivel a megtermelhető nemzeti jövedelemből a minimálisan szükségesnek látszó felhalmozás sem biztosítható a tervben, a hiteleket részben a felhalmozás növelésére fordítjuk, s így a tervezett fogyasztás és felhalmozás együtt a nemzeti jövedelem 108%-a. Felhalmozásra még így is kevesebb fordítható, mint 1950. óta bármikor. A beruházások összege 1950-ben 9,7 milliárd forint volt, 1957-ben a terv szerint 7,5 milliárd.

Ezek mellett a feltételezések mellett a terv a következő fontosabb mérleg hiányokat mutatja:

Vásárlóerő-áralap

A bérből és fizetésből élőknek az Országos Tervhivatal az 1956. évinél 19%-kal nagyobb vásárlóerőt tervez. A kialakult átlagbér és munkáslétszám azonban magasabb, mint amennyit a vásárlóerő megítélésénél figyelembe vettek.

A Tervhivatal évi átlagban az 1956. első háromnegyed évében elértnél 15%-kal kisebb termelékenységgel számol. Ehhez az átlaghoz a III-IV. negyedévben lényegében már el kell érni az október előtti színvonalat. Néhány jelentős iparágban azonban /bányászat, gépipar, textilipar, ruházati ipar, stb./ nem lehet elérni a korábbi teljesítményeket, a többinél tehát az október előttnél magasabb termelékenységi színvonalra van szükség. Ez valószínűleg nem mindenütt lesz elérhető, s így a létszám előreláthatóan nagyobb lesz a tervezettnél.

Az Országos Tervhivatal szerint a mezőgazdasági lakosság vásárlóereje kisebb lesz az előző évinél, ez azonban egyelőre elég bizonytalan.

Az említett feltételezések mellett az Országos Tervhivatal számításai szerint 1,5 milliárd forint vásárlóerőre nem biztosítható áralap, bár ugyanakkor a kereskedelmi készletek 3 milliárddal nőnek. Reálisabb számítás szerint a készletek nem nőnének, hanem csökkennének, s emellett még maradna fedezetlen vásárlóerő, állandósulna az áruhiány, a spekuláció, s nehéz volna megakadályozni, hogy a szabadpiaci árak ne emelkedjenek.

Költségvetés

Az Országos Tervhivatal 1 milliárd forintos költségvetési hiánnyal számol, közel 2 milliárddal növekvő bankjegyforgalom mellett. Más szóval: a tervezett költségvetési hiány lényegében mintegy 3 milliárd. Emellett nem tartalmaz a költségvetés tartalékot az év közben rendszeresen felmerülő, előre nem látható kiadások fedezésére. Reálisan számítva tehát a költségvetési hiány lényegesen több 3 milliárddal. Ez azt jelenti, hogy a lakosság kezében lévő pénzmennyiség megfelelő mértékben emelkedik fokozatosan csökkenő árufedezet mellett.

Külkereskedelem - nemzetközi fizetési mérleg

1957-re az Országos Terhivatal természetesen a tavalyinál lényegesen alacsonyabb kivitt irányoz elő. A külkereskedelmi mérleg passzívumánál lényegesen nagyobb fizetési mérlegünk passzívuma. Ami azonban a helyzetet különösen súlyosbítja az az, hogy míg demokratikus viszonylatban - a hitelek figyelembe vételével - esetleg néhány százmillió devizaforint aktívumot is elérhetünk, ezzel semmiképp sem tudjuk ellensúlyozni a tőkés viszonylatban mutatkozó hiányt. A Terhivatal számítása szerint a fizetési mérleg hiány tőkés országokkal szemben mintegy egy milliárd. Hasonló összeget kellene fordítanunk 1957-ben lejáró tőkés adósságaink megfizetésére. A Szovjetuniótól és Kínától szabad devizában kapott kölcsön legkedvezőbb esetben ugyancsak egy milliárd körül van, ami azt jelenti, hogy tőkés adósságaink az év végére, ebben a legkedvezőbb esetben is, ugyanolyan teherként fognak ránk nehezedni, mint a baráti országok nagyvonalú segítsége előtt feltéve, hogy ezt a hitelt a tőkés országoktól egyáltalán meg tudjuk kapni, ami rendkívül kétséges. Ha azonban nem tudjuk megkapni, akkor természetesen a tervezett termelés sem valósulhat meg, s az egész terv felborul.

A Terhivatal, mint láttuk, a reálisnál kedvezőbbben vette számításba mind a külföldi kölcsön összegét, mind pedig a vásárlóerő-árualap mérleg és a költségvetés passzívumát. Mégis, még ezek mellett az irreálisan kedvező feltételek mellett is, egyre növekvő bankjegyforgalommal, megfelelően egyre érezhetőbb áruhiánnyal, a külföldön egyre növekvő beszerzési nehézségekkel, s a termelésben megfelelően egyre növekvő anyagihiánnyal kell számolnunk. Ilyen körülmények között kellene mezőgazdaságunk termékeit most már nem beadás, hanem döntően felvásárlás útján begyűjteni. Ilyen körülmények között azonban aligha lenne elkerülhető a mezőgazdasági termékek erős áremelkedése. Ez viszont egyrészt az államháztartásban okozna a fent jelzettnél sokkal nagyobb hiányt és így erősítené az inflációs nyomást, másrészt a bérből és fizetésből élők zsebéből nagyrészt kivenné azt, amit béremelésből kaptak, az állami árak változatlan színvonalával együtt. A legnagyobb gazdasági nehézségek között vergődne el az 1957. év végéig.

1958. és a következő évek

Milyen lehetőségeink adódnának a helyzet megjavítására a következő években?

Mivel a hatalmas összegű baráti kölcsönt lényegében a lakosság fogyasztásának növelésére használjuk el, népgazdaságunkban sem számottevő fejlesztést, sem számottevő szerkezeti változást 1957-ben nem érhetünk el. Nem számolhatunk tehát a nemzeti jövedelem lényeges emelkedésével sem. De miből fogjuk jövőre a termeléshez szükséges nyersanyagokat megvásárolni, s a legszükségesebb felhalmozást eszközölni? Erre ismét csak külföldi kölcsön nyújthat fedezetet.

Az Államgazdasági Osztályon végzett - persze sok bizonytalan tényezőt tartalmazó - számítások szerint, még ha 1957-ben kapnánk is további 60-80 millió dollár kölcsönt, hogy gondjainktól megszabaduljunk, 1958-ban és a következő 1-2 évben a nemzeti jövedelem mintegy 7%-os növekedése mellett is csupán a jelenlegi fogyasztás fenntartására évi 5-600 millió dollár nagyságrendű külföldi kölcsönökre lenne szükség. Népgazdaságunk így is pangásra volna ítélve, nem biztosíthatnánk sem a nemzeti jövedelem és az életszínvonal rendszeres emelkedését, sem a kölcsönök visszafizetését, nem is beszélve műszaki fejlesztésről, a népgazdaság szerkezetének megváltoztatásáról, stb.

Az itt kifejtettek magyarázzák, hogy népgazdaságunk vezető szakemberei, köztük az Országos Terhivatal, Pénzügyminisztérium és a Külkereskedelmi Minisztérium vezetői, egyöntetűen nem látnak más lehetőséget népgazdaságunk egyensúlyának és egészséges fejlődését biztosító gazdasági viszonyok megteremtésére, mint mai fogyasztási színvonalunk csökkentését. A fogyasztást az idén több milliárd forinttal kellene csökkenteni, hogy azután jövő évtől kezdve megint, és pedig évről évre következetesen emelhesük. Minél később térünk rá erre az útra, annál rosszabb, mert rövidebb idő alatt kell ugyanazt a megtakarítást elérnünk, s mert a tömegek is egyre kevésbé értenék meg, hogy az életszínvonalukban bekövetkezett csökkenés az ellenforradalmi eseményeknek, nem pedig a kormányunk hibás gazdaságpolitikájának következménye.

Javaslatok

1./ Agitációnkban és propagandánkban változtatnunk kell a gazdasági helyzetnek ma elterjedt rózsás színben való ecsetelésén. Komoly hangon, de vigyázva, hogy pánikot ne keltsünk, sokoldalú érveléssel, tényekkel és számokkal be kell bizonyítanunk és meg kell magyaráznunk, hogy az ellenforradalmi események következtében szegényebbek lettünk; barátainktól nagy összegű hiteleket kaptunk, ezeket okosan és nagymértékben népgazdaságunk fejlesztésére kell felhasználnunk. A sajtó és a rádió megfelelő munkájának megszervezésével a Népszabadság főszerkesztőjét és az Agit. Prop. Osztályt kell megbízni.

2./ Rá kell térni a tervbe vett, de eddig a létszámcsökkentésen kívül teljesen elhanyagolt takarékosági intézkedések szigorú megvalósítására. A vállalatokat minden rendelkezésre álló eszközzel arra kell szorítani, hogy ne fizessenek több munkást és tisztviselőt, mint amennyi termelésükhöz elengedhetetlenül kell. A szükséges rendszabályok kidolgozásáért a kormány elé terjesztéséért a Gazdasági Bizottságot kell felelőssé tenni.

3./ Fel kell mérni, hogy hozzávetőleg milyen mértékben kell a fogyasztást csökkenteni ahhoz, hogy népgazdaságunk egyensúlyát helyreállíthassuk, s különböző variánsokban javaslatokat kell kidolgozni a szükséges csökkentés megvalósítására. E feladatnál abból kellene kiindulni, hogy milyen kereskedelmet szabad a kapitalista országokkal terveznünk. Ebből kiindulva kell egész termelésünket megtervezni, az így kialakuló nemzeti jövedelemből kell minimális felhalmozási és közületi fogyasztási rész levonásával a lakosság közvetlen fogyasztására jutó részt megállapítani, s ebből levezetni, hogy milyen összegűre kell a vásárlóerőt leszorítani. A fent említett különböző variánsok kidolgozásánál ügyelni kell arra, hogy az életszínvonal csökkenés ne csak a bérből és fizetésből élőkét sújtsa. Ezt a feladatot a Terhivatalra kell bízni.

4./ Mivel kizárólag saját erőfeszítéseinkre támaszkodva népgazdaságunk egészséges fejlődését csak igen nagy áldozatok árán, illetve a fogyasztás, tehát az életszínvonal igen drasztikus csökkentésével lehetne csak elérni, biztosítanunk kell az elkövetkező évekre is a Szovjetunió megfelelő támogatását. Ezt lehetőleg már márciusban esedékesé váló moszkvai tárgyalások folyamán el kell érni. A megfelelő tárgyalási anyag előkészítésével a gazdasági tárgyalások vezetésére kijelölendő elvtársakat kell megbízni.

5./ Biztosítani kell, hogy a bérek és fizetések közti aránytalanságok lehetőleg jobbak legyenek, de legalábbis ne legyenek rosszabbak az október előtti arányoknál. Ezért, még mielőtt bármilyen eszközzel hozzájárulnánk a reálbérekhez, gondoskodni kell a nominálbérek megfelelő arányosításáról. Erre a SZOT-nak és a Munkaügyi Minisztériumnak kell javaslatokat kidolgoznia.

Budapest, 1957. március 8.

Friss István s. k.

MOL XIX-A-16-i. 3. doboz. Géppel írt tisztázat.

13.

Előterjesztés a Gazdasági Bizottsághoz a szovjet hitel ügyében

Előterjesztés

a Gazdasági Bizottsághoz,

a Szovjetuniótól kérendő hosszú lejáratú beruházási hitel ügyében.

A januárban folyt szovjet-magyar külkereskedelmi tárgyalások során a magyar delegáció informatív jellegű megbeszéléseket folytatott, a magyar kormány azon szándékáról, hogy a Szovjetuniótól hosszú lejáratú beruházási hitelt kérjen.

Az Országos Terhivatal a Szovjetunió delegációjának felhívására január hó végén, becslésen alapuló számításokat adott át arra vonatkozóan, hogy a legközelebbi években miként alakulhat a nemzeti jövedelem, a saját erőből való beruházás lehetősége, és a külkereskedelmi mérleg. Hozzávetőleges számítások alapján néhány objektum építését és berendezéseit számba véve, közöltük, hogy milyen beruházási hitelre volna Magyarországnak szüksége.

A beruházási hitelkérelem indokolását a nemzeti jövedelem várható alakulása adja. Magyarország nemzeti jövedelme 1951. és 1955. között évi átlagban mintegy 3,5 százalékkal nőtt. A nemzeti jövedelem növekedés ütemének a következő évekre történő meghatározásánál abból indultunk ki, hogy az ipari termelés évi átlagban 8%-kal, a mezőgazdasági termelés pedig évi 4%-kal fog nőni. Az ipari termelés növekedését behatárolják az ország energiatermelési lehetőségei. Mindezek alapján a nemzeti jövedelem a következő években az alábbiak szerint alakul:

	1955. tény	1956. terv	1	1958.	1959.	1960.
Milliárd Ft	93,2	94,9	87,6	95,3	100,0	107,0
Index	106,-	108.-	100.-	109.-	114.-	122.-

A nemzeti jövedelem felhasználásánál az ország jelenlegi gazdasági és politikai helyzetét is figyelembe véve abból kellett kiindulni, hogy a lakosság fogyasztását évi átlagban 6%-kal növeljük. Ezen az alapon készült a nemzeti jövedelem felosztásának az alábbiakban részletezett tervezete:

	1955 tény	1956. terv	1957.	1958.	1959.	1960.	Index 196 1957=100
<u>Fogyasztás</u>	76,1	78,0	87,2	91,9	97,0	102,5	117
ebből: lakosság fogyasztása	63,7	65,2	75,5	80,0	84,8	90,0	119
<u>Felhalmozás</u>	17,1	16,9	0,4	3,4	3,0	3,5	875
ebből: álló alap bővítés	9,5	12,0	4,5	4,3	2,4	2,0	44
készletnövelés	7,4	3,1	3,2	3,0	2,5	2,5	75
hitel- és vagyonmozgatás	0,2	1,8	-7,3	-3,9	-1,9	0,0	-
<u>Nemzeti jövedelem össz.</u>	93,2	94,9	87,6	95,3	100,0	107,0	122

A felsorolt adatokból látható, hogy az ország fizetési mérlege 1957-ben 1958-ban és 1959-ben még jelentős hiányt mutat. Ez a hiány forintban kifejezve 1957-ben mintegy 3,9 milliárdot, 1958-ban mintegy 2,1 milliárdot, 1959-ben pedig mintegy 0,9 milliárdot tesz ki. A fizetési mérlegnek még ilyen nagyságrendű hiánya mellett is rendkívül alacsony a felhalmozásra fordítható része a nemzeti jövedelemnek. Ennek következtében az ország állóalapjainak bővítésére 1957-ben és 1958-ban az előbbi éveknél csak mintegy 25-30%-a, 1959-ben és 1960-ban pedig csak még ennél is lényegesen alacsonyabb hányada jut. Az állóalapok bővítésének ilyen alacsony színvonalra nem teszi lehetővé az ország jelenlegi termelési struktúrájának megjavítását és nem teszi lehetővé az életszínvonalnak a későbbi években történő további emelését sem, nem is beszélve az 1957-ben és szükség szerint 1958-ban és 1959-ben felveendő hitelek törlesztési lehetőségeiről.

Az állóalapok növekedése nagyságrendjének értékelése érdekében figyelembe kell venni azt, hogy a számítás szerint saját erőforrásokból az állóalapok nettóértéke 3 év alatt legfeljebb 7-8 milliárd Ft-tal nő, ami ezek 200-210 md Ft-os nettó értékéhez képest csak 3-4%-os növekedést jelent. (1952-1955 évben a növekedés 31 md Ft volt).

Az 1957-60-as években saját erőforrásból évente beruházható 5-6 md. Ft-ból kb. 2,5-3 md Ft az amortizációs alap beruházási hányadát fedezi, kb. 1,5-2 md Ft a minimális lakás és szociális beruházás, tehát a termelést bővítő beruházás legfeljebb 1-2 md Ft lehet, beleértve a közlekedés és mezőgazdaság beruházásait is.

A fizetési mérleg hiányának megoldása esetén is annak érdekében, hogy a bővített újatermelést minimális mértékben megvalósítsuk, hogy egyes félbe maradt beruházási objektumokat befejezhessünk, vagy üzemeltetésüket gazdaságossá tegyük, hogy az ország rendkívül nehéz energiahelyzetén enyhítsünk, végül pedig, hogy egyes, erre alkalmas iparok fejlesztésével külkereskedelmi mérlegünket távlatilag egyensúlyba hozzuk, mintegy 4 milliárd rubel értékű hosszú lejáratú hitel felvételét tartjuk indokoltnak a következő elosztásban:

1958-ban mintegy	500 millió
1959-ben mintegy	1 milliárd
1960-ban mintegy	1,5 milliárd
1961-ben mintegy	1 milliárd rubel.

Ennek a hitelnek nagy részét a Szovjetuniótól kérjük. Az előzőekből kitűnően a beruházási hitelek felvétele csak részben szükséges olyan okból, hogy Magyarország bizonyos beruházási javak előállítására nem rendelkezik megfelelő termelési kapacitással. A hitel felvételének szükségességét elsősorban a nemzeti jövedelemnek beruházásokra fordítható igen alacsony hányada indokolja. Ezért a 4 milliárd rubeles beruházási hitel Magyarország csak részben kívánja konkrét gépekben, felszerelésekben, stb. igénybe venni a Magyarország részére kért 4 milliárdos hitel egy része egyéb javakból, főként a termeléshez szükséges nehéz- és könnyűipari anyagokból, mezőgazdasági termékekből tevődnek össze. Konkrét gépek és felszerelések gyártásánál Magyarország megfelelő kapacitással rendelkezik jó néhány ágazatban. Ezért a fenti hitelkeret terhére olyan gépi berendezések és felszerelések lennének szállítandók, amelyek a magyar ipar műszaki színvonalának emeléséhez szükségesek, vagy pedig amelyeknek gyártása Magyarországon nem valósítható meg.

A magyar delegáció által a fentiek szerint vázolt beruházási hitelkérelemmel kapcsolatban hivatalos szovjet állásfoglalás nem történt. Nem hivatalosan olyan vélemények hangzottak el, hogy a magyar beruházási hitelkérelem nagyságrendje (4 milliárd rubel) túlzott, és hogy mintegy 1,8-2 milliárd rubel keretből realitásabban alapon lehetne tárgyalni. Szovjet részről ezen kívül felvetették annak a szükségességét is, hogy a beruházási hitelkérelmet feltétlenül egy kész perspektivikus fejlesztési terv alapján és konkrét objektumok szerint lenne ajánlatos megtárgyalni.

Jelenleg az Országos Tervhivatal részletesebb számításokat végez a nemzeti jövedelem várható alakulásáról és elosztásáról. Ezen kívül hozzákezdett egyes beruházási objektumok konkrét gazdasági értékeléséhez. A nemzeti jövedelemre vonatkozó újabb számítások kb. 1 héten belül készülnek el, és 1 héten belül lesznek adataink egyes beruházási objektumok gazdaságosságára vonatkozóan is. Tekintettel arra, hogy felelősséggel nyilatkozni az általunk kért beruházási hiteleknek egyes objektumok létesítésére történő felhasználásáról semmiképpen sem lesz lehetséges 1957. év derekáig, amikor a népgazdaság távlati fejlesztési tervének fő vonalait kidolgozásra kerülnek, az Országos Tervhivatal azt javasolja, hogy a Moszkvában folytatandó tárgyalásokon a beruházási hitelkérelem tekintetében a következő magyar álláspont képviseltessék:

1./ Magyarország 1958-tól 1961-ig mintegy 2,5 milliárd rubel értékű beruházási hitel nyújtását kéri a Szovjetuniótól, a következő megosztásban.

1958-ban mindegy	300 millió
1959-ben mintegy	600 millió
1960-ban mintegy	800 millió
1961-ben mintegy	800 millió

2./ Az építendő objektumok tekintetében, valamint a határidők tekintetében folyamatosan 1957. szeptember 30-ig javasolja részletesen megállapodni a Szovjetunióval.

3./ A beruházási hitelkérelem teljes objektumok építésének meghitelezését tartalmazza olyan formában, hogy a Szovjetunió szállítana Magyarországnak Magyarországon elő nem állítható gépi berendezéseket, ezen felül a szükséges mértékben segítséget nyújtana egyes objektumok tervezésében és a beruházás művezetésében, valamint az üzemek megindításában. A beruházási hitelkérelemnek el nem fogyasztott részét Magyarország egyéb árukban kéri szállítani a Szovjetuniótól. (Hasonlóan az uránércel kapcsolatos beruházások konstrukciójához.)

4./ A beruházási hitelek visszatérítése külön, később megkötendő megállapodás szerint 15-20 év alatt történék.

Megjegyzés:

Felmerült olyan vélemény a beruházási hitelkérelemmel kapcsolatban, hogy a moszkvai tárgyalásokon a fentiekben történő elvi megállapodáson kívül legalább 1-2 objektumra vonatkozóan, mint például a Dunai Vasmű első lépcsőjének befejezésére vonatkozóan, valamint egy új nitrogén-műtrágya gyár megépítésével kapcsolatban történjék konkrét megállapodás. Az Országos Terhivatal nem javasolja ezt sem, mivel még ennél a két, viszonylag legkézenfekvőbb kérelemnél is néhány olyan kétséges kérdés merült fel, melyeknek megoldására a moszkvai tárgyalások megindulásáig kellő idő nem áll rendelkezésre. /1. és 2. számú mellékletben közlünk néhány idevonatkozó adatot./

Budapest, 1957. február 14.

(Kiss Árpád)

1. sz. melléklet

Dunai Vasmű első lépcsőjének befejezése.

A Dunai Vasmű 1949-ben elkezdett építkezéseit az ország gazdasági helyzetére való hivatkozással most már másodízben állítjuk le. A létesített város és üzem beruházási költsége eddig 4500 millió Ft, ebből az üzemi 3313,5 millió Ft, a befejezéshez a végzett kalkulációs számítások szerint további 1553 millió Ft-ra van szükség.

Az építés ismételt megszakítása a népgazdaság számára mindenképpen kárt jelent. Jelentősen hozzájárul még a veszteséghez az erkölcsi kopás, mert 1949, tehát mintegy 8 év óta folyamatosan régi tervek alapján építünk. Tekintettel arra, hogy a Vasmű jelenleg mind forintban, mind pedig világpiaci áron számított termelési költségvetés szerint gazdaságtalanul dolgozik, szükségesnek látszik a Dunai Vasmű első lépcsőjének befejezése. Az első lépcső befejezése után tűnik el a ráfizetés és válik a Dunai Vasmű termelése gazdaságossá.

A Dunai Vasműnek hitelben történő megépítése tekintetében a következő kérdéses és még végleg nem tisztázott problémák merültek fel:

1./ Eddigi gazdaságossági számításaink szerint az első lépcső befejezéséhez szükséges, mintegy 1,5 milliárd forintnyi beruházás, összehasonlítva más lehetséges objektumokkal, nem tartozik a leggazdaságosabbak közé. A népgazdaságban kialakuló beruházási színvonal mellett tehát egyáltalán nem biztos, a beruházási eszközök igen korlátozott volumene mellett, hogy a Dunai Vasmű folytatása az első megvalósítandó beruházások között fog szerepelni.

2./ Felmerültek az okszigénes [!] acélgyártó üzemnél és a hideghengerműnél egyaránt olyan kételyek, hogy célszerű-e nekünk ezeket a üzemeket a Szovjetunió által eddig tervezett technológiával megvalósítanunk. A szakemberek mind a két területen jobbnak találják bizonyos berendezéseknek nyugatról való beszerzését.

2. sz. melléklet

Műtrágya-üzem építése.

Perspektívikus terveinkben eddig azzal számolunk, hogy a következő új műtrágya gyárat Tiszapalkonyán fogjuk létesíteni, román földgáz alapon és kapcsolatban egy különböző szerves alapanyagokat és műanyagot előállító üzemmel. A teljes tiszapalkonyai kombinát (városépítés nélkül) mintegy 2100 millió forintba kerül, ebből a műtrágya gyárra esik mindegy 1 milliárd forint. A Tiszavidéki Vegyi Kombinátban 1957. december 31-ig kb. 130 millió forint értékű beruházás valósul meg. A földgáz alapon gyártandó műtrágya legalább 25%-os önköltség megtakarítást tesz lehetővé a szénbázison épült nitrogén-műtrágya gyárakkal szemben. Ennek a műnek a gazdaságossága a világpiaci árral szemben feltétlenül megfelelő. Nem vitatható az sem, hogy a magyar mezőgazdaság szempontjából is az elsők közé sorolandó egy ilyen üzemnek a megépítése. Az általunk tervezett műtrágya gyár mintegy évi 300 ezer tonna péti sónak megfelelő 20,5%-os nitrogéntartalmú műtrágyát állítana elő. Ezen mennyiségnek kb. a fele, kerülne péti só formájában gyártásra, fele pedig kettős műtrágya alakjában termeltetnék le /20 nitrogén és 20% P₂O₅ tartalommal/.

Az üzem megépítésénél a következő problémák jelentkeznek:

1./ Csak a perspektív tervek ismeretében tudjuk eldönteni, hogy a Tiszavidéki Vegyi Kombinát szerves- és műanyagokat előállító része megépül-e vagy sem, ez a körülmény pedig befolyásolja a műtrágya gyár technológiáját.

A kevert műtrágya gyár technológiája Magyarországon került kidolgozásra és nem valószínű, hogy a Szovjetunió vállalná egy ilyen üzemnek a leszállítását, magyar tervek alapján.

MOL XIX-A-16-i. 3. doboz. Eredeti géppel írt előterjesztés.

Címkék:

[gazdaság](#) ^[2]

[egyensúly](#) ^[3]

[infláció](#) ^[4]

[munkanélküliség](#) ^[5]

[KGST](#) ^[6]

[terv](#) ^[7]

Kiadás: 7. évfolyam (2007) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/gazdasag/a_szovjet_es_a_keleti_hitelek_segelyek_szerepe_a_kadarrendszer_stabilizalasaban.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/gazdasag/a_szovjet_es_a_keleti_hitelek_segelyek_szerepe_a_kadarrendszer_stabilizalasaban.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gazdasag>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egyensuly>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/inflacio>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkanelkuliseg>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kgst>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/terv>